

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ

Х МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ НАУКИ ТА ОСВІТИ

9-10 січня 2024 року

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ X МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ НАУКИ ТА ОСВІТИ

9-10 січня 2024 року

**Львів
2024**

УДК 005
ББК 94.3(0)

Теоретичні та практичні аспекти розвитку науки та освіти: матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 9-10 січня 2024 року. – Львів : Львівський науковий форум, 2023. – 157 с.

У даному збірнику представлені тези доповідей учасників X Міжнародної науково-практичної конференції «Теоретичні та практичні аспекти розвитку науки та освіти», організованої Львівським науковим форумом. Висвітлюються Теоретичні та практичні аспекти розвитку науки та освіти на сучасному етапі становлення, розглядаються сучасні наукові дискусії різних наукових напрямів.

Збірник призначений для студентів, здобувачів наукових ступенів, науковців та практиків.

Всі матеріали представлені в авторській редакції. За повноту та цілісність яких автори безпосередньо несуть відповідальність.

ЗМІСТ

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ	7
<i>Ганжа В.О.</i> БІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ЕКОЛОГІЧНА ВАЖЛИВІСТЬ ОМЕЛИ ЗВИЧАЙНОЇ З ГОСПОДАРСЬКИМИ ТА ЛІСОВИМИ ЕКОСИСТЕМАМИ	7
ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ	10
<i>Власова А.С.</i> ВПЛИВ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ УРБАНІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ СУЧАСНОСТІ ТА ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ НА СТАН ПОВЕРХНЕВИХ ВОД	10
ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ	13
<i>Акімов А.В.</i> РОЛЬ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	13
<i>Зіборєва О.Б.</i> СУБ'ЄКТИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ З ВИЩОЮ ВІЙСЬКОВОЮ ОСВІТОЮ ДЛЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ	16
<i>Кирилов М.Ю.</i> ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІНЦЯ В МОВАХ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА	19
ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ	22
<i>Yusiuk I.V.</i> CONTROLLING INNOVATIONS IN THE ENTERPRISE MANAGEMENT SYSTEM.....	22
<i>Венгринюк М.І., Лавринович А.Л.</i> ФУНКЦІОНАЛЬНЕ НАВАНТАЖЕННЯ ЗАСОБІВ ДІАЛОГІЗАЦІЇ В НАУКОВО-ПОПУЛЯРНОМУ ТЕКСТІ.....	25
<i>Грошовик Р.Ю.</i> УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ТОРГІВЕЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ	27
<i>Дем'яненко Т.І.</i> УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ЛОГІСТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ: ІНТЕГРАЛЬНА ПАРАДИГМА	29
<i>Коренюк Л., Фурса К.</i> ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ БАНКІВСЬКИХ КРЕДИТНИХ КАРТОК.....	31
<i>Коротких К.В.</i> ТЕОРЕТИЧНА СУТНІСТЬ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА.....	35
<i>Курінний С.С.</i> АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	39
<i>Лавренюк В.О., Колісник О.П.</i> ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦІЯМИ ТА ЗАМОВНИКАМИ	41

<i>Сосенко О.В.</i> СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	43
ІСТОРИЧНІ НАУКИ.....	45
<i>Євтушенко Д.Ю.</i> ВНЕСОК ДМИТРА ІВАНОВИЧА ЯВОРНИЦЬКОГО У ФОРМУВАННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ ВІТЧИЗНЯНОГО КОЗАКОЗНАВСТВА... 45	
ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ	47
<i>Івченко М.М.</i> РОЛЬ ТА ФУНКЦІЇ ВЧИТЕЛЯ І УЧНІВ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ХІМІЇ.....	47
<i>Інишаківа І.Є.</i> ДОШКІЛЬНА ОСВІТА У РІЗНИХ ДЕРЖАВАХ ЄВРОПИ	49
<i>Макашова Є.В.</i> ОПТИМІЗАЦІЯ МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ПОДАТКОВА СИСТЕМА» ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ САМОСТІЙНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ У ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	51
<i>Сазонова І.О., Дригач Т.Г.</i> ВИКОРИСТАННЯ МАТЕМАТИЧНИХ ТРЕНАЖЕРІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НАВИЧОК УСНИХ ОБЧИСЛЕНЬ.....	53
<i>Свіржевська М.В.</i> ПРОБЛЕМА АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ НА ЗАНЯТТЯХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	56
ПОЛІТИЧНІ НАУКИ	59
<i>Хорішко Л.С.</i> СУБ'ЄКТНІСТЬ РЕКЛАМНИХ АГЕНЦІЙ У ФОРМУВАННІ КРИЗОВИХ КОМУНІКАЦІЙ	59
ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ	61
<i>Кулиняк С.</i> ПОНЯТТЯ «ХАРИЗМА»: АНАЛІЗ УКРАЇНОМОВНОГО КОНТЕНТУ МЕРЕЖІ YOUTUBE.....	61
<i>Кучерявенко Л.М.</i> ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА СТУДЕНТІВ ТА ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ ВЗАЄМОДІЯТИ З ДОШКІЛЬНИКАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	65
СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ.....	68
<i>Павлишина А.</i> СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ, З ЯКИМИ СТИКАЮТЬСЯ МОЛОДШІ ШКОЛЯРІ, ЯКІ Є ДІТЬМИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ	68

ТЕХНІЧНІ НАУКИ.....	70
<i>Kravets M., Haidenko Y.</i> THE THREE PILLARS OF CYBER SECURITY	70
<i>Matiash L., Haidenko Y.</i> IMPACTS OF INFORMATION TECHNOLOGY	72
<i>Горбійчук М.І., Василенчук М.З.</i> СИНТЕЗ СТРУКТУРНОЇ СХЕМИ НАГРІВНИКА НАФТИ ЯК ОБ'ЄКТА АВТОМАТИЧНОГО КЕРУВАННЯ	74
<i>Грабіна К.В., Шендрік В.В., Івашова Н.В.</i> АЛГОРИТМ МЕТОДУ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ТА МОЖЛИВОСТЯМИ В ІТ ПРОЕКТАХ.....	77
<i>Мовчан К.О.</i> ДЕЯКІ АСПЕКТИ МЕТОДУ МАТЕМАТИЧНОГО РОЗРАХУНКУ МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ ДРОНУ.....	81
<i>Мовчан К.О.</i> ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТЕХНОЛОГІЙ БПЛА	85
<i>Пироженко М.Ю.</i> ОСОБЛИВОСТІ МАШИННОГО НАВЧАННЯ У СИСТЕМАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПОШУКУ	87
ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ	89
<i>Петриченко В.В.</i> РОЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ У ФОРМУВАННІ НАВИЧОК САМОСТІЙНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ	89
<i>Романенко Н.В., Гуцуляк М.М.</i> ЮРИДИЧНА ДОКУМЕНТАЦІЯ В ГАЛУЗІ МЕТРОЛОГІЇ: МОВНО-СТИЛІСТИЧНІ ТА ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ОСОБЛИВОСТІ...	91
<i>Романенко Н.В., Євченко О.Г.</i> ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ТА ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНОЇ ЛІТЕРАТУРИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ.....	95
<i>Сірик В.В.</i> РЕАЛІЗАЦІЯ ГЕНДЕРНИХ ПСИХОТИПІВ У ПОВІСТІ О. ДЕРКАЧОВОЇ «ТАНГО. ІСТОРІЯ КОХАННЯ»	98
<i>Топчий О.Ю.</i> «ЛЮДИНА» В УКРАЇНСЬКИХ ТА АНГЛІЙСЬКИХ ФРАЗЕМАХ	102
<i>Штогрин М.В., Савчук Н.І.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	106
ЮРИДИЧНІ НАУКИ.....	109
<i>Антонюк В.Є.</i> ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ КООПЕРАТИВІВ В УКРАЇНІ	109
<i>Бабіч Д.Д.</i> ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ДЕРЖАВНОГО ОРГАНУ З ПИТАНЬ БАНКРУТСТВА У СФЕРІ КОНТРОЛЮ	111
<i>Батура Д.В., Нагора О.О.</i> ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ	113

Будулатій Я.Р. ГОСПОДАРСЬКИЙ СПІР ЯК ОБ'ЄКТ МЕДІАЦІЇ	115
Булдакова А.Є. ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ	118
Василенко М.С. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ В УМОВАХ ВОЄНОГО СТАНУ	120
Дудник О.В., Федченко В.М. ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ В ДОКАЗУВАННІ	122
Зайцев Д.А. ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ДІЯЛЬНОСТІ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІТИКА	124
Зеленський А.В. УМОВИ ДОГОВОРУ ПОСТАВКИ ПРОДОВОЛЬЧИХ ТОВАРІВ	127
Касич Є.Ю. ФЕРМЕРСЬКІ ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ ТА ПРОБЛЕМАТИКА ЇХ ІСНУВАННЯ ТА СТВОРЕННЯ	131
Макруха Є.О. РОЛЬ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОНКУРЕНЦІЇ ТА ПОПЕРЕДЖЕННІ МОНОПОЛЬНИХ ПРАКТИК	133
Нагорна О.О. ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ПІДПРИЄМСТВ З ІНОЗЕМНИМИ ІНВЕСТИЦІЯМИ ТА ІНОЗЕМНИХ ПІДПРИЄМСТВ	135
Рибалко М.Д. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ БАНКРУТСТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	137
Скуміна Х.П. ПОНЯТТЯ ТРАСОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ: ЇЇ ЗАВДАННЯ ТА ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ВИРІШУВАНИХ ПИТАНЬ	140
Скуміна Х.П. СТАНОВЛЕННЯ ТЕОРІЇ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ	143
Сорокін Р.О. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ В РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ: ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА КІБЕРПРОСТОРУ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ	146
Утвенко В.В. ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	148
Фісун Н.О. РОЛЬ І МІСЦЕ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА В СИСТЕМІ ПРАВА У СВІТОВІЙ ПРАКТИЦІ	151
Черкасова О.М. ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ У ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРАВІ	154
Шрамко Д.М. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ ГРОШОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ	156

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

*Ганжа Віта Олегівна,
здобувачка вищої освіти III курсу ОС «Бакалавр»
ОП Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)
e-mail: vita.hanzha17@gmail.com*

*Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка*

БІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ЕКОГОЛІЧНА ВАЖЛИВІСТЬ ОМЕЛИ ЗВИЧАЙНОЇ З ГОСПОДАРСЬКИМИ ТА ЛІСОВИМИ ЕКОСИСТЕМАМИ

Анотація: омела звичайна (*Viscum album* L.) – це рослина, яка привернула увагу вчених та екологів завдяки своїм унікальним біологічним властивостям і важливому впливу на економіку та лісові екосистеми. У цій статті розглядається біологічна структура омели білої та її взаємодія з навколишнім середовищем, а також екологічний внесок цього виду рослин у підтримку балансу екосистеми та біорізноманіття.

Сучасні екологічні виклики вимагають глибшого розуміння ролі природних компонентів у підтримці балансу екосистеми та забезпеченні біорізноманіття. Омела біла (*Viscum album* L.) є цікавим об'єктом дослідження, оскільки виявляє унікальні біологічні характеристики та взаємодію з господарськими та лісовими екосистемами. Паразитична природа омели означає, що рослина взаємодіє з культурами та лісовими деревами, впливаючи на їхні біологічні процеси та функціонування екосистеми. У реальності глобальної зміни клімату та стрімкого руйнування екології розуміння ролі омели стало ключовим фактором раціонального управління екосистемами та захисту природних ресурсів. Ця рослина вражає своєю високою пристосованістю до різноманітних умов навколишнього середовища, що визначається, насамперед, унікальними характеристиками будови її насіння. Основним компонентом структури насіння омели білої є її клейкі зерна насіння, які мають унікальні властивості. Це дозволяє їм ефективно прикріплюватися до кори дерев, що стає їх основним місцем для посіву. Ця адаптація не тільки забезпечує місце для адаптації омели, але й забезпечує рослину важливими ресурсами, які вона отримує від свого «господаря», такими як вода, світло та поживні речовини. Така висока адаптивність до різноманітних умов навколишнього середовища робить омелу звичайну ефективним паразитом, здатним існувати в різних типах лісів і сільськогосподарських угідь. Здатність омели так гнучко використовувати ресурси та настільки ефективно адаптуватися робить її ключовим елементом у структурі екосистем, у яких вона існує.

Однією з характеристик екологічної взаємодії омели є її фотосинтетична здатність. Навіть будучи паразитами, омела може використовувати світло як енергію для виробництва власної їжі. Це створює унікальну взаємодію, яка забезпечує його енергією, в той час як дерево-господар одночасно отримує вигоди у вигляді захисту від шкідників і підтримки різноманітності екосистеми. Крім того, омела відіграє ключову роль у транспортуванні матеріалів та енергії в лісових екосистемах. Структура його насіння

прикріплена до кори дерева, що дозволяє йому виступати в якості середовища для обміну поживними речовинами та водою між різними рослинами. Це явище сприяє ефективному використанню ресурсів і підтриманню балансу води та поживних речовин в екосистемі. Загалом, екологічна взаємодія омели з деревами та іншими рослинами робить її важливим учасником життєвого ланцюга лісових екосистем, а її унікальні функції сприяють збереженню біорізноманіття та сталості цього надзвичайного середовища [1].

Омела визначається не лише своєю біологічною структурою та екологічними взаємодіями, але й важливим внеском у збереження біорізноманіття лісових екосистем. Його роль у цьому відношенні відображається в унікальних умовах, які він створює для життя різноманітних комах, птахів і дрібних ссавців. Омела є природним притулком і джерелом їжі для різноманітних комах, які знаходять у її листі та гілках різноманітні ресурси, необхідні для розвитку. Цей аспект має вирішальне значення для забезпечення життєздатності багатьох комах і підтримки різноманітності цього типу біорізноманіття. Особливий інтерес до омели виявляють і птахи. Його ягоди та насіння є важливим джерелом їжі для птахів, особливо в холодну пору року, коли інші джерела можуть бути обмеженими. Ця взаємодія сприяє біорізноманіттю птахів, допомагаючи птахам зберігати енергію та забезпечуючи ресурси, необхідні для виживання та розмноження. Крім того, омела стає важливим харчовим елементом для дрібних ссавців. Його плоди не тільки задовольняють їхні біологічні потреби, але й сприяють циркуляції енергії в екосистемі, допомагаючи підтримувати природний баланс і підтримуючи життєві цикли різних видів. Таким чином, роль омели у біорізноманітті полягає у створенні умов для різноманітних видів, які сприяють різноманітності екосистем, роблячи значний внесок у збереження природного різноманіття та стійкості природних ландшафтів [2].

Як рослина-паразит омела може спричиняти певні проблеми економічній екосистемі, але водночас вона відіграє важливу роль у підтримці екологічної рівноваги та стабільності біосфери. Здоров'я і зростання власника знижуються. Вплив особливо помітний у районах, де товарні культури стали його ціллю. Наприклад, омела може негативно вплинути на лісове господарство, спричиняючи деформацію та опадання листя хвойних дерев. З іншого боку, важливо усвідомлювати, що роль омели в економічних екосистемах не можна недооцінювати. Його паразитичні взаємодії можуть стимулювати деякі захисні механізми сільськогосподарських дерев, тим самим підвищуючи стійкість до шкідників. Крім того, взаємодія омели та культур може впливати на розподіл поживних речовин і води, що може мати комплексний вплив на біологічні процеси в екосистемах. Щоб досягти збалансованого управління економічними екосистемами, важливо враховувати взаємодію омели з різних місць, збагачуючи наше розуміння процесів, що відбуваються в цих екосистемах. Вивчення ролі та функцій омели білої в комерційних лісах може допомогти розробити стратегії захисту біорізноманіття та підтримки продуктивності цих важливих екосистем [3].

Отже, завдяки своїм унікальним біологічним характеристикам омела звичайна є ключовим учасником в економіці та лісових екосистемах. Високий ступінь адаптивності та паразитичних взаємодій роблять це не лише проблемою, але й важливим фактором збереження біорізноманіття. Розуміння цих характеристик відкриває нові перспективи для ефективного управління екосистемами, забезпечення стійкості природного середовища та підтримки його екологічної цілісності перед обличчям дедалі серйозніших екологічних проблем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Матусяк М.В. Біолого-екологічні особливості поширення омели білої (ВІССУМ АЛБУМ) в умовах міста Вінниця. Науковий вісник НЛТУ України. Серія «Екологія та довкілля». 2019. Т. 29. № 8. С. 66–69.
2. Біологія розвитку омели білої та екологічний моніторинг її поширення в лісопаркових біоценозах / Г.Ю. Таран, Н.Б. Светлова, Л.М. Бацманова, В.З. Улунець, В.В. Ганчурін. Український ботанічний журнал. 2008. № 2. Р. 242–251.
3. Бараннік В.О., Вергелес Ю.І., Рубалка І.О. Метрична модель прогнозу динаміки популяції омели білої у міському ландшафті. Наук.-техн. зб. Харківської національної академії міського господарства. Серія «Технічні науки й архітектура» / Комунальне хазяйство міст. Харків, 2010. С. 392–396.

ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ

Власова Анастасія Сергіївна,
учениця 11 класу Відокремленого підрозділу “Науковий ліцей”.
Наукові керівники: **Циганенко-Дзюбенко Ілля Юрійович**,
аспірант, асистент кафедри наук про Землю,
керівник центру наукового розвитку учнів та молоді «EcoYouth».

Кірейцева Ганна Вікторівна,
доцент, докторант, к.е.н.,
доцент кафедри екології та природоохоронних технологій.

Державний університет «Житомирська політехніка»

ВПЛИВ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ УРБАНІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ СУЧАСНОСТІ ТА ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ НА СТАН ПОВЕРХНЕВИХ ВОД

Урбанізація та зростання міст є одним з найважливіших трендів останніх десятиліть. За даними ООН, у 2050 році 68% населення світу житиме у містах, порівняно з 55% у 2018 році (United Nations, 2018). Це ставить нові виклики перед міською інфраструктурою, включаючи водопостачання та водовідведення.

Багато досліджень показують, що урбанізація негативно впливає на стан поверхневих вод через збільшення забруднення та евтрофікацію. Наприклад, дослідження у Китаї показало, що урбанізовані річкові басейни мали у 5-17 разів вищі рівні азоту та фосфору, ніж неурбанізовані (Huang et al., 2013). Подібні тенденції спостерігаються у багатьох країнах, зокрема Бразилії, Індії та Нігерії (Ji et al., 2020). Крім того, зростання урбанізації та зміни клімату посилюють ризики повеней, що також негативно впливає на якість води. Дослідження для міста Сіетл показало, що кількість та інтенсивність дощів зростатиме, що призведе до збільшення кількості забруднюючих речовин, які потраплятимуть у поверхневі води після злив (Rosenberg et al., 2010).

Військові дії також є важливим фактором впливу на стан водних ресурсів. Викиди від вибухів, витоки пального та мастил можуть призводити до локального забруднення ґрунтових та поверхневих вод (Савичев та ін., 2017). Наприклад, дослідження в зоні військового конфлікту на Сході України показали перевищення граничнодопустимих концентрацій нафтопродуктів та важких металів у воді річок Сіверський Донець та Казенний Торець (Линник та ін., 2016).

Отже, наявні дані свідчать, що інтенсифікація урбанізаційних процесів та військові дії чинять значний тиск на стан поверхневих вод. Це вимагає розробки ефективніших стратегій очищення стічних вод та поводження з дощовим стоком у містах, а також мінімізації екологічних наслідків військових дій.

Актуальність дослідження полягає у зростанні антропогенного навантаження на водні ресурси в умовах прискореної урбанізації та збройних конфліктів. Вивчення цих процесів дозволить розробити ефективніші заходи охорони вод.

Мета дослідження – проаналізувати вплив інтенсифікації урбанізаційних процесів та військових дій на стан поверхневих вод.

Практичне значення результатів дослідження полягає у можливості їх використання для удосконалення системи моніторингу та очищення поверхневих вод, особливо в урбанізованих районах та зонах військових дій.

Перспективи подальших досліджень вбачаються у детальнішому вивченні механізмів впливу окремих чинників на стан водних об'єктів та розробці прогностичних моделей.

Військові дії призводять до значних екологічних наслідків, включаючи забруднення важкими металами поверхневих та підземних вод (Savichev et al., 2017). Основними джерелами надходження металів є вибухові роботи, витікання пального, згоряння боеприпасів (Мураєва та ін., 2021).

Внаслідок детонації відбувається перенесення величезної кількості ґрунту у повітря з подальшим його розпиленням та осіданням. Це призводить до міграції поллютантів із ґрунту у водні об'єкти за рахунок поверхневого стоку (Шмандій та ін. 2016).

Згідно з дослідженнями, проведеними в зоні військового конфлікту на Сході України, спостерігалось перевищення граничнодопустимих концентрацій (ГДК) сполук цинку, міді, заліза, марганцю у воді річок Сіверський Донець та Казенний Торець. Також встановлено, що концентрації кадмію та свинцю у ґрунтах зони бойових дій перевищували фонові показники у 8 та 15 разів відповідно. Це створює загрозу додаткового надходження цих металів у гідрографічну мережу регіону (Manko et al., 2022).

Висновок. Аналіз літературних джерел свідчить, що інтенсифікація урбанізаційних процесів та військові дії чинять суттєвий негативний вплив на стан поверхневих вод. Це підтверджує актуальність та практичне значення досліджень у цій сфері. Наукові дані свідчать про істотний вплив військової діяльності на забруднення поверхневих вод сполуками важких металів, що потребує розробки ефективних природоохоронних заходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Манько, В.В., Манько, В.К., Скрипник, Н.В. та ін. (2022). Вміст важких металів у ґрунтах Донецької області після проведення антитерористичної операції. Збірник наукових праць Інституту землеробства НААН, 2, 60–70.
2. Мураєва, А.О., Жукова, В.К., Пірус, І.М. та ін. (2021) Екологічна оцінка впливу ракетно-артилерійських навчань на гідроекосистеми. Системи управління, навігації та зв'язку, 59, 99-104.
3. Савичев, О.Г., Савичева С.О., Головін О.В. (2017). Еколого-гідрохімічна оцінка впливу вибухових робіт на стан підземних вод. Науковий вісник НЛТУ України, 27(9), 53-59.
4. Шмандій, В.М., Горбань, Ю.І., Клименко, М.О. (2016). Екологічні наслідки вибухів при проведенні інженерних робіт. Збірник наукових праць НУЦЗУ, 1(25), 70-82.
5. Coynel, A., Schäfer, J., Dabrin, A., Girardot, N., & Blanc, G. (2007). Groundwater contributions to metal transport in a small river affected by mining and smelting waste. Water research, 41(16), 3420-3428.

6. Huang, J., Xu, C., Ridoutt, B. et al. Nitrogen and phosphorus loss and eutrophication potential associated with fertilizer application to cropland in China. *J. Clean. Prod.* 159, 171–179 (2017). <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2017.05.008>
7. Ji, Z., Hamlett, J. M., Wang, R. et al. Integrated assessment of the impacts of urbanization on surface water quality using remote sensing, census and weather data. *Sci Total Environ.* 720, 137606 (2020). <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2020.137606>
8. Paul, M. J., Meyer, J. L. (2001). Streams in the urban landscape. *Annual review of Ecology and Systematics*, 32(1), 333-365.
9. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2018). *World Urbanization Prospects: The 2018 Revision*, Online Edition.

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

УДК: 354

Акімов Андрій Володимирович,

доктор філософії / Doctor of Philosophy Degree (PhD).

Галузь знань: Публічне управління та адміністрування.

Спеціальність: Публічне управління та адміністрування.

*Викладач кафедри бізнес-адміністрування і менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності Запорізького національного
університету (м. Запоріжжя, Україна).*

ORCID: <http://orcid.org/0009-0000-0445-7452>,

Researcher ID: IUN-4291-2023

anticor1770@ukr.net

РОЛЬ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах активних бойових дій між рф та Україною, вагомого значення набуває ефективна державна інформаційна політика. Саме така діяльність державного управління стала складовою забезпечення національної безпеки з 2022 року. До повномасштабного вторгнення Україна також впроваджувала необхідні засоби для ефективної діяльності інформаційного поля всередині країни, проте значно розширена інформаційна діяльність та пропаганда зі сторони рф мала більший вплив на суспільство та міжнародних суб'єктів. Вже згодом став очевидним той факт, що саме за допомогою інформаційної політики можливо контролювати більшість суспільно-політичних процесів у державі, впроваджувати нові державно-владні механізми у питанні відсічі збройної агресії рф, а також виконувати інші державні заходи у найважливіших сферах державного управління [1]. До того ж, за допомогою державної інформаційної політики контролюється належна поведінка всього суспільства та громадян, оскільки від характеру поведінки та психіко-морального стану суспільства прямо залежить нормальна діяльність всієї публічної адміністрації.

З погляду комбінованого підходу між нормативною та доктринальною складовими до визначення поняття державна інформаційна політика в умовах воєнного стану, варто зазначити, що під цим терміном слід розуміти теоретико-прикладну систему організації, формування та діяльності інформаційної кампанії за допомогою визначеної ідеології інформаційної політики в умовах проведення активних бойових дій та реальної загрози державності зі сторони державно-владного механізму, що ґрунтується на сучасних інформаційно-технологічних підходах, ідеях, методах, цілях та засобах, що регулюється за допомогою нормативного забезпечення зі сторони держави та відповідає визначеним національним інтересам держави у визначеній сфері державного управління [2]. Зі свого боку засоби масової інформації, незалежно від форми власності та структурної організації, орієнтуються на потреби відповідного суб'єкта, тобто так званого споживача

інформації, надаючи йому безперервне накопичення актуальної інформації у певній мережі, що спонукає такий суб'єкт до участі в процесі суспільної діяльності та здійснює відповідний рівень впливу на соціально-політичну складову діяльності держави. Варто зауважити, що сьогодні для відповідних суб'єктів надання інформації головним завданням залишається отримувати прибуток від своєї діяльності, саме тому держава має забезпечувати додатковий інтерес у діяльності для таких засобів масової інформації у сфері забезпечення національних інтересів держави. На жаль, Україна поки не здатна цілком здійснювати суб'єктивну діяльність у наданні актуальної інформації в сучасних каналах споживання інформації. Сучасна державна інформаційна політика формувалася за радянським принципом, а тому видається застарілою, що не може конкурувати з комерційними структурами забезпечення інформаційними продуктами суспільства [3]. Держава має розробити додаткові заходи щодо підвищення рівня державної інформаційної політики в умовах воєнного стану для забезпечення національних інтересів у цій сфері.

Сьогодні за допомогою інформаційного впливу формуються сучасні підходи до поширення збройних конфліктів, зокрема в Україні. За допомогою дезінформації та пропаганди РФ поширила свій вплив на велику частину українського суспільства, зокрема через маркери сепаратизму в соціумі та в органах публічної адміністрації. Сучасні збройні конфлікти мають більш латентний характер у підготовці та у першій фазі безпосередньої агресії, наприклад проведення так званої гібридної війни, тобто поширення маркерів сепаратизму в органи публічної влади та у соціум загалом. За допомогою такої інформаційної кампанії підриваються ключові державні запобіжники щодо недопущення порушення національних інтересів у інформаційному полі. Цікавим моментом видається подібна ситуація для України у 2014 році, що призвела до окупації АР Крим та східної частини території України росією переважно за допомогою інформаційної кампанії.

За допомогою доктринальних підходів до визначення ключових складових державної інформаційної політики, варто визначити такі елементи: забезпечення зі сторони публічної адміністрації незалежності та плюралізму засобів масової інформації з урахуванням державного підходу до регулювання цих суспільних відносин; інтеграція інформаційної політики нашої держави у міжнародний інформаційний простір, насамперед в умовах воєнного стану, що значною мірою впливатиме на допомогу Україні під час відсічі збройної агресії та звільненні тимчасово окупованих територій; запровадження сучасних інформаційних технологій в інформаційний простір, оскільки саме це неминуче впливатиме на суспільний настрій та правопорядок у державі в критичні моменти роботи державно-владного механізму; недопущення проявів монополізації та зосередження інформаційного ринку в окремих впливових групах, зокрема олігархів та потужних соціально-політичних ресурсів; розвиток державних каналів інформаційного забезпечення суспільства, навіть на тимчасово окупованих територіях, що значно допоможе військовій структурі у звільненні цих регіонів; організація та здійснення ефективної державної політики щодо недопущення впливу ворожої інформаційної кампанії на українське суспільство, оскільки саме такі дезінформаційні дії та пропаганда завдають найбільшої загрози для громадян та їх характеру поведінки; приведення законодавчої бази до сучасних реалій інформаційного

витоку зі сторони агресора, зокрема й встановлення юридичної відповідальності за поширення такої інформації серед населення; впровадження нових заходів у державній інформаційній політиці щодо підтримки українських Інтернет-ресурсів, передусім в аспекті поширення їх діяльності та впливу на суспільне середовище; орієнтація на нові інформаційні простори, що мають великий вплив на суспільство, зокрема месенджери на зразок телеграму, вайберу, твітеру, фейсбуку, оскільки саме ці ресурси надзвичайно сильно впливають на психічно-моральний настрій громадян та впровадження єдиного державного законодавчого підходу до регулювання діяльності таких ресурсів, насамперед в умовах воєнного стану та реальної загрози для державності. Для публічної адміністрації залишається нагальним завдання сформулювати актуальну та дієву систему нормативного забезпечення та контролю за розвитком зазначеної сфери через профільні державні одиниці, зокрема Служби безпеки України.

Отже, в умовах повномасштабної збройної агресії зі сторони рф проти України, вагомим значення набуває державна інформаційна політика. З її допомогою формуються головні підходи до регулювання суспільних відносин, їх характеру та психічно-морального стану громадян у критичних моментах діяльності публічної адміністрації. За допомогою ефективної державної інформаційної політики стає можливою належна відсіч збройної агресії рф за допомогою міжнародних суб'єктів, оскільки така діяльність держави показує реальний характер війни та воєнних злочинів зі сторони окупанта, що спонукає та мотивує міжнародних партнерів продовжувати допомагати Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Жаровська І., Ортинська Н. Інформаційна війна як сучасне глобалізаційне явище. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2020. Т. 7. № 2. С. 59.
2. Пунда О., Добрянська О., Новицька Н. Принципи інформаційної політики в умовах війни та їх нормативно-правове закріплення. *Екологічне право*. 2022. № 1-2. С. 65.
3. Селезньова О. Теоретико-методологічні основи інформаційного права України : моногр. / О. Селезньова. Чернівці : Місто, 2014. 408 с.

Зіборєва О.Б.,
*старший помічник начальника науково-організаційного відділу
Військового інституту телекомунікацій та інформатизації
імені Героїв Крут*

СУБ'ЄКТИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ З ВИЩОЮ ВІЙСЬКОВОЮ ОСВІТОЮ ДЛЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Підготовка кадрів з вищою військовою освітою для Збройних Сил України є важливою складовою національної безпеки та обороноздатності країни. Процес підготовки кадрів виникає за участю різних суб'єктів публічного адміністрування, які об'єднують зусилля для забезпечення високого рівня підготовки кваліфікованих військових кадрів. Структура суб'єктів публічного адміністрування у досліджуваній сфері включає:

а) Президента України, який, відповідно до п.17 ч.1 ст.106 є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України; призначає на посади та звільняє з посад вище командування Збройних Сил України, інших військових формувань; здійснює керівництво у сферах національної безпеки та оборони держави є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України [1]. Указом Президента України від 10 грудня 2008 року № 1153/2008 затверджено Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України [3], яким регламентовано важливі аспекти проходження військової служби курсантами досліджуваних закладів освіти та їх військових підрозділів;

б) Кабінет Міністрів України, який є вищим органом у системі органів виконавчої влади, до повноважень якого віднесено здійснення заходів забезпечення боєздатності Збройних Сил України, їх оснащення (п.5 ч.1 ст.20 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» [2]), вирішення питань державного управління у сфері освіти (ч.1 ст.19 [2]), забезпечення проведення державної політики у сфері освіти та створення для неї необхідної матеріально-технічної бази (п.2 ч.1 ст.20 [2]) та ін.

г) Міністерство освіти і науки України – головний орган у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах освіти і науки, наукової, науково-технічної діяльності, інноваційної діяльності в зазначених сферах, трансферу (передачі) технологій, а також забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю закладів освіти, підприємств, установ та організацій, які надають послуги у сфері освіти або провадять іншу діяльність, пов'язану з наданням таких послуг, незалежно від їх підпорядкування і форми власності.

д) Міністерство оборони України - центральний орган виконавчої влади, який визначає стратегію та політику в сфері оборони. Має відповідальність за розвиток та організацію системи вищої військової освіти, вдосконалення або змін у системі військової освіти, забезпечує реалізацію державної політики з питань освіти у воєнній сфері, розробку проектів законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів

України, наказів Міністерства оборони України з питань військової освіти, формування та розміщення державного замовлення на підготовку військових фахівців, контроль за дотриманням військовими навчальними закладами ліцензійних та акредитаційних вимог, стандартів вищої освіти та професійних стандартів. У складі оборонного відомства функціонує спеціальний суб'єкт публічного адміністрування – Департамент військової освіти і науки, який функціонує відповідно до наказу Міністерства оборони України від 19 травня 2020 року №160. Основними завданнями Департаменту є забезпечення реалізації державної політики з питань освіти і науки у воєнній сфері у мирний час та особливий період, зокрема, щодо: встановлення особливих вимог до вищих військових навчальних закладів, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти, які належать до сфери управління Міноборони, забезпечення їх фінансування в установленому порядку; підготовка пропозицій щодо обсягів державного замовлення на підготовку військових фахівців, наукових і науково-педагогічних працівників, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів для потреб Міноборони та Збройних Сил України; визначення в межах повноважень, передбачених законом, порядку та особливих вимог щодо практичної підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації військових фахівців, зокрема іноземних, а також разом з Міністерством освіти і науки України - порядку підготовки громадян України за програмою підготовки офіцерів запасу, тощо [5].

г) Генеральний штаб Збройних Сил України, який здійснює керівництво безпосередньо підпорядкованими Генеральному штабу військовими навчальними підрозділами закладів вищої освіти та науковими установами Збройних Сил, здійснює контроль за станом бойової та мобілізаційної готовності, боєздатності органів військового управління, з'єднань, військових частин, військових навчальних закладів, установ і організацій Збройних Сил та інших складових сил оборони, призначених для підпорядкування органам військового управління Збройних Сил в особливий період; розробляє штати і табелі до штатів органів військового управління, з'єднань, військових частин, вищих військових навчальних закладів, установ та організацій Збройних Сил, а також штати і табелі до штатів щодо оснащення матеріально-технічними засобами за відповідними класами постачання спеціальних формувань, призначених для передачі під час мобілізації до Збройних Сил [4]. У складі Генерального штабу функціонує Центральне воєнно-наукове управління, призначене для вирішення питань організації, планування та координації наукової і науково-технічної діяльності у Збройних Силах України, розробки її нормативно-правового забезпечення і наділене організаційними, дослідницькими і контрольними функціями у галузі воєнної науки, а також Головне управління персоналу Генерального штабу Збройних Сил України, що є службою персоналу Генерального штабу та структурним підрозділом Генерального штабу, який призначений для визначення потреби та організації комплектування військ (сил) персоналом, реалізації основних напрямів військової кадрової політики у Збройних Силах України щодо залучення на військову службу та системи кадрового менеджменту, планування та організації мобілізації, мобілізаційної підготовки, мобілізаційної, організаційно-штатної роботи у ЗС України [6].

д) Командування Сухопутних військ Збройних Сил України. У складі командування функціонує управління підготовки у ВВНЗ та навчальних центрах Командування підготовки Командування Сухопутних військ Збройних Сил України. Командування

Сухопутних військ Збройних Сил України здійснює безпосереднє керівництво Національною академією Сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, Житомирським військовим інститутом імені С. П. Корольова. Командування Військ зв'язку та кібербезпеки Збройних Сил України здійснює безпосереднє керівництво Військовим інститутом телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут. Командування Повітряних Сил Збройних Сил України здійснює безпосереднє керівництво Харківським національним університетом Повітряних Сил імені Івана Кожедуба. Командування Військово-Морських Сил Збройних Сил України здійснює безпосереднє керівництво Інститутом Військово-Морських Сил Національного університету «Одеська морська академія». Ці вищі навчальні заклади відповідають за підготовку офіцерів різних спеціальностей, забезпечуючи їхню високу кваліфікацію та професійну компетентність.

Остання категорія суб'єктів публічного адміністрування виступає одночасно і як суб'єкти, і як об'єкти, оскільки їх правомочності здійснювати публічне адміністрування поширюються виключно на їх внутрішньо-організаційну діяльність.

Отже, суб'єктами публічного адміністрування підготовки кадрів з вищою військовою освітою для Збройних Сил України є органи державної влади та військового управління, вищі військові навчальні заклади та вищі заклади освіти (в аспекті здійснення публічного адміністрування своїх військових навчальних підрозділів), які мають визначені законодавчими та підзаконними правовими актами повноваження у сфері організації освітньої діяльності з метою підготовки військових фахівців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: від 25.06.1996 р. № 254к/96-вр. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. Ред від 30.09.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр/ed20160930#Text>
2. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 року № 794-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 13. С.222.
3. Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України: затверджено Указом Президента України від 10 грудня 2008 року № 1153/2008. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1153/2008#Text>
4. Положення про Генеральний штаб Збройних Сил України: затверджено Указом Президента України від 30 січня 2019 року № 23/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/23/2019#Text>
5. Положення про Департамент військової освіти і науки Міністерства оборони України: затверджено Наказом Міністерства оборони України від 19 травня 2020 року №160. URL: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/mou_2020/160_nm.pdf
6. Структура апарату Головнокомандувача та Генерального Штабу. URL: <https://www.mil.gov.ua/ministry/struktura-generalnogo-shtabu/>

Марко Юрійович Кирилов,
студент.

Науковий керівник – **Брус Т.М.,**
к.держ.упр., доц.,

доцент кафедри публічного управління та адміністрування.

Університет митної справи та фінансів

ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІНЦЯ В МОВАХ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

В умовах інформаційного суспільства, формування іміджу посадової особи місцевого самоврядування стає стратегічним завданням для забезпечення ефективної взаємодії з громадою. Високий рівень іміджевої непорушності стає ключовим для успішного спілкування та позитивного сприйняття їхньої ролі в розвитку регіону.

В сучасних умовах інформаційного суспільства питання формування іміджу посадовців є вагомим для ефективної взаємодії з суспільством та підтримки місцевого розвитку. Важливо розуміти, що це завдання не обмежується зовнішнім виглядом, а включає активну участь у соціально-економічних процесах.

Позитивний імідж інституту державної служби не може формуватися неочікувано, над ним необхідно працювати щоденно і наполегливо. Це результат досить складної діяльності, спрямованої на створення, підтримання та посилення позитивної громадської думки. Формування позитивного іміджу інституту державної служби є одним із шляхів її модернізації. Однією з основоположних характеристик позитивного ставлення громадян до державних службовців є професіоналізм.

Ключовими аспектами професіоналізму державного службовця є ґрунтовна професійна підготовка, відмінне виконання призначених обов'язків, постійне самовдосконалення, підвищення кваліфікації, вміння самоаналізу та самоконтролю, навички ефективного спілкування, експертність у фінансових, інноваційних і інвестиційних питаннях, управління персоналом та активної участі у колективі. Головним пріоритетом має бути орієнтація на результати, де основним принципом слід вважати прагнення до "результатоголіцизму", а не "трудоголіцизму"[2].

Збільшення обсягу інформації та доступу до різноманітних джерел ставить перед посадовцями завдання розвивати комунікаційні стратегії для підвищення ефективності взаємодії з громадою. Сучасний службовець повинен мати не тільки високий рівень інформаційної грамотності, але й здатність адаптувати інформаційні потоки до потреб різних соціальних груп.

Транспарентність влади включає не лише розкриття інформації, але й її доступність та зрозумілість для громади. Створення механізмів обговорення рішень та пояснення їх обґрунтувань є важливим елементом взаємодії. Більш того, це передбачає систематичне проведення громадських слухань та діалогу для залучення громадян до прийняття важливих рішень.

Розвиток інформаційних технологій вимагає від посадовців не тільки вміння висловлювати думку, але й активно використовувати різноманітні канали для сприяння взаєморозумінню. Це включає в себе використання не лише традиційних методів комунікації, але й активну участь у віртуальних платформах, вебінарах та онлайн-конференціях.

Створення ефективної культури взаємодії передбачає не лише проведення консультацій, але й активну участь в громадських ініціативах та реагування на потреби громади. Посадовці повинні бути відкриті до обговорення будь-яких ідей та пропозицій, а також стимулювати активну громадську участь у прийнятті рішень.

Російська агресія створює специфічні виклики, пов'язані з дезінформацією. Посадовці повинні мати стратегії виявлення та протидії дезінформації для збереження довіри громади. Це включає в себе активну роботу з медіа, факт-чекінг, та публікацію достовірної інформації в різних джерелах.

Активне будування репутації в інтернеті стає необхідністю, враховуючи вплив онлайн-середовища на формування думки громади. Посадовці повинні бути присутніми в соціальних мережах, підтримувати блоги та форуми, щоб спілкуватися безпосередньо з громадою.

Застосування інтерактивних інструментів, таких як віртуальні тури та електронні консультації, дозволяє посадовцям активно залучати громаду до процесів управління. Важливо розробляти механізми збору фідбеку та ініціатив громади через онлайн-платформи.

Активна участь у громадсько-приватних партнерствах визначається не лише як інструмент залучення додаткових ресурсів, але і як можливість спільного вирішення соціально-економічних проблем регіону. Посадовці повинні встановлювати ефективний механізм взаємодії з приватним сектором, щоб спільно впливати на інфраструктурний розвиток, забезпечуючи стійкий ріст та покращення якості життя громади. Залучення бізнес-структур до вирішення соціальних завдань також допомагає уникнути корупційних ризиків та забезпечити більшу прозорість у використанні бюджетних коштів.

Створення та підтримка освітніх ініціатив є важливим елементом формування іміджу посадовця. Посадовці можуть активно сприяти розвитку освітніх програм, спрямованих на підвищення рівня інформаційної грамотності громади та розвиток ключових навичок. Здійснення партнерства з освітніми установами та запуск інноваційних проєктів в сфері навчання та розвитку відкриває нові можливості для громадської участі та зміцнення довіри до влади.

Довіра до центральних органів виконавчої влади є також принципом формування позитивного іміджу органів влади та може бути досягнута лише за тих умов, якщо остання доводить свою стратегічну спрямованість надавати об'єктивну інформацію громадськості про свої рішення, декларуючи тим самим відкритість та прозорість своїх дій.

Формування позитивного іміджу центральних органів виконавчої влади посідає важливе місце в системі державних пріоритетів. Для цього існують об'єктивні причини: по-перше, бурхливий розвиток інформаційно-комунікативних технологій, які гранично розширили межі іміджевого впливу державного апарату; по-друге, чітке усвідомлення органами державної влади тієї важливої ролі, яку відіграє зважена іміджева політика в забезпеченні ефективності державної політики та реалізації національного інтересу[1].

Активна підтримка соціальних підприємств включає в себе надання фінансової та консультативної допомоги. Посадовці можуть впроваджувати ініціативи, спрямовані на

створення сприятливого екосистему для розвитку соціального підприємництва, що дозволяє вирішувати соціальні проблеми та стимулювати економічний розвиток.

Використання таких інноваційних технологій, як штучний інтелект та блокчейн в управлінні місцевим самоврядуванням, може покращити якість послуг, забезпечити ефективну обробку даних та реалізувати проекти з використанням передових технологій. Це сприяє створенню інноваційного іміджу влади та залученню нового покоління експертів у сферу місцевого управління.

Активна участь у міжнародних програмах та обмін досвідом з іншими країнами дозволяє розширити горизонти впровадження ефективних практик управління місцевим самоврядуванням. Співпраця на міжнародному рівні стає можливістю не лише обміну знань, але і підняття престижу та створення позитивного іміджу регіону на світовій арені.

Враховуючи широкий спектр заходів, вказаних вище, можна підкреслити, що формування іміджу посадовця місцевого самоврядування — це процес, який вимагає не тільки ефективного взаємодії з громадою, але і впровадження конкретних програм та стратегій для досягнення сталого розвитку регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Проблеми формування іміджу центральних органів виконавчої влади: системний аналіз. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=957>.
2. Формування іміджу та репутації державного службовця. URL: <https://knute.edu.ua/file/NjY4NQ==/a62d11bcb6d6adc010befbc4d82773f9.pdf>.
3. Механізм формування іміджу органу публічної влади. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/38328/1/%D0%9F%D0%B0%D0%BB%D1%8E%D1%85_%D0%A1.%D0%99_%D0%9F%D0%A3%D0%90-41.pdf.
4. Напрями формування позитивного іміджу органів державного управління за рахунок розвитку потенціалу інформаційно-комунікаційних технологій. URL: <https://maup.com.ua/assets/files/expert/6/17.pdf>

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

Yusiuk Iryna Vasylivna,

4th year student, NAU

Supervisor - Andrienko Maria Mykhailivna,

PhD in Economics,

Associate Professor of the Department of Air Transport Economics

CONTROLLING INNOVATIONS IN THE ENTERPRISE MANAGEMENT SYSTEM

In the current conditions of innovative development of the country's economy, the need to improve the efficiency of enterprise management has led to appropriate transformations in the organisational structures of enterprise management. Thus, the activities of enterprises are characterised by the following main problems: a significant decline in industrial production, unstable conditions for the functioning of enterprises, rising energy costs and, as a result, an increase in the cost of final products, and a reduction in domestic demand due to a decrease in the level of income of the population [1].

Innovations in the work of enterprises have led to the creation of management mechanisms, the main task of which is to combine and coordinate the actions of all elements of production systems to achieve the set goals. In such a situation, controlling innovation processes, as a key element in the system of managing the innovative development of an enterprise, becomes the most important tool for improving the efficiency of its innovation activities.

Karminsky A.M. [2] identifies controlling of innovations with project controlling, since innovations have all the features of a project and can be considered as separate projects. The author determines that the function of developing a plan for the implementation of an innovation project is assigned to the project manager, however, planning methods and tools are developed and provided to the project group by specialists of the controlling unit.

Controlling of innovations, according to N. Mikhailichenko, is "a component of the controlling system with a focus on certain areas of financial and economic activity of the enterprise, which supports the management of the enterprise's innovation system through coordination, monitoring, analysis, methodological and information support of innovation projects" [3]. The above definition more fully reveals the essence of controlling, its functions and principles.

Thus, innovation is a process or a result of a process in which: the results of intellectual activity are used partially or fully and ensures the production of innovative products.

To understand the role of innovation in the controlling system, let us consider the concept of "managerial innovation". E. T. Grebnev believes that "managerial innovation means any purposeful change in management technology aimed at replacing the existing management mechanism or its elements in order to accelerate, facilitate or improve the performance of tasks" [2]. According to K.S. Bezgina and Y.M. Klymenko [4], innovation management is a purposeful interaction of the managing and managed subsystems, focused on the permanent search and transformation of various combinations of properties and characteristics of innovative objects in order to obtain a multisystem effect.

Thus, controlling is one of the most important directions in the development of the theory and practice of accounting, control and analysis of financial and production activities of an enterprise, since complex decisions related to financial and production activities require the formation and implementation of a general concept of enterprise management, transition to system management, which determines the system approach as the basic basis of controlling.

Presentation of controlling as a complex of spheres of functioning of an enterprise is connected with multifunctional definition of its essence and a set of typical functions and tasks implemented within different subsystems, one of which is controlling of innovations.

Controlling of innovations is a functionally and organisationally separated area of financial and production work at an enterprise related to the implementation of its innovation activities.

The content of innovation controlling is information-analytical and methodological support of the processes of planning, accounting, control and analysis of parameters of innovation projects, as well as consulting management in the development of strategies for innovative development of the enterprise.

The organisation of controlling in the field of innovation activity of an enterprise should be aimed at achieving the strategic goals of the enterprise, which are specified in the controlling of innovations as

- orientation of innovations to the strategic goals of the enterprise;
- determination of mutual influence and coordination of all activities related to the innovation direction;
- providing economic justification for management decisions in the field of innovation;
- information support and control over the implementation of innovative projects.

The return on innovation at an enterprise has a long-term period, which determines the place of innovation control in strategic management. Strategic planning of innovation activities involves the optimal use of the resources available to the enterprise in order to adapt to the environment and prevent its negative impact on innovation processes.

Innovation controlling helps to maximise the efficiency of innovation activities while minimising risks.

The main objectives of innovation controlling include the following:

- planning, including the development of methods for planning and coordinating budgets;
- control over the implementation of plans, which includes analysis of actual results, evaluation of innovation activities, identification of deviations and their causes;
- information and analytical support for management decisions, including in the field of innovation.

The development of controlling is the result of the expansion of production and the complexity of its nature, strengthening of integration processes and increased competition among manufacturers in the context of globalisation, the increasing role of intellectual capital, and the improvement of management tools and methods.

Implementation of innovation controlling at an enterprise includes building or changing the organisational structure of management, formation of functional subsystems.

Thus, the innovation controlling system allows for sound strategic research, system analysis and reengineering of processes and their adaptation to environmental changes. This makes it possible to consider controlling innovations as the most important tool of anti-crisis business management, which significantly increases its relevance in modern conditions.

REFERENCES:

1. Bryukhovetska N.Y., Korytko T.Y. Innovative development as a factor of competitiveness in conditions of external constraints: Collection of scientific papers - Kyiv: IEP NASU, 2017. P. 12-20
2. Controlling in business. Methodological and practical foundations of building controlling in organizations / A.M. Karminsky, N.I. Olenov, A.G. Primak, S.G. Falco. 2nd ed. M. : Finance and Statistics, 2020. 256 c.
3. Mikhailichenko N.M.. Problems of determining the range of functions of innovation controlling. Marketing and management of innovations, 2022, No. 1. 164-168. <http://mmi.fem.sumdu.edu.ua/> (accessed 06.01.2024).
4. Bezgin K.S. Management of innovations: Study guide / K.S. Bezgin, Y.M. Klymenko // Edited by K.S. Bezgin - Vinnytsia: DonNU, 2017. 207 p.

Венгринюк Мирослава Іванівна,
к.філол.н., доцент,
Лавринович Анна Любомирівна,
магістрантка.

*Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу*

ФУНКЦІОНАЛЬНЕ НАВАНТАЖЕННЯ ЗАСОБІВ ДІАЛОГІЗАЦІЇ В НАУКОВО-ПОПУЛЯРНОМУ ТЕКСТІ

Вивчення функціонального навантаження засобів діалогізації, представлених у науково-популярному тексті, належить до актуальних завдань сучасного мовознавства. Це зумовлено тим, що поширення наукових ідей серед нефакхівців стало сьогодні неабияким викликом для науковців. З цього погляду засоби діалогізації (різні форми звернення до реципієнта, комплекси “запитання-відповідь”, спонукальні речення, вставні конструкції, вигуки, “ми”-форми тощо) допомагають підвищити рівень ефективності комунікації між автором і читачем.

Матеріалом дослідження послужило науково-популярне видання Білла Гейтса “Як відвернути кліматичну катастрофу. Де ми зараз і що нам робити далі”, у якому автор подає чіткий опис викликів, які стоять сьогодні перед цивілізацією. Текст має яскраво виражений адресатно спрямований ракурс, відзначається доступністю викладу, експресивністю та образністю.

До арсеналу засобів діалогізації, представлених у тексті, належать насамперед такі:

- риторичні запитання: *Звучить складно, але хто казав, що буде легко?* [1, с. 9].
- спонукальні конструкції: *Телефонуйте, пишіть листи, приходьте на зустрічі* [1, с. 201].
- різні форми звернення до читача: *Ви точно бачили парниковий ефект у дії, коли залишали авто стояти на сонці* [1, с. 26].
- комплекси “питання-відповідь”: *Чому одні місцевості нагріваються сильніше за інші? Ґрунт у глибині континентів утримує вологу, і через це земля не може охолодитися так, як раніше* [1, с. 24].
- вставні слова: *Можливо, ви пригадуєте зі школи, що всі молекули коливаються* [1, с. 26]. *На жаль, ми не можемо чекати на чудодійну майбутню технологію* [1, с. 62].
- “ми”-форми: *Ми маємо запобігти цій катастрофі* [1, с. 14].
- засоби образності (метафори, аналогії): *Інакше кажучи, континенти починають менше пітніти* [1, с. 24]. *Клімат — це ванна, яку ми повільно наповнюємо водою* [1, с. 13-14].

Ми з’ясували, що засоби діалогізації в аналізованому тексті виконують різні функції. По-перше, вони “працюють” на збереження уваги читача. Ілюзія живого спілкування робить текст більш динамічним та емоційно наснаженим. Це важливо для того, щоб переконати читача у важливості авторських поглядів та переконань і спонукати його до дії.

По-друге, засоби діалогізації переводять комунікацію на рівень безпосереднього спілкування з конкретною людиною, а не знеособленою аудиторією. Наприклад, у мікросегменті *“Уявіть містечко поблизу Сіетла, назвімо його Сонцетаун, яке хоче*

генерувати один гігават сонячної енергії цілий рік. Скільки сонячних панелей знадобиться Сонцетану?” [1, с. 73] автор апелює до когнітивної сфери конкретного реципієнта, спонукаючи його до певних мисленневих дій (уявити, підрахувати, проаналізувати). Автор не подає читачеві готової інформації, а спонукає його до певних мисленневих дій. Це забезпечує тісний зв'язок між автором і читачем на когнітивно-емоційному рівні й безпосередньо впливає на якість сприйняття, усвідомлення й засвоєння прочитаного. Дослідники слушно зауважують, що “засоби діалогізації використовуються в наукових текстах з метою посилення переконливості думки, стимулювання інтересу читачів, орієнтування читача в процесі сприйняття тексту, логічної структуризації тексту [2, с. 106].

По-третє, автор активно використовує засоби діалогізації, щоб надати голосу конкретним думкам та експертним висловлюванням. Наприклад, він підкреслює серйозність змін клімату, цитуючи вчених: *Якщо ми не скинемо обертів, планета потепліє на 1,5-3 градуси до середини XXI століття, і на 4-8 градусів — до кінця* [1, с. 28].

По-четверте, засоби діалогізації використовуються для того, щоб полегшити розуміння читачем складних концепцій та понять: *“... якби ви захотіли виміряти стік кухонного крана, то могли б порахувати, скільки чашок води витікає з нього за секунду. Потужність вимірюють аналогічно, просто замість води тече енергія. Ват — еквівалент “чашки за секунду”* [1, с. 54].

По-п'яте, шляхом використання засобів діалогізації автор закликає читача до саморефлексії, участі в роздумах, а також дискусії.

Отже, засоби діалогізації в науково-популярному тексті відзначаються функціональною багатоплановістю, спрямованою на підвищення рівня ефективності комунікації між автором і читачем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гейтс Б. Як відвернути кліматичну катастрофу. Де ми зараз і що нам робити далі / переклад з англ. Ю. Костюк. Київ : Лабораторія, 2021. 224 с.
2. Корнева З. М., Павловська Ю. В. Експресивні та прагматичні засоби діалогізації англійської наукової прози. *Вісник Житомирського державного університету. Філологічні науки*. Вип. 56. С. 105-108.

Грошовик Роман Юрійович,
*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
зі спеціальності 073 «Менеджмент».*
Науковий керівник: Хромушина Людмила Анатоліївна,
*кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту
імені професора Л.І. Михайлової.*
Сумський національний аграрний університет

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ТОРГІВЕЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

В умовах постійних змін у світі бізнесу та швидко зростаючої конкуренції, ефективне управління персоналом стає критичним фактором успіху для торговельних організацій. Розробка та впровадження стратегій для підвищення ефективності управління персоналом визначають не лише внутрішню структуру підприємства, але й його конкурентоспроможність.

Сучасні торговельні компанії вимагають від керівництва не лише стратегічного бачення, але й ефективного управління головним ресурсом – людським капіталом. Забезпечення мотивації, розвитку та задоволення персоналу стає пріоритетом, визначаючи успіх стратегічних ініціатив та досягнення бізнес-цілей.

Основні поняття та принципи управління персоналом є ключовим елементом стратегічного підходу до управління робочою силою. Вони охоплюють систематичні методи та стратегії для досягнення стратегічних цілей підприємства, включаючи набір, мотивацію, розвиток кадрів та забезпечення етичного поведіння в організаційному середовищі.

Принципи управління персоналом визначають оптимальний спосіб взаємодії між працівниками та організацією. Вони включають прозорість та справедливість у рішеннях, індивідуалізацію підходу, розвиток корпоративної культури та використання сучасних технологій для оптимізації управління персоналом. Міжнародний аспект урахує культурні різниці, а етичні аспекти визначають стандарти відносин [1].

Роль управління персоналом у стратегічному управлінні торговельною організацією визначається ефективним використанням людських ресурсів для досягнення конкурентоспроможності. Управління забезпечує відповідність компетенцій працівників стратегічним цілям через набір та рекрутинг кадрів.

Моделі та методи управління персоналом орієнтовані на оптимізацію роботи та розвиток людських ресурсів [2]:

1. Модель компетентностей.

Модель фокусується на ключових навичках, знаннях та особистісних якостях працівників, необхідних для ефективної роботи. Використовується при наборі, оцінці та розвитку персоналу для формування компетентностей, що відповідають стратегічним завданням організації.

2. Модель управління змінами.

Визначає стратегії для впровадження змін в організаційній культурі та структурі. В управлінні персоналом сприяє процесам переосмислення ролей, мотивації та взаємодії між працівниками.

3. Метод управління результатами.

Акцентує на постановці конкретних цілей для працівників та визначенні конкретних результатів. В управлінні персоналом використовується для створення індивідуальних та командних цілей, оцінки результатів та підвищення ефективності роботи.

4. Модель управління талантами.

Займається виявленням, розвитком та утриманням ключових працівників організації. Включає стратегії пошуку талановитих кадрів, програми розвитку та системи мотивації для збереження та максимізації їхнього потенціалу.

5. Метод 360-градусного оцінювання.

Збирає зворотній зв'язок професіоналів від різних джерел для оцінювання компетентностей та розвитку працівників в управлінні персоналом.

Використання моделей та методів управління персоналом дозволяє ефективно впливати на людські ресурси, встановлювати стратегічні цілі та досягати успіху на ринку через оптимальне управління та розвиток персоналу.

Управління персоналом також відповідає за розвиток та збереження лідерського потенціалу в організації, сприяючи підготовці кадрів для стратегічних позицій [3].

Це включає в себе реалізацію програм навчання та розвитку, спрямованих на зміцнення керівницьких та стратегічних навичок працівників. Загалом, роль управління персоналом у стратегічному управлінні торговельною організацією полягає в створенні взаємодії між стратегічними цілями компанії та людськими ресурсами. Максимізація внеску працівників у досягнення стратегічних завдань і створення умов для сталого розвитку підприємства на ринковому середовищі є ключовими завданнями управління персоналом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Управління персоналом: підручник / О. М. Шубалий, Н. Т. Рудь, А. І. Гордійчук, І. В. Шубала, М. І. Дзямулич, О. В. Потьомкіна, О. В. Середа; за заг. ред. О. М. Шубалого. Луцьк ІВВ Луцького НТУ, 2018, С. 220.

2. Сівашенко Т. Удосконалення системи управління персоналом підприємства. Економічний аналіз. 2012. Т. 11(3). С. 48–50.

3. Лелі Ю. Г. Сучасні системи управління персоналом та їх вплив на ефективність роботи підприємства. Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. 2013. Вип. 1(2). С. 95–98.

Т.І. Дем'яненко,
к.е.н., доцент,
Українська інженерно-педагогічна академія,
м. Харків

УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ЛОГІСТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ: ІНТЕГРАЛЬНА ПАРАДИГМА

Вимоги сучасної конкурентоспроможності на світовому ринку зумовлюють необхідність побудови механізму управління підприємств, який переважно базується на оптимальній якості. В умовах посткризових глобальних фінансів обмеженість ресурсів потребує пошуку ефективних шляхів підвищення якості в усіх сферах економічної діяльності, особливо щодо наукового завдання логістики, яка в основному спрямована на зниження витрат.

Застосування інноваційних принципів управління якістю логістичних процесів у посткризових умовах забезпечує підвищення конкурентоспроможності підприємств у світовому середовищі та, зокрема, в Україні. Існують проблемні питання забезпечення функціонування та ефективності логістичної діяльності підприємств, серед яких: відсутність сертифікації послуг; недостатня кількість і якість кваліфікованих працівників, демпінг цін - все, що підвищує рівень ризику, що виникає в діяльності. Ефективна система управління якістю значно знижує ризик. З цієї причини зарубіжні та вітчизняні вчені-економісти приділяють особливу увагу проблемі побудови економічних взаємовідносин, пов'язаних із плануванням та управлінням логістичними процесами, що відбуваються на підприємствах, з урахуванням адаптації до зовнішнього середовища в контексті сучасної тенденції до інтеграції процесу.

Поняття логістичної послуги визначається як сукупність нематеріальних логістичних операцій, що забезпечують максимальне задоволення попиту споживачів у процесі управління логістичним потоком при оптимальному рівні витрат [3]. Основне завдання, яке вирішує логістика в процесі надання послуг, полягає у визначенні оптимального співвідношення між ресурсами, витраченими на послугу, і отриманим від неї ефектом. Надання найбільшого обсягу послуг, що забезпечить більшу конкурентоспроможність, може сприяти зниженню конкурентоспроможності підприємств та бути економічно недоцільним. Логістичні послуги повинні базуватися на шести основних принципах: обов'язковість пропозиції; факультативне використання; еластичність; комфорт; раціональна цінова політика; повернути інформацію [1].

Сьогодні в логістичній практиці європейських компаній більшої уваги заслуговує аутсорсинг - передача права на виконання логістичних послуг третім компаніям. Система управління якістю підприємства, заснована на інтегральній парадигмі, передусім передбачає поєднання інформаційного потоку в підприємстві, що має елементи стратегічного та тактичного планування логістичної діяльності, що дозволяє ефективно реагувати на зміни зовнішнього середовища, коригування заходів щодо забезпечення економічної стійкості підприємства. Результатом цієї концепції стане підвищення рівня

економічного потенціалу підприємств, оптимізація та раціоналізація всіх логістичних потоків, а також, насамперед, підвищення якості логістичних послуг.

Організаційно-економічні механізми управління інтегрованою системою якості включають узгоджені управлінські дії та послідовні заходи щодо аналізу та оптимізації господарської діяльності підприємства на основі системи методів, Моделі та методи досягнення раціональних економічних результатів і належної якості враховують особливості логістичного процесу підприємств різних організаційно-правових форм і напрямів діяльності. Використання цього механізму гарантує реалізацію шести логістичних правил: вантаж - сумісна продукція; якість - необхідна якість; кількість - необхідна кількість; час - він повинен бути доставлений в потрібний час; місце - в потрібному місці; витрати - з мінімальними витратами [2].

Враховуючи вищевикладене, необхідно сказати, що механізм управління якістю логістичного процесу на підприємстві спрямований на підвищення ефективності діяльності, насамперед шляхом вдосконалення її організації. Цей механізм дає змогу забезпечити умови для отримання позитивних економічних результатів підприємств у сучасних умовах. Впровадження інтегрованої системи управління якістю сприяє підвищенню якості всієї роботи підприємств та є ідеальним інструментом для вдосконалення логістичної діяльності, досягнення синергійного ефекту та економії всіх видів ресурсів.

Удосконалення управління якістю логістичних процесів передбачає використання єдиних вимог до логістики та логістичних послуг; дострокове голосування за кордоном; побудувати інтегровану систему управління якістю, дотримуючись міжнародних та національних стандартів якості; використання сучасних концепцій логістики.

У результаті та розвитку інноваційних методів управління якістю логістичних процесів підприємств, слід враховувати такі основні фактори: важливу роль інформаційних технологій, необхідність встановлення стандартів якості логістичних послуг, а також, як використання тісної інтеграції, що значно здешевлює весь логістичний ланцюг від виробника до споживача.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Желіховська М. Моделювання логістичної системи підприємства в умовах цифрової економіки. Вісник Хмельницького національного університету. Серія «Економічні науки». 2022. № 4. С. 50–55. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-308-4-8>
2. Федькович В. І. Удосконалення логістичної діяльності на підприємстві. Економіка та держава. 2018. № 1. С. 111–113. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/1_2018/24.pdf
3. Дем'яненко, Т. І., & Лапєєв, І. О. (2023). Стан розвитку діджиталізації в Україні. С. 278-281. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/29145/1/Zbi%C3%B3r_grac_Tom_1_2023-278-281.pdf (дата звернення: 03.01.2024)

**Людмила Коренюк,
Фурса Кирило.**

Український державний університет науки та технологій

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ БАНКІВСЬКИХ КРЕДИТНИХ КАРТОК

The essence and meaning of card lending at the current stage is defined. A card loan is a loan granted to individuals to purchase goods or pay for household services. The management of card lending services is characterized. Ways to improve card lending are proposed: development of effective loan distribution mechanisms; introduction of anti-corruption measures; introduction of benefits for IDPs who use credit funds for entrepreneurial activities; creating a special training and counseling program for IDPs who want to use loan funds. The implementation of such proposals can contribute to more effective use of credit funds by IDPs and increase their financial literacy.

Сучасний розвиток інформаційних технологій та їх усе інтенсивніше повсякденне використання в різноманітних аспектах життя суспільства призводить до інституційних змін у всіх сферах економічної діяльності людства, усе більше видів якої – від виробництва й торгівлі до медичного обслуговування, освіти та фінансових послуг – переходять у цифровий формат, що має зробити економічні процеси більш ефективними, якісними й зручними. У зв'язку з цим відзначається становлення та подальший розвиток інформаційного суспільства, економічна діяльність якого базується вже переважно на цифрових комп'ютерних технологіях, що загалом і формує власне поняття цифрової економіки. Кредитування фізичних осіб стає одним із найважливіших напрямів кредитної діяльності вітчизняних комерційних банків. Водночас аналіз сучасних тенденцій ринку споживчого кредитування свідчить про його сильний взаємозв'язок із загальною стабільністю та стійкістю як банківського сектора, так і економіки в цілому. [1]

Для зниження ризиків кредитування фізичних осіб важливим стає формування ефективної бізнес-моделі з вибором виду кредитного продукту (або напряму його модернізації), адаптованого до особливостей економічного положення країни та регіону та специфіки потреб клієнтської бази. Картковий кредит має значне місце у банківській системі та відіграє важливу роль у ринковій економіці. Картковий кредит відображає економічні відносини між кредитором та позичальником. Він видається фізичній особі для задоволення його потреб. Тим самим забезпечує підвищення життєвого рівня позичальника. Об'єктом карткового кредиту вважають витрати, спрямовані на задоволення потреб населення, тобто витрати задоволення потреб поточного характеру (придбання товарів у особисту власність). [1, 2]

Головними параметрами карткового кредиту прийнято вважати:

- кредит та розмір процентної ставки;
- строки надання та погашення;
- здатність позичальника відновити кредит.

Картковий кредит досить ретельно регулюється державою. Регулювання, що проводиться, стосується рівня відсоткових ставок, термінів кредиту, доступність його населенню. При видачі карткових кредитів між позичальником та кредитором

укладається договір (угода), у якому чітко описуються всі умови: сума кредиту, строк, процентна ставка, гарантії погашення, відповідальність сторін та інше.

Карткове кредитування має свої переваги та недоліки. Його переваги:

1. Доступність товарів чи послуг, які без використання кредиту довелося довго чекати або які були б недоступні;
2. Карткове кредитування надає допомогу (наприклад, картковий кредит допомагає сплатити непередбачені термінові витрати, такі як ремонт автомобіля чи квартири, купівля необхідної побутової техніки);
3. При оформленні кредиту не треба пояснювати мету отримання коштів;
4. Більшість банківських організацій спростили процедуру оформлення цього виду кредиту та набір необхідних документів, які потрібно надати, став мінімальним;
5. Позика оформляється у відносно короткі терміни;
6. Безперечний плюс кредитної картки в тому, що кредит за нею може бути абсолютно безкоштовним. Адже кожна кредитка має так званий пільговий (або грейс) період. Триває він зазвичай від 30 до 90 днів. Якщо встигнути погасити борг по карті у цей термін, то платити за користування кредитними грошима не доведеться. Точніше, доки карта буде активна. А після закінчення терміну дії її можна буде перевипустити та користуватися далі.

До недоліків карткового кредитування можна віднести:

1. Головним мінусом карткового кредиту є висока процентна ставка, як показує практика, ставка по кредитним карткам вища, ніж ставка по звичайній позиції;
2. Обмежена сума позики;
3. Банк в односторонньому порядку може зменшити кредитний ліміт за картою або взагалі позбавити вас. Трапляється таке рідко, але виключати такий варіант не можна. Потрапити під таке рішення ризикують передусім ті, хто порушував платіжну дисципліну.
4. Карткою є сенс користуватися, коли оплачуєте нею покупки. Не має значення, де – в інтернеті чи магазині, де є платіжний термінал. Якщо вам потрібна готівка, то кредитка – не найкращий вибір. Знімати з неї готівку рахунок кредитного ліміту – задоволення дороге (зазвичай 4% від суми);
5. Термін безкоштовного користування грошима за кредитною обмежений пільговим періодом. При виході з нього доведеться сплачувати відсотки;
6. Платне обслуговування. Більшість карт з вигідними умовами передбачають щомісячну абонплату. На кожній картці існує ліміт кредиту, що надається, який може зменшуватися або збільшуватися залежно від кредитоспроможності позичальника. При встановленні ліміту враховують особисті показники позичальника: вік, доходи, кредитну історію та інших. Банк встановлює конкретні терміни повернення кредиту клієнтом. У разі затримки повернення кредиту, банк має право стягувати заздалегідь обумовлені з клієнтом відсотки за кожний день прострочення.

Активне використання банківських платіжних карток визначається їхньою високою затребуваністю в процесі якісних змін в організації грошового обігу в напрямі дедалі більшого витіснення готівкових розрахунків безготівковими. Як зазначається в доповіді американського Бюро фінансового захисту споживачів, сучасні тенденції свідчать про те, що все більше власників платіжних карток, ніж будь-коли, оплачують свої рахунки картою онлайн або через мобільний додаток при одночасному постійному скороченні використання паперових платежів [2]. Важливість цієї тенденції визначається тим, що

розвиток ринку платіжних карток має величезне стратегічне значення для стимулювання економічного зростання та підвищення рівня життя населення, оскільки має безпосередній вплив на: економіку загалом та на окремі її елементи; прискорення обороту коштів; скорочення витрат підприємств і банків з обслуговування готівки; зниження операційних витрат підприємств; підвищення ефективності банківського обслуговування та рівня безпеки платіжних операцій; залучення інвестицій з боку домашніх господарств у економіку у формі зарахування вільно наявних коштів на банківські рахунки. У зв'язку з цим тенденції до посилення значимості ринку платіжних карток можна спостерігати в більшості країн, включаючи й Україну, а самі платіжні картки як засіб проведення безготівкових розрахунків набувають дедалі більшої популярності. [3]

Глобальна криза охорони здоров'я, спровокована пандемією COVID-19, а також запроваджені в ряді країн адміністративні обмежувальні заходи та економічна рецесія, що за цим настала, посилили тенденцію до активізації використання платіжних карток у світі.

В Україні кількість та обсяги безготівкових платежів із використанням платіжних карток також продовжують упевнено зростати, що визначається з-поміж іншого подальшими зусиллями Національного банку щодо цифрової трансформації фінансової системи. Зокрема, за останній період регулятором було вжито заходів щодо спрощення порядку емісії платіжних карток і здійснення операцій із їх використанням: розширено можливості застосування бізнесом корпоративних платіжних карток; спрощено процедуру отримання платіжної картки довіреною особою фізичної особи – власника рахунку; розширено можливості здійснення операцій із платіжними картками з використанням хмарних сервісів, що надаються з використанням обладнання, розміщеного на території розвинутих країн. [3, 4]

Через повномасштабне вторгнення, яке спричинило окупацію територій, руйнування селищ і міст України, величезна частина населення була змушена тікати від війни на більш безпечні території країни. Таких людей реєструють як внутрішньо переміщених осіб, або скорочено ВПО. Зараз в Україні налічується 4,9млн внутрішньо переміщених осіб, з яких 3,6млн з 24 лютого 2022 року. Зважаючи на кількість населення України, а також на величезну частку населення яка рятується від війни була змушена тікати до інших країн, 4,9млн громадян ВПО це досить велика цифра, від загальної чисельності населення в країні. Ця частка населення стикається в великими труднощами на нових місцях проживання, такими як пошук житла, яке можуть собі дозволити внутрішньо переміщені люди, наприклад більшість ВПО орендує житло за ринковими цінами, які є високими, і це досить важко для переселенців.

Запропоновано шляхи удосконалення карткового кредитування: розробка ефективних механізмів розподілу кредитів; запровадження заходів щодо протидії корупції; запровадження пільг для ВПО, які використовують кредитні кошти для підприємницької діяльності; створення спеціальні програми навчання та консультування для ВПО, які хочуть скористатися кредитними коштами. Впровадження таких пропозицій може сприяти більш ефективному використанню кредитних коштів ВПО та підвищенню їхньої фінансової грамотності.

Таким чином, реалізація програми спеціального карткового кредитування для ВПО має низький ризик та високий потенціал позитивного впливу на життя ВПО, економіку та соціальну ситуацію в країні. Впровадження даної програми може стати важливим кроком на шляху до подолання наслідків війни та відновлення України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Золотарьова О. В., Галаганов В. О. Сучасний стан та перспективи розвитку банківської системи України. Проблеми економіки та політичної економії. 2017. № 1. С. 83-98.
2. Голозубова Н.В. Кредитування фізичних осіб та його роль в підвищенні добробуту населення країни. Молодий вчений. 2016. №11. С. 667-670.
3. Бублик Л. Я., Мицак О. В. Етапи розвитку споживчого кредитування в Україні. Економічний форум. 2021. № 4. С. 222-229.
4. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2025 р.: Постанова Правління Національного банку України. Поточна редакція від 16.01.2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/regulyatori-finansovogo-rinkuzatverdili-strategiyu-rozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini-do-2025-roku>.

Коротких Каріна Віталіївна,
здобувач вищої освіти факультету менеджменту.
Науковий керівник: Крайній Володимир Олексійович,
*канд. екон. наук, доцент, в. о. доцента кафедри економічної
кібернетики, комп'ютерних наук та інформаційних технологій.*
Миколаївський національний аграрний університет, Україна

ТЕОРЕТИЧНА СУТНІСТЬ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

На сучасному етапі розвитку економіки України основним ресурсом підприємства стає персонал, який впливає на зростання продуктивності праці та ефективність діяльності. Ефективне використання та розвиток персоналу на кожному підприємстві суттєво залежить від мотивації праці як спонукання людини до продуктивної діяльності. Мотивація є головним елементом в активізації людського фактору, який не тільки створює матеріальні передумови виробництва, але і забезпечує їх ефективне функціонування [1].

М. Колот мотивацію розглядає як «сукупність внутрішніх і зовнішніх рушійних сил, які заохочують до діяльності, визначають поведінку, форми діяльності, надають цій діяльності спрямованість, орієнтовану на досягнення власних цілей і цілей організації. Іншими словами мотивація є сукупністю мотивів, що впливають на поведінку» [2].

На думку Д.П. Богині, мотивація є суб'єктивним аспектом діяльності людини, що представлений сукупністю потреб, інтересів [3].

Як стверджує Цимбалюк С.О. мотивація – це «процес свідомого вибору людиною певної поведінки під дією зовнішніх і внутрішніх факторів» [2].

Бондаренко О.О. пояснює мотивацію трудової діяльності як «процес задоволення працівниками своїх потреб і очікувань у вибраній ними роботі, що здійснюється в результаті реалізації їх цілей, узгоджених з цілями підприємства, а також комплекс заходів, що використовується суб'єктом управління для підвищення ефективності праці персоналу» [4].

Отже, мотивація персоналу – це основний напрямок системи управління персоналом підприємства. Мотивація персоналу здійснюється і розглядається в поєднанні з процесом стимулювання праці персоналу [1].

Проаналізувавши різні тлумачення поняття «мотивація», можна зробити висновки, що усі вони зводяться до чотирьох значень:

- 1) процес впливу на працівників суб'єктом управління за допомогою комплексу засобів з метою формування необхідного типу поведінки для досягнення цілей підприємства;
- 2) процес усвідомленого вибору працівником певного типу поведінки під впливом зовнішніх і внутрішніх сил;
- 3) сукупність зовнішніх і внутрішніх сил, що впливають на працівника і визначають його поведінку, активізують до діяльності;
- 4) внутрішній стан працівника, що визначається його потребами та інтересами.
- 5) Найефективнішою вважається система мотивації персоналу, яка охоплює різні форми мотивації відповідно до потреб працівників і можливостей підприємства [5].

Форми мотивації персоналу представлено на рис. 1.1.

Рис. 1.1. Форми мотивації персоналу

Матеріальна мотивація включає в себе заробітну плату, премії, бонуси. Вона є однією з найефективніших форм мотивації. Але неможливо досягти високого рівня мотивації працівників шляхом виплати лише заробітної плати. Крім матеріальної мотивації на підприємстві повинна бути сформована система нематеріальної мотивації персоналу для задоволення їх внутрішніх психологічних потреб.

Нематеріальні стимули включають розвиток кар'єри, можливість підвищення кваліфікації, продаж продукції компанії за нижчими цінами, ділові поїздки, гнучкий графік роботи, святкові привітання, корпоративні заходи, сприятливі умови праці, вдячність керівництва, встановлення чітких, зрозумілих цілей, забезпечення здоров'я конкуренція між співробітниками, підвищення почуття особистої відповідальності співробітників. Керівництво враховує раціональну думку співробітників при прийнятті управлінських рішень і передає частину повноважень працівникам [6].

Позитивна і негативна мотивації діють за принципом «батога і пряника», тобто працівників винагороджують за покращення результатів праці, але застосовують адміністративні та фінансові санкції за незадовільну ефективність праці або недотримання трудової дисципліни.

Зовнішня мотивація – це мотивація, на яку не впливає конкретна діяльність, і яка виникає під дією різноманітних зовнішніх факторів і враховує оцінку рівня успішності трудової діяльності працівників керівництвом підприємства [5].

Внутрішнє стимулювання - це стимулювання, пов'язане зі змістом діяльності, з урахуванням самооцінки працівниками результатів своєї праці. Підприємства використовують загальнокомпанійну систему стимулювання. Але останнім часом все частіше впроваджуються групові заохочення окремих категорій персоналу та індивідуальні заохочення цінних працівників.

Самомотивація ґрунтується на самостійному виокремленні працівниками внутрішніх, важливих для них мотивів праці [2].

Найбільш поширені класифікації методів мотивації персоналу наведено у додатку А.

Система мотивації персоналу – це система завдань, поставлена для стимулювання ентузіазму персоналу організації та підвищення показників ефективності, правильним рішенням якої є певний етап зростання організації та зростання прибутку.

Система мотивації персоналу є найважливішим інструментом управління персоналом, який має можливість впливати на ефективність діяльності персоналу та організації. Система стимулювання персоналу повинна бути сумісна зі стратегічними і тактичними цілями підприємства. У цьому випадку система заохочення надає менеджерам можливість формувати необхідну поведінку людей, підвищуючи їх продуктивність, зацікавленість і лояльність [4].

Основною метою системи мотивації персоналу є стимулювання діяльності персоналу для підвищення продуктивності праці. Якщо працівник зацікавлений, він краще виконуватиме свої обов'язки і доводитиме доручену роботу.

Система мотивації ставить перед собою ряд завдань, основні з яких відображені на рисунку 1.2.

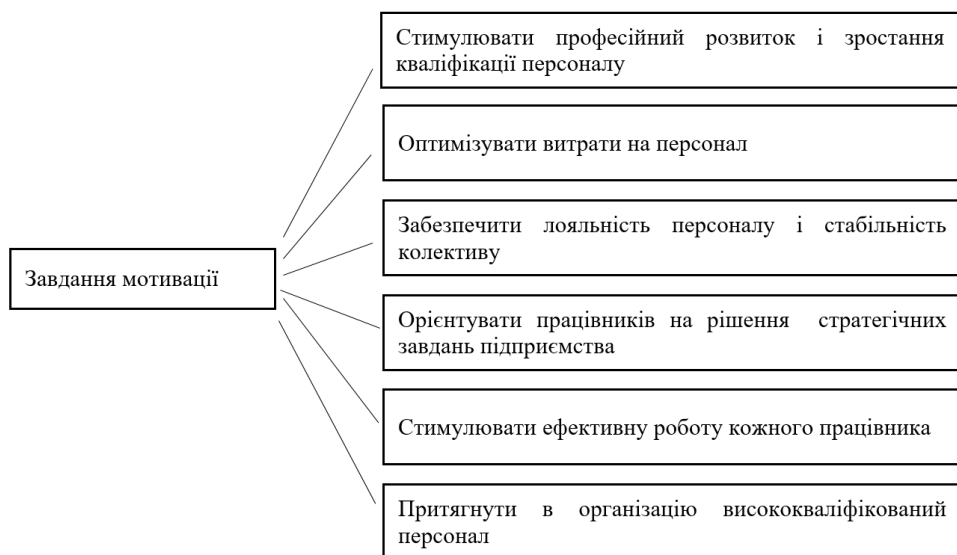

Рис. 1.2 Завдання системи мотивації персоналу на підприємстві

Звичайно, поява залученості у працівників є підвищення їх зацікавленості в успішній роботі і відмови від неприйнятної поведінки.

Таким чином, можна констатувати, що мотивацію праці варто визначати як систему факторів внутрішнього та зовнішнього впливу, що спонукають персонал підприємства до активної діяльності для досягнення особистих цілей та цілей підприємства. Основною метою системи мотивації персоналу є стимулювання діяльності персоналу для підвищення продуктивності праці. Якщо працівник зацікавлений, він краще виконуватиме свої обов'язки і доводитиме доручену роботу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Письменна М. С. Системний підхід до мотивації управлінського персоналу. Науковий вісник національного лісотехнічного університету України. Львів, 2014. Вип. 24.9. С. 375–383
2. Колот А.М., Цимбалюк С.О. Мотивація персоналу: підручник. Київ: КНЕУ, 2012. 397 с.
3. Богиня Д. П. Методологічні засади формування мотиваційного механізму конкурентоспроможності робочої сили. Мотиваційний механізм формування конкурентоспроможності робочої сили : зб. наук. праць. К. : Ін-т економіки НАН України, 2012. С. 10-27.
4. Бондаренко О.О. Трудова мотивація: проблеми та розвиток. 2015. № 4. С. 64-66.
5. Никифоренко В.Г. Управління персоналом: Навчальний посібник. 2-ге видання, виправлене та доповнене. Одеса: Атлант, 2013 р. 275 с
6. Дрогомирецька М. І. Мотивація праці як інструмент ефективного управління персоналом сучасної організації. Вісник Одеського національного університету. Економіка. 2013. Т. 18, Вип. 1(1). С.97-101

Курінний Сергій Сергійович,
аспірант кафедри економіки, фінансів та обліку

ПВНЗ «Європейський університет»

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Світ швидко змінюється на фоні процесів глобалізації, які безпосередньо впливають на всі сфери суспільного життя, включаючи культуру, економіку, освіту та міжнародні відносини. Паралельно із технологічними трансформаціями постають нові вимоги до компетенції фахівців, які залучаються до процесу управління інтеграційною економікою, розподілу ресурсів та впровадження ефективних бізнес-стратегій. Тому постає необхідність розробки сучасних підходів до вирішення питань, пов'язаних із реформуванням освіти для збільшення кількості висококваліфікованих спеціалістів, здатних ефективно реагувати на виклики, можливості та загрози, які постають перед людством.

З розвитком науки і технологій традиційні методи навчання студентів економічного профілю поступово втрачають актуальність, адже з'являються інші підходи до викладання, формування практичних навичок, розвитку критичного мислення та здатності спеціаліста адаптуватися до нових реалій [1, с. 38]. Переважна більшість викладачів усвідомлюють необхідність адаптації застарілих програм і методів навчання до актуальних вимог сьогодення, однак існує когорта освітян, яким все ще складно своєчасно відслідковувати тенденції розвитку вищої освіти та застосовувати новітні цифрові інструменти.

Рівень та повнота отриманих знань, навичок та умінь також не завжди відповідають сучасним вимогам ринку праці. Адже трапляються ситуації, коли професійні компетенції випускників ЗВО відрізняються від очікувань роботодавців [2, с. 390], які замість високих вимог до теоретичних знань все більше уваги приділяють практичному досвіду вирішення проблем, організаційно-управлінським навичкам та особистісно-адаптаційним рисам, необхідним для виконання професійних завдань та саморозвитку в умовах мінливого навколишнього середовища.

Значна кількість освітніх програм передбачає стандартизований підхід до навчання, без врахування індивідуальних особливостей кожного студента. Відсутність дієвих менторських ініціатив, направлених на усесторонню підтримку здобувачів освіти, а також наявність обмежень при виборі предметів, проектів та курсів стає однією із основних причин втрати мотивації та зниження рівня академічних досягнень.

Для покращення якості викладання економічних дисциплін доцільно зосереджувати увагу на підвищенні кваліфікації викладацького складу шляхом проведення семінарів, тренінгів та конференцій, присвячених новітнім методам і підходам до навчання студентів. Важливо оновлювати та вдосконалювати навчальні плани, враховуючи тенденції ринку праці, а також впроваджувати новітні технології, які передбачають використання інтерактивних платформ та віртуальних ресурсів для полегшення доступу до інформації, закріплення навичок та підвищення зацікавленості молоді до освітнього процесу [3, с. 87].

Окрім вищезазначеного, вирішення проблем підготовки фахівців економічного профілю можливе завдяки розвитку міждисциплінарних програм та заохочення студентів до

проведення власних наукових досліджень, а також посилення практичної компоненти за рахунок співпраці між закладами освіти та представниками бізнесу, шляхом створення навчально-тренінгових центрів на базі університетів, впровадження віртуальних бірж, симуляцій та економічних ігор, які сприяють застосуванню отриманих теоретичних знань.

Завдяки впровадженню менторських програм, які передбачають всебічну підтримку студентів та систем зворотного зв'язку вдасться сформувати сучасне середовище для якісного навчання спеціалістів економічного профілю, що стане підґрунтям для підготовки висококваліфікованих фахівців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Біланич, Л. В. (2021). Сучасні тенденції у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців економічного профілю. *Topical issues of modern science and education* (11), 36-40.
2. Шахматова, Т. В. (2009). Актуальність проблеми професійної підготовки фахівців економічного профілю. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*, (54), 389-393.
3. Матюха, М. М. (2020). Шляхи підготовки фахівців економічного профілю в сучасних умовах господарювання. *Проблеми інтеграції освіти, науки та бізнесу в умовах глобалізації*. Київський національний університет технологій та дизайну, 86-87.

Лавренюк В.О.,
здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня,
Колісник О.П.,
аспірант кафедри маркетингу.
Державний податковий університет

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ ТА ЗАМОВНИКАМИ

При розрахунках з покупцями та замовниками, у разі відстрочення платежів, виникає дебіторська заборгованість. Облік дебіторської заборгованості вважають одним із найбільш складних та першочергових питань, що обумовлено проблемою неплатежів, оскільки значне недоотримання коштів підприємства відбувається, з однієї сторони, за рахунок збільшення величини заборгованості покупців та замовників, а з іншої сторони – за рахунок потреби погашення зобов'язань перед бюджетом за нарахованими податками чи виплати заробітної плати працівникам, на момент, коли розрахунок з дебіторами ще не відбувся.

Вирішення основних проблемних питань у аспекті розрахунків з покупцями та замовниками полягає у:

- недосконалості обліку простроченої та безнадійної заборгованості;
- теоретичних та методичних аспектах класифікації та відображенні в обліку та звітності;
- збільшенні обсягу не платежів;
- питанні гармонізації обліку дебіторської заборгованості згідно податкового законодавства;
- стані взаєморозрахунків з діловими партнерами підприємства.

Розв'язання таких проблем потребує комплексного підходу, інтеграції облікової та управлінської систем підприємства.

Основні методологічні норми щодо формування в обліку інформації по дебіторській заборгованості та розкритті її у фінансовій звітності, закріплено у національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» [1].

До внутрішніх документів, що розробляються на підприємстві відносять: Наказ про облікову політику підприємства, робочий план рахунків бухгалтерського обліку, спеціалізовані первинні документи, при умові наявності в них обов'язкових реквізитів.

На рахунку бухгалтерського обліку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» відображають дебіторську заборгованість, що призвело до формування звуженого розуміння поняття «розрахунків з покупцями та замовниками» на рівні виникнення та погашення дебіторської заборгованості, без урахування всіх складових цього процесу та його ролі в кругообігу капіталу підприємства.

Обсяг дебіторської заборгованості взаємопов'язаний з оборотністю коштів, ліквідністю підприємства, можливістю отримання збитків від порушення термінів погашення заборгованості або визнання безнадійної дебіторської заборгованості.

Деталізація даних бухгалтерського обліку розрахунків з покупцями та замовниками в частині його складових та ролі в кругообігу капіталу підприємства дозволить приймати виважені управлінські рішення щодо вибору варіативності форм платежів, розподілу накладних витрат, диверсифікації ризиків.

Як би правильно не було сформоване обліково-аналітичне забезпечення дебіторської заборгованості, мають місце певні недоліки, а найбільш суттєві з них:

- відсутня чітка схема деталізації та співвідношення різних видів дебіторської заборгованості у загальній структурі;
- відсутність чіткого критерію, який визначав би співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості, з метою досягнення балансування між ними;
- відсутність алгоритму розрахунку резерву сумнівних боргів, який максимально наблизив би бухгалтерський облік з податковим обліком;
- зміни у побудові регістрів аналітичного та синтетичного обліку дебіторської заборгованості тощо.

В умовах поступового переходу до використання МСБО та МСФЗ, вони набувають всі більшого значення при управлінні та регулюванні обліку дебіторської, що виникає при розрахунках з покупцями та замовниками за продукцію (товари, роботи, послуги).

Проведений аналіз основних термінів, що визначені у НП(С)БО та МСБО, МСФЗ, щодо оцінки та обліку дебіторської заборгованості, надає можливість визначити як спільні риси, так і відмінності. Але що стосується самого поняття «дебіторська заборгованість», то вітчизняний та зарубіжний підходи суттєво не відрізняються.

У міжнародній практиці, дебіторська заборгованість класифікується за такими групами: торговельна дебіторська заборгованість, інша дебіторська заборгованість, аванси видані, дебіторська заборгованість пов'язаних сторін.

Питання обліку безнадійної заборгованості до цього часу залишається не вирішеним, не визначені окремі категорії та не враховані ризики. Ризики спричинені в першу чергу тим, що її не повернуть, виникнуть втрати від інфляції і зменшення прибутку, тобто її переведення в ранг сумнівної, а потім і безнадійної.

«Сумнівна заборгованість – це поточна заборгованість, до якої є невизначеність щодо її погашення боржником» [1].

Поява безнадійної заборгованості спричиняє втрати доходу, а це призводить до зменшення прибутку.

У НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», безнадійна дебіторська заборгованість визначена, як «поточна дебіторська заборгованість, щодо якої існує впевненість про її неповернення боржником або за якою минув строк позовної давності» [1].

Поширеною проблемою є непристосованість методів визначення резерву сумнівних боргів до практики обліку на підприємствах. Для розрахунку резервів сумнівних боргів, дебіторську заборгованість необхідно групувати за такими видами як довгострокова, поточна, сумнівна та безнадійна дебіторська заборгованість.

Резерв сумнівних боргів є важливим для функціонування підприємств, оскільки він формується як основне джерело платежу, для частини боржників, якщо впевнені, що боржник його не поверне, або для яких минув строк позовної давності.

Отже, досліджуючи проблемні питання обліково-аналітичного забезпечення розрахунків з покупцями та замовниками, визначено, що дебіторська заборгованість, яка утворюється в результаті таких розрахунків, потребує подальшого вивчення та удосконалення в частині методики обліку та контролю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дебіторська заборгованість: НП(С)БО 10, затв. наказом Міністерства фінансів України від 08.10.1999 р. № 237. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text>

Сосенко Олександр Валентинович,
*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
зі спеціальності 073 «Менеджмент».*
Науковий керівник: Хромушина Людмила Анатоліївна,
*кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту
імені професора Л.І. Михайлової.*
Сумський національний аграрний університет

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Динамічні зміни в оточуючому середовищі, його непередбачуваність вимагають від сучасних менеджерів, особливо вищого рівня управління, стратегічного бачення та швидкого реагування на можливі зміни. Для досягнення своїх цілей та отримання максимального прибутку підприємство повинно мати чіткий та деталізований план досягнення таких цілей. Основою досягнення визначених підприємством цілей на сьогодні є стратегічне управління, яке є не лише фундаментальною частиною менеджменту та основним інструментом досягнення стратегічних цілей, а й інструментом забезпечення стабільності в умовах турбулентності ринкового середовища.

У недавньому минулому менеджери акцентували увагу більше на поточному управлінні, що передбачало використання щоденних методів планування. Однак з ускладненням зовнішнього середовища та глобалізаційними процесами виникла необхідність переорієнтації оперативного управління на стратегічне. Ключовою відмінністю цих підходів є те, що стратегічне управління ґрунтується на довгостроковому плануванні досягнення поставлених цілей. Стратегічний підхід передбачає ретельне планування та визначення довгострокових стратегій, що дозволяє підприємству ефективно адаптуватися до змін у середовищі та досягати необхідних результатів у майбутньому.

Вважаємо, що стратегічне управління можна розглядати як стратегічний інструмент управління бізнесом в сучасних умовах, який, у свою чергу, є певним набором методів та стратегій, які менеджери використовують для досягнення визначених цілей підприємства. Він передбачає ретельний аналіз як внутрішнього, так і зовнішнього середовища підприємства з метою максимального використання ресурсів у контексті досягнення встановлених цілей.

Стратегічне управління є безперервним процесом, у межах якого відбувається формування стратегічного бачення, встановлення цілей, формування та реалізація стратегій, а також впровадження коригувальних заходів у разі відхилень. Цей процес передбачає оцінку та контроль бізнесу та галузей, у яких функціонує підприємство. Він також передбачає аналіз конкурентів і встановлення цілей та стратегій для врахування потреб всіх зацікавлених сторін [1].

Головною метою стратегічного управління є досягнення стійкої конкурентоспроможності підприємства. Це досягається за допомогою розробки та

впровадження стратегій, які приносять додаткову цінність бізнесу. Процес стратегічного управління орієнтований на оцінку можливостей та загроз, враховуючи сильні та слабкі сторони підприємства, і спрямований на розробку стратегій, спрямованих на виживання, зростання та розширення бізнесу.

Результативне стратегічне управління відіграє ключову роль у забезпеченні довгострокового успіху бізнесу. Воно включає в себе визначення чіткої бізнес-стратегії з визначеними цілями, розробку чітких планів для досягнення цих цілей, а також координацію усіх аспектів діяльності з метою підтримки цільових завдань [2].

Стратегічне управління забезпечує підприємству не лише фінансові, а й нефінансові переваги. Цей процес допомагає керівництву та власникам розглядати та планувати своє майбутнє існування. Стратегічне управління визначає стратегічний напрям для підприємства та працівників [3].

Отже, стратегічне управління є втіленням концепції, яка об'єднує цілеспрямовані та інтегровані підходи до функціонування підприємства. Стратегічний підхід дозволяє визначати цілі діяльності та розвитку підприємства, порівнювати їх з наявними можливостями, забезпечувати відповідність розробки та реалізації стратегії визначеним цілям.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Харченко В.А. Концептуальні засади формування системи стратегічного управління розвитком підприємства. Схід. 2014. № 5. С. 52–56. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Skhid_2014_5_11 (дата звернення: 02.01.2024).
2. Киш Л.М. Стратегічне управління, як основна частина менеджменту підприємства. Причорноморські економічні студії. 2019. Вип. 38(1). С. 107–113. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2019_38\(1\)_23](http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2019_38(1)_23) (дата звернення: 03.01.2024).
3. Побігун С. Аналіз підходів до здійснення процесу стратегічного управління. Галицький економічний вісник. 2015. Том 48. № 1. С. 101–108. http://nbuv.gov.ua/UJRN/gev_2015_1_15 (дата звернення: 03.01.2024).

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Євтушенко Д.Ю.,

аспірант історичного факультету

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ВНЕСОК ДМИТРА ІВАНОВИЧА ЯВОРНИЦЬКОГО У ФОРМУВАННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ ВІТЧИЗНЯНОГО КОЗАКОЗНАВСТВА

Дмитро Яворницький мав надзвичайно різноманітні інтереси, був активним дослідником на полі національної історії та культури. Із його прізвищем пов'язана змістовна подвижницька праця із збирання, дослідження й популяризації історії запорозького козацтва.

Яворницький був одним з перших українських вчених, котрі свої дослідження базували на комплексному вивченні того чи іншого історичного явища. Як і Федір Вовк, Володимир Антонович, Павло Чубинський, Михайло Грушевський, він свої історичні дослідження робив на базі археології, археографії, етнографії, фольклору, мовознавства. Мудре народне слово, казки, перекази, пісні Д.І. Яворницький не лише збирав і опубліковував, а й намагався популяризувати у своїх лекціях, бесідах. М.М. Шубравська відзначала: «Особливо іскрився народний гумор, коли треба було підкреслити винахідливість, кмітливість запорожців, їх перевагу над ворогом, навіть над царями» [1, с.195].

Крізь призму вивчення народної творчості аналізувалися структури повсякденності військової епохи козацтва. Однак, у більшості випадків увага Яворницького зверталася передусім на історичну фабулу фольклорного джерела.

Окремо варто виділити спостереження історика щодо присутності жіночої складової у культурному просторі козацького Запоріжжя та участі жінок у формуванні традицій запорізько-козацького соціуму. Яворницький був дослідником феміністичних тем, що досить незвичайно для його часу. Вчений випереджав своїх сучасників, був новатором.

За твердженням історика, войовничість українських жінок, а також їх паритет у взаєминах із чоловіками були характерними рисами українського прикордонного соціуму XVI – першої половини XVII ст.

Завдяки працям Д.І. Яворницького та його наступників військова повсякденність жінок України раннього Нового часу була виділена із загального масиву традицій українців та короткими сюжетами вписано в історію запорізького козацтва та українського козацького війська XVI – XVII ст. Аналіз зафіксованих у працях істориків сценаріїв військової активності жінок України раннього Нового часу (жіноча повсякденність військової епохи) незаперечно доводить, що освоєння жінками «українного» пограниччя XVI – першої половини XVII ст. традиційно чоловічих ролей воїна, лідера мікрогрупи, захисника батьківщини було не агресивним викликом проти релігійного, класового чи гендерного порядку жінок, а однією з форм (стратегій) їх виживання в агресивному, «пронизаному» прикордонною війною соціумі. Для Яворницького жінка завжди була берегинею, носієм фольклорної спадщини та духовних цінностей народу.

Дмитро Яворницький – визначна та неоднозначна постать у вітчизняній історіографії. Він мав все найкраще, що може мати людина – любов до нації, гордість унікальним світовим явищем – козацтвом, захоплення фольклором та гордим минулим народу, знання мов, художній та літературний хист, мудрість історика та благородство високого духу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шубравська, Марія Митрофанівна. Д. І. Яворницький. Життя, фольклористично-етнографічна діяльність / М. М. Шубравська; АН УРСР, Ін-т мистецтвознавства, фольклору та етнографії імені М. Т. Рильського. – Київ: Наук. думка, 1972. – 252 с.

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Івченко Максим Максимович,
здобувач вищої освіти IV курсу ОС «Бакалавр»
ОП Середня освіта (Хімія)
e-mail: maxym9290@gmail.com

*Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка*

РОЛЬ ТА ФУНКЦІЇ ВЧИТЕЛЯ І УЧНІВ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ХІМІЇ

Анотація: дана стаття розглядає важливі аспекти вивчення хімії з урахуванням активної ролі вчителя та учнів у навчальному процесі. Здійснено аналіз впливу педагога на формування інтересу до предмета, розвиток критичного мислення та здатностей до самостійної роботи.

Функція вчителя хімії не зводиться лише до передачі знань учням. У навчальному процесі він виступає в основному як організатор і керівник пізнавальної діяльності учнів. Викладачі створюють умови, які дозволяють учням навчатися найбільш раціонально і продуктивно. У тому числі правильна організація занять і домашніх завдань учнів, навчальна дисципліна, нормальна психологічна атмосфера на уроці, відповідні зміни методів і форм роботи, забезпечення зв'язків з іншими дисциплінами тощо. Вчителю хімії необхідно дбати про психологічний розвиток учнів [1].

Розвивальна функція вимагає від учителя хімії глибокого розуміння психологічних особливостей школярів, які перебувають на різних етапах розвитку в різні вікові періоди. Вчителі повинні знати про особливості викладання даного предмету на різних етапах навчання в 7 - 11 класах.

Конструктивна діяльність учителя хімії вимагає поглибленого розуміння структури і змісту навчального матеріалу, домінуючих у ньому ідей, теорій, основних хімічних понять і уявлень, а також умінь, навичок і переконань, яким необхідно навчити учнів. Ця функція була б неможливою, якби вчителі не мали здібностей переводити хімічний науковий матеріал у матеріал для навчальних предметів [1].

Організаційна діяльність полягає в тому, щоб максимально активізувати пізнавальну, творчу та практичну діяльність учнів з використанням різноманітних засобів і методів (задачі, творчі завдання, демонстраційні досліди, технічні засоби навчання тощо).

Комунікативна функція діяльності вчителя хімії відображається в процесі спілкування з учнями, зокрема важливу роль відіграють стосунки вчителя з усім класом і окремими учнями.

Пізнавальні функції реалізуються шляхом спостереження за учнями та аналізу уроків, внесення нових елементів у зміст навчання хімії, апробації нових методів і засобів навчання, аналізу власного досвіду роботи, критичної оцінки методичних вказівок, творчого розв'язання задач.

Діяльність учнів у процесі навчання хімії – це їх навчання. Суть цього процесу полягає в засвоєнні учнями основних хімічних термінів. За визначенням Гаркунова В. П., її структуру складають такі елементи:

- а) сприйняття учнями хімічної інформації;
- б) розуміння змісту навчання базових хімічних знань і їх збереження;
- в) застосування хімічних знань та вмінь засвоювати зміст предмета та розв'язувати навчально-пізнавальні задачі;
- г) словесне та термінологічне оформлення хімічної інформації [2].

Вивчення хімії є складним та захоплюючим процесом, в якому вчителі та учні взаємодіють, щоб створити ефективне навчальне середовище. Роль вчителя виявляється у мотивації учнів, доступному викладанні матеріалу, організації практичних занять та супроводі індивідуального розвитку. Вчитель виступає не лише джерелом знань, але й наставником, що сприяє формуванню критичного мислення та ініціативності.

У свою чергу, учні відіграють активну роль у своєму власному навчанні, беручи участь у дискусіях, виконуючи самостійні завдання та проводячи експерименти. Вони сприймають вивчення хімії як можливість розвивати не лише знання, але й креативність та творчі навички [3].

Загалом, співпраця вчителя та учнів у процесі вивчення хімії створює умови для глибокого засвоєння матеріалу та розвитку комплексних навичок, необхідних для подальшого успіху в навчанні та практиці. Взаємодія між учителем і учнями визначає динамічний та плідний навчальний процес, спрямований на формування глибокого розуміння та зацікавленості в хімічних науках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Методика навчання хімії: навчально-методичний комплект : навчально-методичний посібник / Авт.-укладач Самойленко П. В. – Чернівці : Десна Поліграф, 2020. – 320 с.
2. Авдєєва О. Ю. Педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя хімії до формування гностичних умінь в учнів у позакласній діяльності. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Теорія та методика навчання природничих наук. Вінниця: ВДПУ, 2022. № 2. С. 68-77.
3. Блажко О. А. Формування змісту методичної підготовки майбутнього вчителя хімії з урахуванням сучасних тенденцій реформування загальної середньої освіти. Підготовка майбутніх учителів фізики, хімії, біології та природничих наук у контексті вимог Нової української школи: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (26-27 травня 2022 р., м.Тернопіль). Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2022. С. 46-49.

Іншакова Інна Євгенівна,
кандидат філологічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти
Криворізького державного педагогічного університету

ДОШКІЛЬНА ОСВІТА У РІЗНИХ ДЕРЖАВАХ ЄВРОПИ

Ланка дошкільної освіти безперечно є важливою складовою задля повноцінного всебічного розвитку дитини. Вона спрямована на реалізацію навчальних та виховних завдань для дошкільників (від народження до шести (7) років). У деяких країнах світу дошкільна освіта є обов'язковою, а в інших – необов'язковою. Кожна національна система дошкільного виховання сформувала свій передовий досвід та характеризується власними особливостями.

В Україні дошкільна освіта є невід'ємною складовою системи безперервного навчання й формування особистості дитини. Вона покликана забезпечити всебічний та гармонійний розвиток дошкільника відповідно до його природніх задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних, психічних та фізичних особливостей і потреб, формування культурних цінностей; розвиток у дитини дошкільного віку моральних принципів і норм поведінки, соціалізації дитини в суспільному просторі.

Виокремимо завдання дошкільної освіти в Україні. З-поміж них основними є такі:

- формування здоров'язбережувальної компетентності, зміцнення фізичного й психічного здоров'я дитини;
- виховання у дітей почуття любові до рідної землі, шанобливого ставлення до родини та її членів, поваги та інтересу до народних традицій і звичаїв, рідної мови, народних цінностей українського етносу, а також цінностей інших націй і народів (полікультурна компетентність), свідомого ставлення до себе, соціального оточення й довкілля;
- формування особистісних якостей дитини, розвиток її творчості, набуття дошкільником соціального досвіду;
- виконання обов'язкових вимог Державного стандарту дошкільної освіти (нова редакція), забезпечення соціальної адаптації та готовності до шкільного навчання тощо.

У Німеччині дитячий садок відомий своїми високими стандартами та якістю. Це місце, де дитина зростає як щаслива особистість. Розвивальне середовище сучасне, приміщення облаштовані так, щоб дитина могла досягти успіху. Також у Німеччині є і такі садочки, де дітей можуть залишати на ніч.

У Польщі діє європейська система дошкільної освіти. Віддавати дитину у заклад дошкільної освіти можна за бажанням. У своїй більшості дитячі садки державні, але є й приватні. Перевагою державного садочка є безкоштовне відвідування, але до 5 годин перебування, якщо дитина залишається на цілий день, то необхідно оплачувати харчування. І варто зазначити, що ця оплата не є сталою, у кожному місті оплата встановлюється місцевими органами влади.

Дошкільна освіта у Великій Британії не обов'язкова. Спостерігається нестача державних садків, а приватні є доволі дорогими. Головне завдання цих дитячих закладів – соціалізувати дитину до життя, сформувати навички спілкування, навчити самостійності, підготувати до школи.

У Болгарії дошкільна освіта теж не є обов'язковою, але діти повинні пройти дворічну дошкільну освіту. Це може відбуватися не тільки у садку, а й у підготовчих групах початкової школи. Для системи дошкільної освіти Болгарії характерні такі ознаки: розгалужена мережа закладів дошкільної освіти, наявність спеціально розроблених норм їх проєктування і будівництва; державний характер освітньої системи дошкільної ланки, враховуючи також і фахову підготовку педагогічних працівників; визнання дошкільної освіти частиною системи народної освіти, її первинною та невід'ємною ланкою; наявність державних програм освіти дітей у закладах дошкільної освіти.

У Чехії є державні та приватні дитячі садки. При великій кількості дітей (більше 20) повинно на групі бути 2 вихователя. Крім того, може бути присутнім помічник вихователя або няня. Головними цілями дошкільної освіти цієї країни є: розвивати емоційний, інтелектуальний, фізичний потенціал дошкільника; створити дитині умови для опанування основними правилами й нормами поведінки, етикету, загальнолюдськими цінностями; створення передумов для забезпечення процесу неперервності освіти; створення необхідного середовища для забезпечення освітніх умов для дітей з особливими освітніми потребами тощо.

Отже, у кожній країні є своя система дошкільної освіти, але головний акцент робиться на унікальності кожної дитини.

Макашова Єлизавета Валеріївна,
здобувач вищої освіти.
Науковий керівник: Хміль Тетяна Володимирівна,
доцент кафедри філософії і педагогіки.
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»

ОПТИМІЗАЦІЯ МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ПОДАТКОВА СИСТЕМА» ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ САМОСТІЙНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ У ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У сучасних реаліях важкого як політичного так і економічного становища України, введення воєнного стану, пандемії – все це призвело до переходу системи освіти на дистанційну форму навчання. Таким чином, постало питання удосконалення системи самостійної підготовки у напрямку практичної підготовки майбутніх фахівців податкового обліку згідно з підвищеними попитом на кваліфікованих податківців, потребами важкого стану економіки та податкової системи України в цілому.

Одним із важливих чинників економічного зростання країни є ефективна податкова система. Правильне функціонування системи оподаткування спричиняє збільшення доходної частини державних бюджетів, забезпечення стабільного зростання та стимулює економічний розвиток держави.

Вперше принципи оподаткування сформулював А. Сміт, який обґрунтував чотири принципи, які покладено в основі сучасної податкової системи: пропорційності оподаткування, визначеності, зручності та справедливості. Громадяни повинні здійснювати платежі на користь держави пропорційно своєму доходу, стверджував А. Сміт. Податок, його розмір, строк сплати, спосіб платежу повинні бути чітко визначеними і зрозумілими для платника. Автор зазначав, що податок потрібно стягувати тоді, коли найзручніше його сплачувати. Справедливість податку стосується того, як його розмір відбивається на матеріальному становищі платників, оскільки податок повинен становити необтяжливу частку доходу громадян [1]

Практична підготовка майбутніх фахівців є рушійною силою в устаткуванні стабільної системи оподаткування. Саме тому необхідне оновлення методичного забезпечення дисципліни «Податковий облік». Практичний досвід майбутніх фахівців з питань податкового обліку є головним аспектом економічного розвитку держави.

Процес створення нових методичних матеріалів або адаптація існуючих для підвищення їхньої зрозумілості, актуальності та доступності для здобувачів фахової передвищої освіти з різним рівнем підготовки потребує детальної підготовки та складається з наступних аспектів:

- узгодженість із освітньо-професійною програмою;
- урахування різноманітності потреб студентів;

- використання сучасних педагогічних методів;
- адаптація до інноваційних технологій;
- формулювання практичних кейсів завдань із зазначенням пояснень;
- залучення фітбеку від здобувачів фахової передвищої освіти. [2]

Отже, сучасна підготовка включає в себе кейси, аналітичні завдання, обговорення та семінари. Таким чином, здобувачі фахової передвищої освіти застосовують свої знання до реальних ситуацій і розв'язують проблеми, пов'язані з оподаткуванням. Такий підхід допомагає студентам краще зрозуміти та оцінити ефективність податкового регулювання та його вплив на різні аспекти економіки та бізнесу.

Продуктивне використання методичних матеріалів з використанням інтерактивних засобів та сучасним електронно-ресурсним забезпеченням значно підвищує якість навчання, сприяє створенню сприятливого навчального середовища, та підтримує професійний розвиток викладачів та здобувачів освіти.

Процесу розробки методичних рекомендацій для самостійної роботи студентів з дисципліни «Податкова система», включає в себе оцінку актуальності та важливості самостійної роботи для здобувачів фахової передвищої освіти, вивчення специфіки навчальної програми та предмету, підбір прикладів, завдань, кейсів для самостійного опанування матеріалу та розробку методичних рекомендацій.

Оцінка актуальності та важливості практичної підготовки під час самостійної роботи студентів відображає важливість цього аспекту у процесі навчання. Це включає у себе не лише розвиток самостійності студентів, але й сприяє глибшому розумінню та запам'ятовуванню матеріалу.

Вивчення специфіки навчальної програми та предмету є ключовим для розробки ефективних методичних рекомендацій. Це дозволяє точно визначити теми, які вимагають більшого уваги та підходу в практичній діяльності здобувачів освіти.

Підбір прикладів, завдань, кейсів для самостійного опанування матеріалу є вирішальним етапом у створенні зручних та доступних матеріалів для студентів. Це допомагає перетворити теоретичні знання на практичні навички.

Оптимізація методичного забезпечення з дисципліни «Податкова система» відображає оновлений комплекс підходів, які сприяють зрозумінню та осмисленню матеріалу, що є важливим елементом підготовки студентів до практичного застосування знань.

Отже, глибокий аналіз даного питання забезпечує важливий фундамент для розробки ефективного методичного забезпечення, спрямоване на покращення якості самостійної роботи у практичному спрямуванні студентів у вивченні дисципліни «Податкова система» та цінним інструментом для підвищення ефективності навчання та підготовки майбутніх фахівців у галузі оподаткування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адам Сміт. Дослідження про природу і причини багатства народів / Адам Сміт ; О. Васильєв, М. Межевікіна, А. Малівський. — Київ : Наш формат, 2018. — 736 с. ISBN 978-617-7552-14-6
2. Вовк М.П., Грищенко Ю.В., Соломаха С.О., Філіпчук Н.О., Ходаківська С.В. Педагогічна освіта в Україні: теорія і практика: словник. Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. Київ, 2021. 312 с

Сазонова Ірина Олегівна,
здобувачка фахової передвищої освіти
педагогічного відділення
Харківський педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
Тетяна Григорівна Дригач,
кандидат педагогічних наук, старший викладач
старший викладач кафедри математики та фізики
Комунальний заклад
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-0278-2777>

ВИКОРИСТАННЯ МАТЕМАТИЧНИХ ТРЕНАЖЕРІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НАВИЧОК УСНИХ ОБЧИСЛЕНЬ

У наш час значущість початкової освіти набуває зростаючого вагомого значення. Основна мета шкільної освіти полягає не лише в передачі основних знань учням, але й у розвитку їх навичок самостійного навчання. Це передбачає необхідність знаходження нових підходів та форм навчання, спрямованих на сприяння самостійності учнів. Зміни в освітньому процесі сучасності висувають вимоги до вчителів щодо вміння зробити навчання більш стимулюючим та активізувати когнітивну активність учнів [4].

Під час вивчення математики важливо акцентувати увагу на розвитку у учнів таких навичок, як спостереження, порівняння, аналіз об'єктів, узагальнення, міркування та обґрунтування висновків, до яких вони приходять під час виконання завдань. Систематичне виконання усних обчислень відіграє суттєву роль у розвитку мислення під час математичних уроків [3].

Усні вправи є однією з найефективніших форм організації колективної та індивідуальної роботи учнів на уроках математики. Вони розвивають увагу, спостережливість, ініціативу учнів і стимулюють інтерес до навчання. За допомогою цих вправ вчитель може встановити оперативний і ефективний зворотній зв'язок, що дозволяє контролювати процес навчання учнів [1].

Виконуючи усні вправи, молодші школярі не лише поліпшують свої обчислювальні вміння, але й закріплюють теоретичний матеріал, тренують увагу, пам'ять і підвищують мовну культуру. Ці вправи стають джерелом великого зацікавлення серед учнів, а їх активність може бути виявлена через виконання усних вправ з існуванням задоволення.

Усний рахунок несе широкі практичні переваги. Навички усного рахунку полегшують виконання письмових завдань з різних тем навчальної програми. Усні обчислення сприяють розвитку кмітливості учнів, стимулюють творчу активність, формують логічне мислення, підвищують математичну культуру та розвивають навички

тотожних перетворень. Вони також навчають застосовувати різні комбінації в розташуванні чисел і використовувати різні прийоми при виконанні операцій.

Усні обчислення важливі для виховання інтересу до математики у дітей та допомагають залучити тих учнів, які відстають у навчанні, до загальних навчальних стандартів. Використання математичних тренажерів може бути ефективним засобом для розвитку усних обчислювальних навичок у молодших школярів.

Математичні тренажери - це інтерактивні інструменти, які допомагають учням вивчати та практикувати математичні концепції. Вони можуть бути особливо корисними для молодших школярів, оскільки вони забезпечують візуальне представлення математичних ідей та концепцій, що може полегшити їх розуміння [1].

Розділяють такі групи усних обчислень:

- усні обчислення без записів (швидкий рахунок на слух, як правило - фронтальний);
 - усні обчислення слухової форми (запитання – відповідь), математичні диктанти (сприйняття завдань на слух, записуються лише вихідні дані чи відповідь);
 - усні обчислення з попереднім записом умов вправ (зорове сприймання записаних вправ).
- Вчитель може користуватися таблицями переносними дошками, комп'ютерними дисками, які надають можливість швидко і раціонально провести з учнями тренінги з усного рахунку;
- усні обчислення з записом проміжних результатів виконаних обчислень (комбінована форма обчислень);
 - усне розв'язання задач;
 - індивідуальні завдання.

Усні обчислення займають значне місце в курсі математики. Проводити їх треба регулярно і в певній послідовності (системі), що визначається програмою. Для усних обчислень матеріал треба підбирати відповідно до програми, проводячи їх або з метою закріплення обчислювальних навичок учнів, або щоб підготувати дітей до сприймання нового матеріалу [2].

Головною метою усних завдань є розвиток навичок усних обчислень, але їх значення не обмежується цим. Усні вправи також сприяють підготовці учнів до вивчення нового матеріалу і повторенню раніше вивченого. Вони виступають як ключовий інструмент для формування мислення учнів. Рекомендується проводити усні вправи на початку уроку, відводячи 7-8 хвилин, що допомагає створити робочу атмосферу в класі та сприяє подальшій продуктивності уроку.

Усні вправи роблять навчання більш різноманітним, стимулюють учнів до аналізу, пояснень, порівнянь і пошуку різних методів вирішення завдань. Розв'язання задач різними шляхами допомагає досягти помітного прогресу в розвитку логічного мислення без зайвих витрат часу. Регулярне виконання усних вправ сприяє усвідомленню теоретичних знань, допомагає їх практичному використанню та розвиває логічне мислення, творчу ініціативу та кмітливість учнів [3].

Існує багато математичних тренажерів, які спрямовані на розвиток усних обчислювальних навичок у дітей. Ось кілька прикладів:

1. Kahoot! Math. Платформа Kahoot! пропонує низку інтерактивних ігор, включаючи ті, які спрямовані на усні обчислення. Вчителі можуть створювати власні квізи або використовувати готові на різні теми математики.

2. Prodigy. Це онлайн-гра для математичного навчання, спроектована для учнів різних вікових груп. Продукт використовує гру та інтерактивні завдання для розвитку обчислювальних та математичних навичок.

3. IXL Math. IXL Math пропонує більше 8000 інтерактивних завдань з математики, включаючи усні обчислення. Завдання адаптуються до рівня умінь кожного учня, надаючи індивідуальний підхід.

4. Mathletics. Mathletics є онлайн-ресурсом для вивчення математики, який включає в себе багато ігор та тренажерів. Учні можуть виконувати усні обчислення та інші завдання для розвитку навичок.

5. Cool Math 4 Kids. Цей вебсайт пропонує набір безкоштовних математичних ігор та головоломок для дітей. Вони охоплюють різні теми, включаючи усні обчислення, і сприяють активному навчанню.

6. Splash Math. Splash Math надає тренажери для усних обчислень, які адаптуються до рівня учня та надають зручний інтерфейс для вивчення математики.

Ці ресурси можуть бути використані як учнями для самостійного вивчення, так і вчителями як додаткові інструменти для підтримки уроків математики.

Отже, використання математичних тренажерів для розвитку навичок усних обчислень у молодших школярів може бути надзвичайно корисним. Ці інструменти можуть допомогти учням глибше зрозуміти математичні концепції та практикувати їх використання. Вони також можуть допомогти вчителям організувати навчальний процес та забезпечити, що учні регулярно практикуються. Однак, важливо пам'ятати, що успіх у використанні цих інструментів також залежить від якості підготовки вчителя та його здатності ефективно використовувати ці інструменти. Заняття з усних обчислень вимагають від вчителя систематичної практики, глибокого знання основних прийомів усного рахунку, вміння підбирати і складати задачі та організовувати весь обчислювальний матеріал для цілеспрямованого використання його в навчальній роботі. В цілому, математичні тренажери можуть бути важливим доповненням до традиційних методів навчання математики. Усні обчислення мають велике значення для виховання у дітей любові й інтересу до математики та сприяють підтягуванню до рівня загальних вимог тих учнів, що відстають у навчанні. Усні обчислення допомагають учням розвивати важливі навички критичного мислення та розв'язання проблем. Вони також можуть допомогти учням зрозуміти, як математика застосовується в реальному світі, що може збільшити їх інтерес до предмета. Усні обчислення також сприяють покращенню навичок письмових обчислень, оскільки містять елементи усного рахунку. Їх практичне значення полягає в тому, що швидкість і точність обчислень важливі в реальних ситуаціях, коли необхідно виконати дії без використання письмового запису. Усні обчислення сприяють розвитку мислення, кмітливості, математичної гостроти та спостережливості учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1) Горобей Т.П. Формування у учнів навичок усних обчислень. Режим доступу: <http://surl.li/odvtw> (дата звернення 07.12.2023).

2) Кобиляцька О.А. Формування у молодших школярів активізації пізнавальних процесів у молодших школярів на уроках математики. Режим доступу: <http://surl.li/fjnknd> (дата звернення 09.12.2023).

3) Трояновська О.С. Корекційно-розвиткові вправи на уроках математики. Режим доступу: <http://surl.li/odwcm> (дата звернення 09.12.2023).

4) Усні обчислення на уроках математики в початкових класах. Режим доступу: <http://surl.li/odwca> (дата звернення 08.12.2023).

Свіржевська М.В.,
викладач української мови та літератури.

Володимир-Волинський фаховий коледж

ПРОБЛЕМА АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ НА ЗАНЯТТЯХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У сучасному динамічному та складному світі великого значення набуває вміння мислити, робити висновки та приймати своєчасні виважені рішення. Важливим залишається не кількість знань, які здобула людина, а вміння застосувати їх у житті та професії. Над цією проблемою повинні працювати не тільки навчальні заклади, а і самі здобувачі освіти. Найбільше сприяє активізації діяльності здобувачів освіти вивчення рідної мови, тому що вона показує все розмаїття світу. Завдяки вивченню мови здобувачі освіти дістають найбільше знань про навколишній світ.

Сучасний світ диктує нові вимоги до якості педагогічної освіти, що є домінуючим напрямом реформування системи освіти в Україні. У зв'язку з цим президент педагогічних наук України В. Кремень зазначає, що педагогічна освіта безпосередньо працює на всю освіту і без якості першої неможлива якість другої [9]. Тому реформування педагогічної освіти є важливим чинником формування не лише системи освіти, а можливістю реалізувати свої знання на практиці. Здобувачі освіти повинні не лише отримати певні знання, а породжувати нові ідеї у науці. Це сприятиме приєднанню України до євроінтеграційних процесів.

Однією з важливих умов оновлення навчального процесу є розвиток пізнавальної активності, а саме проблема як активізувати здобувачів освіти до сприйняття навчального матеріалу. До вивчення цього питання відносять теорії Я.А. Коменського, Ж.-Ж. Руссо, І.Г. Песталлоці. Дослідники доводили думку про необхідність розвитку пізнавальної активності під час навчання.

Теперішній час висуває нові вимоги до навчальних закладів. Самореалізація та ініціатива є важливими якостями сформувати особистість. Саме тому проблема активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти на заняттях української мови є надзвичайно актуальною. Перед викладачами стоїть проблема сформувати конкурентоспроможну особистість, яка здатна не лише вчитись, а і активно змінювати середовище до кращого. Тому викладачі на заняттях української мови повинні розвивати у здобувачів освіти відповідальність, креативність, активність, стійку мотивацію пізнавальної діяльності.

Важливою умовою формування пізнавальної активності є активне самостійне виконання завдань. Якість опрацювання та засвоєння матеріалу показало дистанційне навчання. Тільки ті здобувачі освіти, які зосереджувалися на пошуковому та дослідницькому виду роботи показали високий результат знань. Діяльність здобувачів освіти спонукувана не вимогами викладача, а зсередини – усвідомлення мотивації, внаслідок чого відбувається розвиток пізнавальних інтересів.

Подajući теоретичний матеріал та підтверджуючи його теоретичним вмінням, викладач повинен сприяти активізації пізнавальної компетентності здобувачів освіти. Тобто працювати над проблемою активізації пізнавальної діяльності на заняттях з

української мови. Ще К.Д. Ушинський зазначив, що «...не умовних звуків тільки вчиться дитина, вивчаючи рідну мову, а п'є духовне життя й силу з рідної груді рідного слова...»[6].

Одним із головних завдань занять української мови є розкриття сутності мови як суспільного явища, її комунікативних функцій, що сприяє розвиткові у здобувачів освіти пізнавальної компетентності. Завдання викладача української мови пробудити національну самосвідомість. Саме розвиток пізнавальної компетентності є важливою складовою процесу соціалізації здобувача освіти. Зміст освіти полягає в тому, щоб особистість, яка є учасником історико-культурного процесу, усвідомлює свою відповідальність перед майбутнім.

Правильно сформульовані завдання навчання сприяють активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти. Завдання навчання потрібно формувати так, щоб здобувачі освіти свої вміння та навички могли продемонструвати на практиці, тобто у житті. Досліджуючи це питання, можна звернутися до роботи «Таксоманія» (1956 р.) американського ученого Б. Блума, де описують завдання пізнавальної (когнітивної) галузі. Б. Блум окреслив шість рівнів освітніх цілей, які використовуються для визначення розвитку у здобувачів освіти (знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез, оцінювання). Саме застосування положень Б. Блума дає можливість викладачеві більш глибоко, творчо, по-новому розглянути навчальний матеріал на заняттях української мови. Тобто здобувачі освіти повинні зрозуміти, яке значення матимуть у їхньому житті знання з мови.

Одним із способів реалізації цього завдання є використання на заняттях з української мови інноваційних технологій, а саме проектна діяльність. Одним із найефективніших методів є метод проектів, що допомагає здобувачам освіти сформувати головні компетенції. Важливим є забезпечення інформаційного ресурсу для виконання проектів, що забезпечує самостійність здобувачів освіти у виборі теми проекту та його виконання. Працюючи над такими завданнями, здобувачі освіти самовдосконалюються та розвивають дослідницьку діяльність, а саме: вчать правильно користуватися Інтернетом, працюють із спеціальною літературою та вчать спілкуватися з людьми різних професій.

Допомагають активізувати пізнавальну діяльність заняття із використанням мультимедійних технологій (бінарні заняття). У здобувачів освіти на таких заняттях формуються здібності, як-от: зіставлення, систематизація, порівняння, класифікація. А також можуть аналізувати власну діяльність. За допомогою програми «PowerPoint» викладачі можуть пояснювати матеріал нетрадиційним способом, тобто працювати над проблемою активізації пізнавальної діяльності.

Діяльність здобувачів освіти, пов'язана з плануванням, розроблянням та створенням робіт (презентації, публікації та WEB-сайт), спрямована не тільки на отримання оцінювання та демонстрування аудиторії, а і сприяння розвиткові навичок аналізувати, розробляти нові ідеї, оцінювати результати власних досліджень. Розвивати пізнавальні інтереси здобувачів освіти можна і на традиційних заняттях української мови, пов'язуючи їх із суспільним життям. Під час вивчення розділу «Лексика», а саме «Професійні слова», можна поговорити про професіоналізми, навести приклади. А можна, у формі бесіди обговорити спеціальні слова і терміни, пов'язані з працею на виробництві. Наприклад, завдання: «Пояснити значення слів «економіка – економіст», «менеджмент – менеджер» або «Скласти порівняльну характеристику слів: «освіта – професія – професіоналізми», «компетентність – компетенція». Також важливим є при вивченні теми, проводити практичні вправи для вироблення умінь та навичок.

Непотрібно забувати, що важливим складником активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти є мотивація навчання. Мотиваційним компонентом пізнавальної активності

формує розвиток пізнавальної потреби та інтересу на заняттях української мови. Пізнавальний інтерес розпочинається із допитливості здобувачів освіти, потім переростає у зацікавленість, а як результат – розумова праця. Наприклад, заняття з ділового мовлення бажано розпочинати з мотиваційного інсценування. Потрібно сформувати сценку-бесіду у вигляді проблемної ситуації, що вимагає від здобувачів освіти активних пошуків та сприяє активізації пізнавальної діяльності. Заняття із розвитку мовлення надають можливість виступати із усними повідомленнями у різних стилях та жанрах. Для здобувачів освіти важливим залишається правильно будувати висловлювання.

Обговорення дискусійного питання, дає можливість розвивати навички аргументації, активного слухання, дозволяє відстоювати свою думку. Для розвитку творчого мислення сприяють творчі роботи, які зорієнтовані на самостійну роботу, роботу у групах, парах. Особливо стимулюють, активізують пізнавальну діяльність здобувачів освіти такі роботи: твори-роздуми, дискусії, перекази з творчими завданнями, диспути. Непотрібно забувати, що майбутнє – за системою навчання, можна скласти у таку схему: здобувач освіти – технологія – викладач. Саме використання інтерактивних технологій за різних форм навчання, надає можливості викладачеві досягти найвищої результативності навчального процесу.

Отже, сьогодні викладач-словесник має різноманітні способи для забезпечення процесу самостійної, пізнавальної та дослідницької діяльності здобувачів освіти, що дає можливість сформувати особистість, яка свідомо здійснює вибір майбутньої професії. Працюючи над проблемою активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти на заняттях української мови, викладач має добирати такі технології, де виступатиме як помічником, так і порадиником. Педагог проводить здобувачів освіти шляхом відкриттів, залучає до процесу самопізнання, самовдосконалення, активізації пізнавальної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голобородько К. Ю., Ткаченко Н. П. Інтерактивне навчання на уроках української мови та літератури. – Х.: Вид. група «Основа», 2007.
2. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2004.
3. Іванова О. Навчаємо критично мислити // Відкритий урок. – 2007. – №2.
4. Зазуліна Л. В. Сучасні педагогічні технології та їх впровадження в практику роботи // Інформаційно-методичний збірник. – Хмельницький, 1997.
5. Колосова В. В. Нестандартні форми роботи з учнями на уроках мови та літератури // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2007. - №26.
6. Міхальцова Т. В. Формування національно-мовної особистості на уроках словесності // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2007. - №26.
7. Оришин Р., Залюбовська Л. Інтерактивні технології на уроках української літератури. – Тернопіль, 2008.
8. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: науково-методичний посібник. – К.: А.С.К., 2004.
9. Проблеми якості української освіти в контексті сучасних цивілізаційних змін / Доповідь Президента НАПН України В. Г. Кременя на Загальних зборах НАПН України 30 жовтня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http : //www.mext.go.jp](http://www.mext.go.jp). – Загол. з екрану. – Мова укр.
10. Радзіх С. Інтеграція інтерактивних технологій на уроках української словесності. – Тернопіль, 2007.

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Хорішко Л.С.,

професор кафедри політології,

Запорізький національний університет

СУБ'ЄКТНІСТЬ РЕКЛАМНИХ АГЕНЦІЙ У ФОРМУВАННІ КРИЗОВИХ КОМУНІКАЦІЙ

В умовах глобальних викликів сьогодення кризові ситуації є складовою функціонування державних і недержавних організацій, випробовуючи їх на стійкість і здатність швидко адаптуватися до змін внутрішнього та зовнішнього середовища. Загалом криза може розглядатися як непередбачувана подія, що створює загрозу реалізації інтересів стейкхолдерів, знижуючи рівень ефективності функціонування організації в цілому [3]. Виділяють наступні принципи кризової комунікації: націленість організації на перманентну та відкриту взаємодію зі стейкхолдерами; соціальна відповідальність керівництва та організації в цілому за ймовірні наслідки кризи; всебічне інформування про причини виникнення, план дій щодо мінімізації завданої шкоди; акцентування уваги на симетричній моделі комунікації [2]. Відтак формування дієвої системи комунікацій сприяє всебічному інформуванню про стан функціонування організації та стратегуванню діяльності в умовах кризи, мінімізує негативні репутаційні наслідки, сприяючи демонстрації фахового кризового управління в особі керівництва, що комплексно розширює можливості організації в залученні ініціативи стейкхолдерів до розв'язання кризи.

У цьому контексті важливим є налагодження співпраці з професіоналами у сфері кризових комунікацій з метою розробки антикризового комунікаційного плану, визначення процедури та технологій його впровадження. Такими суб'єктами можуть виступати рекламні агенції. По-перше, вони мають досвід стратегування комунікації з цільовими аудиторіями на різних онлайн-платформах, що сприяють динамічній візуалізації контенту та засвоєнню його ключових ідей на рівні масової свідомості. Це в свою чергу розширює функціонал рекламної агенції у контексті надання послуг не рекламного характеру, тобто налагодження зв'язків із стейкхолдерами. По-друге, практичні навички співробітників агентства у технологічній розробці та подальшому інформаційному супроводі тематичних креативних матеріалів на знакових для стейкхолдерів інтернет-ресурсах забезпечить їх включеність у процес управління кризовою ситуацією. По-третє, подальша співпраця з рекламною агенцією дозволить організації оптимізувати, наприклад, бренд-комунікації у контексті посткризової діяльності.

Загалом кожен з етапів розгортання кризи передбачає використання відповідних інструментів кризової комунікації [1]. На етапі моніторингу ймовірності виникнення кризи є потреба в організації комунікаційних платформ, спрямованих на залучення ініціативи стейкхолдерів до аналізу соціально-економічної та політичної ситуації, внутрішніх і зовнішніх факторів впливу на функціонування організації з метою розробки сценаріїв перебігу ймовірних криз.

Виникнення кризової ситуації вимагає швидких рішень щодо створення групи з кризових комунікацій, розподілу функціоналу щодо формування повістки дня та визначення процедури інформування стейкхолдерів. Значну увагу слід приділити залученню ресурсного потенціалу соціальних мереж до комунікаційного процесу, що розширить можливості не тільки швидкого інформування про перебіг кризи та антикризові заходи, але й сприятиме формуванню атмосфери взаємної довіри та відповідальності. Важливою є також перманентна комунікація з основними стейкхолдерами. Йдеться про організацію спеціальних подій, які сприяють більш ефективній включеності як керівництва та персоналу організації, так і стейкхолдерів у пошук можливих алгоритмів і технологій кризового управління з метою мінімізації негативних наслідків для функціонування організації в цілому. На посткризовому етапі актуальним є системний аналіз причин і наслідків кризи з метою їх врахування у стратегуванні організаційного розвитку. У цьому контексті доцільним є проведення панельних дискусій із залученням ініціативи профільних експертів до формування практичних рекомендацій щодо діяльності організації в аналогічних умовах.

Отже, функціонал рекламних агенцій сприяє їх активній включеності у формування системи комунікацій в кризових умовах функціонування організації. Йдеться про забезпечення перманентної комунікації зі стейкхолдерами, залучення ресурсного потенціалу різних каналів комунікаційної взаємодії, проведення спеціальних подій та включеність у розробку практичних рекомендацій щодо процедури використання кризових комунікацій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Коник Д., Хагт Л. Довіра громади: кризові комунікації органів місцевого самоврядування: практичний посібник. URL: <http://pleddg.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/Crisis-communications-guide.pdf>
2. Ставченко С. Кризова комунікація і ризик-комунікація у політичному процесі: спільне та особливе. URL: <https://epdp13.cz/wp-content/uploads/2017/2017-4-4/20.pdf>
3. Youngblood S. Ongoing Crisis Communication: Planning, Managing, and Responding, 2nd Edition (Coombs, W. T.) and Handbook of Risk and Crisis Communication (Heath, R. L. and O'Hair, H. D., Eds.). Book reviews. URL: https://www.researchgate.net/publication/245345472_Ongoing_Crisis_Communication_Planning_Managing_and_Responding_2nd_Edition_Coombs_W_T_and_Handbook_of_Risk_and_Crisis_Communication_Heath_R_L_and_O'Hair_H_D_Eds_Book_reviews

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

УДК 159.943

Степан Кулиняк,
*Начальник Дрогобицької районної
військової адміністрації*
ORCID: 0000-0002-7807-1226

ПОНЯТТЯ «ХАРИЗМА»: АНАЛІЗ УКРАЇНОМОВНОГО КОНТЕНТУ МЕРЕЖІ YOUTUBE

«Харизма» є складним та багатограним поняттям, яке має низку трактувань у різних галузях наукового середовища. Процес осмислення цього феномену обумовив те, що ми її розуміємо як: вроджені або надбані особливі якості, перелік яких дуже великий та які дозволяють складати враження унікальної, обраної, вмілої та виняткової особистості; певні, зазвичай не конкретні, способи впливу на інших людей; враження, що складається на інших людей [1, с.93].

Саме поняття «харизма», яке було введено Максом Вебером в широкий обіг новітніх суспільних наук, як політологічна категорія, що характеризує насамперед політичного лідера. Однак сплиव понад 100 років розвитку наукової думки змінили його виключно політичний зміст та обумовило проникнення до багатьох соціальних наук: соціології, соціальної комунікації, психології, педагогіки, кримінології, юридичної, політичної та педагогічної риторики тощо. Від Платонівської харизми як «божественного дару», що надавався видатним та талановитим людям [2], Міккіавелівської «величі особистості» [3], Юнгівської «mana-personality» [4] чи «надлюдини» Ніцше [5], досліджуване нами поняття, що в усі часи характеризувало особистість, вживали чи описували його зміст у своїх доробках Т.Адорно, Л.Берковіц, А.Ватерман, Л.Грінфільд, Ж.Берж'є, П.Бурдьє, Е.Дженнінг, Л.Кваллі, Дж.Л. Ландрам, Г.Лебон, С.Ліпсет, Ч.Р. Міллс, Р.Мертон, Г.Моска, В.Парето, Т.Парсонс, Д.Петер, Л.Повель, Е.Трьольч, І.Уоллерстайн, Е. Фромм та інші.

Серед вітчизняних дослідників, за останню чверть століття, харизма була предметом дослідження О.Бандурки, Н.Баюрчака, В.Бліхара, Д.Дандекара, І.Колісніченко, В.Крамаренка, Л.Москаленко, М.Пірена, О.Петрунько, В.Крилової, Б.Кухти, В.Рибаченка, Ф.Рудича, Р.Сопівника, Н.Скотної, В.Скотного, О.Сладневої, О.Стоян та інших. Поданий перелік авторів, що представляли різні галузі соціальних наук, дає підстави вважати, що поняття «харизма» набуло статусу міждисциплінарної категорії.

Метою цього дослідження є аналіз україномовних каналів соціальної мережі YouTube на предмет висвітлення сутності поняття «харизма», сприйняття такого контенту аудиторією глядачів та реагування на відповідні ролики.

Моніторинг публікацій здійснювався у період з 15 по 29 грудня 2023 року.

Аналізувались ролики виключно україномовного контенту у хронологічному порядку. В рамках дослідження вибиралась наступна інформація: найменування ролика; найменування каналу, на якому розміщений ролик; короткий зміст публікації; тривалість ролика; дата публікації; кількість переглядів; кількість коментарів; кількість позначок

«подобається»; кількість позначок «не подобається» (у випадку наявності таких); режим доступу до публікації.

1. Харизма. 5 Секретів Харизми. Дивитись усім! Канал «Роман Кушнір – Бізнес. Інвестиції. Гроші». Науково-популярна авторська лекція Романа Кушніра у галузі психології. Автор подає 5 характеристик поняття «харизма». Тривалість – 3 хв. 54 с. 16 лютого 2019 р. Переглядів – 1780. Коментарів – 8. Позначок «подобається» – 108. Режим доступу <https://www.youtube.com/watch?v=Z4MAKilgexY>

2. Відкриваймо харизму українців разом! Канал «ХаризмаUA». Рекламний ролик каналу ХаризмаUA, в якому викладено суть медіапроекту «ХаризмаUA», а саме інформаційна популяризація лідерів в українському суспільстві, як харизматичних осіб. Тривалість – 28 с. 26 квітня 2021 р. Переглядів 44317. Коментарів – 3. Позначок «подобається» – 73. Режим доступу – <https://www.youtube.com/watch?v=ciyYzEq9rqg>

3. ЩО TAKE ХАРИЗМА. Канал «Ostar K». Авторське трактування понять «харизма» та «харизматична особистість». На прикладі позитивних та негативних персонажів художніх фільмів авторські спроби відповісти на питання: Як стати харизматичним? Як розвинути в собі харизму? Тривалість – 2 хв. 13 с. 11 травня 2021 р. Переглядів 737. Коментарів – 5. Позначок «подобається» – 37. Режим доступу – <https://www.youtube.com/watch?v=21H0Zd2Eqpg>

4. Чи є у вас харизма і як її розвинути. Канал «Сніданок з 1+1». Публічне опитування професіоналів та людей на вулиці, щодо їхнього розуміння поняття «харизма», визначення її рис. Шляхи розвитку харизми в людини. Тривалість 4 хв. 10 с. 14 травня 2021 р. Переглядів 938. Коментарів – 0. Позначок «подобається» – 26. Режим доступу – <https://www.youtube.com/watch?v=oChzk-jAo6g&t=87s>

5. Харизма: талант чи навичка, яку можна розвинути. Канал «Риторика онлайн». Мос інтерв'ю на каналі ЕКО ТБ. Канал «Максим Прудеус». Інтерв'ю Максима Прудеуса на телевізійному каналі «ЕКО ТБ». Учасники інтерв'ю викладають свої бачення на феномен харизми та її можливості впливати на красномовство особи. Тривалість 20 хв. 19 с. 3 січня 2022 р. Переглядів – 13212. Коментарів – 40. Позначок «подобається» – 554. Режим доступу – <https://www.youtube.com/watch?v=sl0VIqDNeW4>

6. Харизма і магнетизм | саблімінали українською. Канал «Liza Skakun». Аудіо-афірмація, яка на думку авторки повинна викликати в слухача впевненість, легкість, елегантність. Афірмація прихована під музичне пупурі різних жанрів. Тривалість 3 хв. 4 с. 2 травня 2022 р. Переглядів – 34 386. Коментарів – 48. Позначок «подобається» – 765. Режим доступу – <https://www.youtube.com/watch?v=NQLIr65oryk>

7. Реальні тренінгзми. Випуск 2. Про харизму. Канал «TrainingBOX. Все про тренінги». Дзеркальне інтерв'ю харизматичних тренерів. Розповідь про харизму, про її сутність, ознаки впливу харизматичної особи на людей, про вміння виробити в собі харизму. Тривалість 30 хв. 16 с. Дата публікації 28 лютого 2023 р. Переглядів – 152. Коментарів – 5. Позначок «подобається» – 18. Режим доступу – <https://www.youtube.com/watch?v=FGcFOAHBtqA>

8. Що таке Харизма? Та як її розвинути. Канал «РозВиватор». Популярне (ненаукове) пояснення феномену «харизма», та чому харизматичні люди досягають успіху? Авторське викладення короткої історії про цей феномен Тривалість 12 хв. 59 с.

Дата публікації 4 березня 2023 р. Переглядів – 210. Коментарів – 0. Позначок «подобається» – 8. Режим доступу – https://www.youtube.com/watch?v=3zgrz_DZXeA

9. Секрети закулісся та харизма українських пара танцювальників. Канал «Equalympic». Відео сюжет про міжнародний турнір паратанцюристів спинальники в Нідерландах. Відеорозповідь про те, що мотивує зіркових учасників збірної впродовж багатьох років захоплювати глядачів. Тривалість 18 хв.34 с. 6 травня 2023 р. Переглядів – 60. Коментарів – 0. Позначок «подобається» – 4. Режим доступу – https://www.youtube.com/watch?v=T_WvwAqIeQE

10. Що таке Харизма сучасної людини? АРТхаус випуск. Канал «3 x 4». Авторське бачення поняття «харизма», як атрибуту соціально активної людини. Авторські спроби зруйнувати основні міфи про феномен харизми. Тривалість 11 хв.47 с. Дата публікації 29 травня 2023 р. Переглядів – 4053. Коментарів – 75. Позначок «подобається» 637. Режим доступу – https://www.youtube.com/watch?v=tFWB3fZ_KQY

11. Коли все поставив на харизму – EPIC NPC MAN українською. Канал «Pytos». Переклад українською уривку розважальної відеогри «EPIC NPC MAN». В публікації поняття «харизма» використовується як ігровий приз, здатний продовжити ігрове життя герою учасника. Тривалість 3 хв.4 с. Дата публікації 17 червня 2023 р. Переглядів – 5 498. Коментарів – 48. Позначок «подобається» – 765. Режим доступу – <https://www.youtube.com/watch?v=OMoXL8bMKUc&t=28s>

12. Моя харизма. Розбір особистого. Таро розклад українською. Канал «Sorokka_Tarot». Рекомендації таролога: як користуючись таким інструментом прогностики як карти Таро розвинути особисту харизму. Тривалість 46 хв. 36 с. Дата публікації 15 жовтня 2023 р. Переглядів – 49. Коментарів – 1. Позначок «подобається» – 3. Режим доступу – <https://www.youtube.com/watch?v=5kbxzKNEXX0>

13. П'ять простих звичок, які роблять будь-кого цікавою і харизматичною людиною. Як подобатись людям. Канал «Chernyak Blog». Науково-популярна авторська лекція у галузі психології та соціальних комунікацій. Авторка подає своє бачення на можливості харизматичної особи впливати на людей та способи виробити в собі харизму. Тривалість 14 хв.44 с. Дата публікації 6 листопада 2023 р. Переглядів – 69 242. Коментарів – 127. Позначок «подобається» – 5,2 тис. Режим доступу – <https://www.youtube.com/watch?v=wsmu34Qo-Fw&t=231s>

14. Friendly fire. Українська харизма або як треба тролити рузких. Канал «Патрік асвабадітель». Низка витягів із записів з «Чат-рулетки»: соціальні провокації в дискусії з громадянами росії на тему збройної агресії (містить нецензурну лексику). Тривалість 12 хв.59 с. Дата публікації 30 листопада 2023 р. Переглядів – 5 562. Коментарів – 23. Позначок «подобається» – 688. Режим доступу – <https://www.youtube.com/watch?v=8Xd7TZqyLvM>.

Висновок. Аналіз україномовного контенту соціальної мережі YouTube дає підстави вважати, про фундаментальну рутинізацію поняття «харизма», набуття нею: поряд із її значенням як наукової категорії, статусу категорії публіцистичної, повсякденного широкого та всеохопного терміну, який позначає психоповедінкові особливості людини в політиці, бізнесі, мистецтві, соціальних комунікаціях тощо.

ЛІТЕРАТУРА.

1. Баюрчак Назарій Теоретико-методологічний аналіз поняття «харизма»: міждисциплінарний аспект. Грані. 2022. Том 25. №1. С.93-98.
2. Платон. Держава. Пер. з давньогр. Д.Коваль. К.: Основи, 2000. 355 с.
3. Макіавеллі Н. Державець. Пер. з італ. А. Перепаді. Х.: Фоліо, 2007. 465с.
4. Sorge G.V.R. The construct of the 'mana personality' in Jung's works: a historic-hermeneutic perspective. Part I. J Anal Psychol. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/32170746/>
5. Сомов А.Ю. Генеза ідеї надлюдини в європейській філософії: концепція Фрідріха Ніцше. Грані. 2015. № 5. С.109-116.

КУЧЕРЯВЕНКО Л.М.,
викладач дитячої психології
Комунального закладу фахової передвищої освіти
«Новобузький фаховий педагогічний коледж»
Миколаївської обласної ради
09680867621@gmail.com

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА СТУДЕНТІВ ТА ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ ВЗАЄМОДІЯТИ З ДОШКІЛЬНИКАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. Сучасні умови життя ставлять перед педагогами та батьками головне завдання – зберегти життя та здоров'я дітей і навчити їх безпечної поведінки в загрозливих ситуаціях. В статті висвітлюються деякі сторони психологічної підтримки здобувачів освіти в період воєнного стану в Україні та формування вмінь у майбутніх вихователів закладу дошкільної освіти взаємодіяти з дошкільниками в стресових ситуаціях та керувати емоціями.

Ключові слова: психологічна підтримка, стрес, психічне здоров'я, безпечне середовище, емоційне благополуччя.

Keywords: psychological support, stress, mental health, safe environment, emotional well-being.

Психологічний стан та психічне здоров'я під час військових дій є вкрай важливим. Багато людей переживають виснаження, спустошення, втому, відчувають тривогу й паніку. Психологи сформуvalи корисні поради, як опанувати себе в критичних умовах, як допомогти близьким та підтримати здоровий психічний стан в критичних умовах.

Особливу увагу за цих умов необхідно звернути на психологічний стан здобувачів освіти.

У студентів навчальний стрес розвивається через значний потік інформації, зміни умов і формату навчання, стрес під час іспитів. Невдачі в особистому житті призводять до стану тривожності та емоційної напруженості. У цей період зафіксовано високий рівень тривожності, занепокоєння, незадоволення життям, труднощі у прийнятті рішень, неухважність.

Психологічний супровід студентів під час війни є дуже важливим, оскільки війна може викликати стрес, тривогу та інші психологічні проблеми. Нижче наведено кілька порад для психологічного супроводу студентів під час війни:

1. Створити безпечне середовище: Студентам потрібно знати, що те місце, де вони знаходяться є безпечним місцем, де вони можуть зосередитися на навчанні та розвитку.

2. Допомогти студентам розуміти свої емоції: Важливо допомогти студентам розуміти, як їхні емоції впливають на їхнє навчання та життя. Потрібно показати, як можна керувати своїми емоціями та знизити рівень стресу.

3. Забезпечити доступ до психологічної допомоги: Студентам потрібно мати доступ до професійної психологічної допомоги, яка може допомогти їм зрозуміти та керувати своїми емоціями.

4. Допомогти студентам зберегти здоровий спосіб життя: Важливо допомогти студентам зберегти здоровий спосіб життя, щоб знизити ризик виникнення психологічних проблем. Це може включати правильне харчування, фізичну активність та регулярний сон.

Важливо усвідомити, що це абсолютно закономірні стани, які з часом змінюють один одного. В результаті навчального стресу, коли виснажуються фізіологічні ресурси організму, можуть розвинути функціональні захворювання нервової системи. За дослідженнями Лазаренко В. під час війни у студентів вищих навчальних закладів спостерігається високий рівень агресивності, занепокоєння, розпачу, апатії.

В умовах воєнного стану тіло людини працює на максимальній потужності. В поведінці спостерігаються коливання настрою від тривоги, злості, прилив оптимізму, спустошення і виснаження. Важливо усвідомити, що це абсолютно закономірні стани, які з часом змінюють один одного.

Завдання педагогів фахової передвищої освіти – проаналізувати психологічний стан студентів- майбутніх вихователів закладу дошкільної освіти та підготувати їх до роботи з дітьми в період воєнного стану в Україні.

Здобувачі освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта освітньо-кваліфікаційного рівня фаховий молодший бакалавр на предметах фахової підготовки, зокрема, вивчаючи предмет «Дитяча психологія» оволодівають навичками першої психологічної допомоги дітям раннього та дошкільного віку(1-6р.). Вони базуються на вмінні вихователя закладу дошкільної освіти: приділяти дітям особливу увагу; часто нагадувати їм, що вони в безпеці; пояснювати, що вони в жодному разі не винні в тому, що трапилося; дотримуватися звичного для дітей режиму дня; давати їм прості відповіді про те, що трапилося, без страшних подробиць; дозволяти їм знаходитись поруч, якщо вони бояться або не хочуть розлучатися; бути терплячими з дітьми, якщо вони виявляють агресивну поведінку; давати їм можливість гратися та розслаблятися.

Оволодіваючи знаннями з теми «Психологічні особливості емоційної сфери дітей дошкільного віку» знайомляться з ознаками втоми та перевтоми (відчуття знесилення, неуважність, погіршення пам'яті, уповільнення процесів мислення, зниження цікавості до роботи, нервозність, порушення сну, сонливість, головний біль, зниження апетиту тощо). А також, на конкретних прикладах, навчаються розрізняти загальні реакції дітей в складних ситуаціях: страх, що подія повториться; переживання, що близьким буде боляче; страх розлуки з близькими людьми; проблеми зі сном; мінливість настрою; глибока тривога та хвилювання; плач тощо. [3]

Емоції та переживання можуть переповнювати особливо дітей. Як ми можемо навчити їх справлятися зі своїми емоціями?

Знайомимо з безкоштовним додатком для дітей 4-8 років «Віздом: Світ емоцій», який допоможе навчитися легко керувати сильними емоціями, будувати дружні стосунки, впевнено досягати поставлених цілей. [1]

Для формування професійних навичок: як працювати з дітьми в стресових ситуаціях пропонуємо серію відеоматеріалів Світлани Ройз (сімейна психологиня), рубрика «Психологічна турбота від Світлани Ройз», розміщених на сайті Міністерства освіти і науки України. [5]

Вивчаючи тему «Психологічні проблеми педагогічної взаємодії вихователя з дітьми» здобувачі освіти знайомляться з різними методиками, які допоможуть здолати складні ситуації в сучасних умовах та надати першу психологічну допомогу дітям з якими спілкуються. Оволодівають навичками першої психологічної допомоги: вміння оцінити ситуацію; знання поширених закономірностей та реакцій на кризові ситуації; вміння знайти підхід до людини в стані стресу та знати, як заспокоїти її, якщо це необхідно;

вміння надавати емоційну підтримку і практичну допомогу. [2]

Від початку війни у студентів спостерігається зменшення ознак інтелектуальної, поведінкової, емоційної та фізіологічної складової. Якщо у перші місяці війни впливав, в основному, фактор несподіваності, руйнування сталого устрою життя, страх за своє життя, відчуття провини, не усвідомлення свого місця в даній ситуації, то до цього часу вплив діючого стресового чинника на організм здобувачів освіти не зменшився, а ще додалися нові стресові фактори.

Тому слід зосередити увагу на тому, що адекватна підтримка з боку родини, педагогів та інших осіб з найближчого оточення дитини є найважливішим чинником, що сприяє нормальному подальшому розвитку та відновленню дитини після переживання травматичного досвіду. Вона включає в себе: надання практичного досвіду та підтримки; оцінка потреб та проблем; допомога дітям у доступі до основних потреб(наприклад, їжі та води); заспокоєння та емоційна підтримка; надання інформації, послуг та соціальної підтримки; захист дітей від подальшої шкоди.

Сьогодні суспільство висуває надто багато вимог до особистості.

Амбіції, прагнення, розчарування, конкуренція, певні цілі, нескінченна низка подразників на психологічну стійкість особистості. Внутрішні кризи, посилюються зовнішніми: війна, складна економічна ситуація у світі та в Україні загалом, загроза ядерної війни та багато інших викликів. Нові умови життєдіяльності, нове положення в колективі, студент починає виконувати нові для себе ролі організатора, керівника, або навіть вихователя.

В сучасних реаліях одним з основних збудників стресу виступає війна. Сьогодні, на жаль, війна – це наша реальність, яка прийшла на нашу землю, зруйнувала життя, домівки, плани на майбутнє. Кожен українець у цей час переживає емоції невизначеності, страху за близьких та країну, що призводить до виникнення надважкого стану. Тож вправи та ігри для розвитку емоцій та здатності керувати ними слід добирати виважено, враховуючи вікові та індивідуальні особливості дітей. Адже цілеспрямований розвиток у дошкільників сталих емоцій створить у майбутньому потужний ресурс психічного та фізичного здоров'я, емоційного благополуччя і гармонійної взаємодії зі світом.

Загалом психологи доводять, що більшість людей успішно справляються з певними труднощами, якщо вони: воз'єднані зі своїми батьками; їхні базові потреби задовільнено; вони почуваються в безпеці; отримують підтримку, як першу психологічну допомогу.

Тож основне завдання – дбати про захист та безпеку і привчати до цього малечу. Попри всі небезпеки та негаразди, вчити дітей дослухатися до своїх відчуттів та емоцій, помічати красу світу і радіти життю.

ЛІТЕРАТУРА

1. “Віздом: Світ емоцій” <https://betterkids.education/ukraine>.
2. Гура О. Як формувати безпечну поведінку в небезпечні часи. Практичні поради для педагогів. Журнал Дошкільне виховання №10 2023р.
3. Литвиненко І. Шукаємо опори в кризових ситуаціях. Психопрактики для дітей і дорослих. Журнал Дошкільне виховання №4 2023р.
4. Луценко І. Велика любов виростає з маленьких справ. Сучасний підхід до національно-патріотичного виховання дошкільників. Журнал Дошкільне виховання № 5 2023р.
5. Психологічна турбота від Світлани Ройз. Серія відео матеріалів. <https://mon.gov.ua/ua/psihologichna-turbota-vid-svitlani-rojz>.

СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ

УДК 364.6:[373.3.011.3-051:355.1-057.36-055.52]

*Ангеліна ПАВЛИШИНА,
здобувачка магістерського рівня
вищої освіти,
навчально-наукового інституту педагогіки,
психології, підготовки фахівців вищої кваліфікації.
Науковий керівник: Ірина САРАНЧА,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри психології та соціальної роботи.
Вінницький державний педагогічний
університет ім. М.Коцюбинського*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ, З ЯКИМИ СТИКАЮТЬСЯ МОЛОДШІ ШКОЛЯРІ, ЯКІ Є ДІТЬМИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Постановка проблеми. Молодші школярі в сім'ях військовослужбовців стикаються зі складними соціально-психологічними викликами, пов'язаними із специфікою їхнього сімейного оточення. Однією з ключових труднощів є проблема розділеності сім'ї, породжена тривалими воєнними конфліктами або довготривалими відсутностями одного з батьків у зоні військових дій. Це призводить до відокремленості та викликає в молодших школярів почуття втрати та емоційної нестабільності.

Дитина переживає не лише фізичну відсутність батька чи матері, але й значущий емоційний вакуум, де важко визначити межі між реальністю та очікуванням повернення близької людини. Цей аспект спричиняє не тільки тривогу та страх, але й навчає дитину самостійно керувати своїми емоціями та розвивати стратегії психологічної стійкості.

Управління цими аспектами передбачає не лише сприяння розбудові ефективних способів спілкування між відсутнім батьком і дитиною, але і підтримку саморозвитку дитини, стимулюючи формування внутрішніх ресурсів для подолання труднощів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій: Останні наукові роботи О. Логвінової, О. Рассказовой а також О. А. Орловської, присвячувались тематиці соціальної роботи з військовослужбовцями та їхніми сім'ями, а також психологічні чинники сімейної адаптації.

Виклад основного матеріалу. На основі дослідження Тамари Владзяновської, експертки з дитячо-батьківських відносин, ми виділили психологічні проблеми, з якими стикаються молодші школярі, які є дітьми військовослужбовців. Молодші школярі, які є дітьми військовослужбовців, зіткнуться із соціально-психологічними труднощами, які суттєво впливають на їхнє емоційне становище та психологічний розвиток. Однією з цих проблем є вираження злості, спричинене як відсутністю батьків, так і стресовими ситуаціями, пов'язаними з військовою службою. Молодші школярі можуть також

виявляти тенденцію до фантазування, уявляючи найгірші сценарії, оскільки вони зазнають нестабільності та невизначеності відносно життя батька чи матері в армії. Розуміння цих проблем є ключем до надання дітям відповідної підтримки та допомоги для подолання емоційних викликів, з якими вони зіткнуться [1].

Наступною ключовою проблемою на думку авторів Коробки Л. М., Васютинського В. О. та Вінкова В. Ю. є соціальна стигматизація, що виникає внаслідок особливого статусу дитини військовослужбовця. Це може призводити до почуття соціальної ізоляції, що в свою чергу впливає на розвиток їхніх соціальних навичок та психосоціальної адаптацію [2]. Важливо враховувати цей аспект при розробці програм та підходів, спрямованих на врахування унікальних потреб цієї категорії дітей у соціальному середовищі.

Останнім аспектом, що належить визначити серед викликів, що виникають в умовах життя дітей військовослужбовців, є постійні зміни в побуті, пов'язані з частими переміщеннями та змінами місць навчання. Це важливий аспект адаптації, оскільки стабільність в середовищі можуть впливати на психосоціальний розвиток дітей.

Згідно з дослідженням Омельченко Я. М., переміщення та зміни шкіл можуть викликати у дітей відчуття втрати стабільності та безпеки, що, в свою чергу, може призводити до ряду адаптаційних викликів [3]. Діти можуть зазнавати стресу внаслідок необхідності адаптуватися до нового соціального оточення, навчальної програми та встановлення нових соціальних зв'язків.

Часті зміни місць проживання та шкіл можуть впливати на академічні досягнення та самооцінку дітей. Важливим є розуміння, що цей аспект адаптації відіграє значущу роль у формуванні не лише інтелектуальних, але й емоційних аспектів особистості [4].

Висновки. Підсумовуючи, можна сказати, що молодші школярі, які є дітьми військовослужбовців, стикаються із серйозними соціально-психологічними викликами, такими як прояви злості у дітей, обумовлені відсутністю батьків та стресами військової служби, емоційний стрес, соціальна стигматизація, низький рівень соціальної підтримки та часті зміни в середовищі. Для їх подолання необхідний інтегрований підхід, що включає індивідуальну психологічну підтримку, формування позитивного середовища та розробку стратегій для полегшення впливу постійних змін. Програми психосоціальної підтримки, адаптовані навчальні стратегії та ініціативи з підвищення рівня соціальної підтримки для родин військовослужбовців можуть сприяти позитивному впливу на психічне здоров'я та соціальну адаптацію цих дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Владзяновська Т. Дитина та війна: як розпізнати психологічну проблему й допомогти її вирішити, 2022. 1 с.
2. Коробка Л. М., Васютинський В. О., Вінков В. Ю. Підтримка стигматизовуваних меншин: соціально-психологічні технології, 2022. 104-106 с.
3. Омельченко Я. М. Специфіка чинників надмірного стресу у дітей військовослужбовців, 2018. 112-116 с.
4. Кулажко М. А Особливості Адаптації Дітей Молодшого Шкільного Віку До Умов Освітньо-Виховного Простору, 2019. 102-104 с.

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Mykola Kravets,
student of the Faculty of Informatics and Computer Engineering,
Yuliia Haidenko,
PhD (Philology),
associate Professor of the Department of English for Humanities.
National Technical University of Ukraine
“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”

THE THREE PILLARS OF CYBER SECURITY

Every element of our life has been profoundly impacted by the rapid rate of technological advancement. New technologies are not only inevitably present in our daily lives, but they are also becoming a crucial component of IT-related tasks. Because of this, there is a great need for information system protection across a wide range of domains, including the social, technological, economic, political, and military.

Information has grown in value as a result of recent technical developments. Therefore, information owners must safeguard their data from those who seek to breach computer systems in order to profit from the theft of private data. However, even with the most advanced and sophisticated security measures in place, there is still a chance that data will be stolen [1].

Large enterprises and businesses view information security as being extremely important; this is especially true given that every security measure can be compromised; the question is just how long it will take. Because of this, information security aims to make computer systems difficult to breach and to fortify data protection to the point where, by the time a hacker manages to get past the protection, the guarded data will be obsolete and useless to steal.

These days, information security programs are centered around the three-pillar approach to cyber security or the CIA triad. The term “CIA triad” refers to “an information security model made up of the three main components: Confidentiality, Integrity, Availability” [2].

Confidentiality prevents unauthorized users from accessing the secured information. Its goal is to prevent unwanted access to sensitive information. The most popular methods of maintaining confidentiality are Unix file permissions, access control lists, volume and file encryption, and so on.

Preserving data from being deleted or altered is known as integrity, and it is another essential element of the CIA Triad. This component guarantees data recovery even in cases when the data has already undergone alteration or damage.

The last element of the CIA Triad, availability, is the capacity to use your data whenever you need to.

Although information security has one drawback (it is never flawless), there are a number of significant benefits that should be taken into account. First of all, it guards against invasions of privacy by shielding private data belonging to the user from prying eyes. Second, there is a large selection of data protection methods (such as graphic keys, fingerprint scanning, and password protection). Therefore, the implementation of information security can significantly reduce the likelihood of sensitive data theft and, consequently, guarantee the stability of large businesses' revenue streams.

REFERENCES:

1. Pfleeger C. P., Pfleeger S. L., Margulies J. Security in Computing. Massachusetts: Prentice Hall, 2015. 1043 pp. URL: https://eopcw.com/assets/stores/Computer%20Security/lecturenote_1704978481security-in-computing-5-e.pdf
2. The three-pillar approach to cyber security: Data and information protection. DNV. 2020. URL: <https://www.dnv.com/article/the-three-pillar-approach-to-cyber-security-data-and-information-protection-165683>

Liza Matiash,
student of the Faculty of Informatics and Computer Engineering,
Yuliia Haidenko,
PhD (Philology),
associate Professor of the Department of English for Humanities.
National Technical University of Ukraine
“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”

IMPACTS OF INFORMATION TECHNOLOGY

The first computers were created during World War II, which is how information technology (IT) got its start in the early 1940s. After that, those devices were created, enhanced, and eventually found their way into every aspect of human existence. These days, it is unthinkable to contemplate managing time, communication, education, and entertainment without computers. This thesis examines how IT has affected humanity and some of the changes that have resulted from it.

Impacts of IT on government. Government in the modern era is digitally changing. It uses highly secure techniques to safeguard confidential information. By filling in any gaps between contracting partners and government agencies, it will be possible to identify potential risks early on and avoid security liabilities from becoming an issue. By transferring data and systems to cloud-based platforms, which enable quick and simple information retrieval, cybersecurity is also strengthened. Information distribution to individuals in need is a crucial procedure for agencies. Thanks to the assistance of chatbots and artificial intelligence, it is completed without requiring the time of employees. It is also crucial to highlight that individuals who possess the necessary qualifications to deliver dependable services are driving the digital transformation. Government employees need to be the first to learn about new developments and advance their abilities, given how quickly things are improving.

Impacts of IT on cybersecurity. Secret data is currently at risk due to the excessively large number of mobile devices in use. As the number of mobile users grows, cyberattacks also rise annually. Attacks that profit from people using their phones for work are the reason cybercrime is on the rise. The reason huge firms are losing money is because of these attacks.

Impacts of IT on cloud computing. Accessing data, apps, and software without installation is made possible via cloud computing. There are several benefits to using a cloud server over an on-premises server, including cost savings, automatic failover in the event of a server malfunction, assurance that you will always have what you need, and constant updates. The drawbacks of cloud computing, however, include hidden information being at risk of being stolen by hackers despite server security measures; being compelled to stick with a particular server; and not being able to access data on the server due to issues with the internet connection or server provider. If utilized properly, it can still be a beneficial and very useful tool even though there are situations where damages may occur.

In conclusion, the advancement of IT has been beneficial and is still driving humankind's advancement. However, advancement has many drawbacks as well, most of which stem from obsessive curiosity and carelessness. It is necessary to consider every potential risk and take all necessary precautions to avoid failure before launching a new product.

REFERENCES:

1. Rauch S. Cyber Security and the Threat of Mobile Devices: A Perfect Storm. 2019. URL: <https://www.simplilearn.com/cyber-security-and-the-threat-of-mobile-devices-article>
2. Prashant G. Top Digital Transformation Trends in Government. 2020. URL: <https://www.simplilearn.com/top-digital-transformation-trends-in-government-article>
3. Krishna K. E. Advantages and Disadvantages of Cloud Computing. 2020. URL: <https://www.simplilearn.com/advantages-and-disadvantages-of-cloud-computing-article>

Горбійчук М.І.,
доктор технічних наук
професор кафедри автоматизації і
комп'ютерно-інтегрованих технологій,
Василенчук М.З.,
аспірант кафедри автоматизації і
комп'ютерно-інтегрованих технологій.
Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу

СИНТЕЗ СТРУКТУРНОЇ СХЕМИ НАГРІВНИКА НАФТИ ЯК ОБ'ЄКТА АВТОМАТИЧНОГО КЕРУВАННЯ

Вступ. Перед подачею нафти споживачам, її нагрівають в апаратах, що складаються з водяної ванни, яка омиває жарові труби. Через ці труби протікають нагріті продукти згоряння газу, що спалюється в камері згоряння. Тепло передається рідині (воді), яка нагріває труби, що проходять через нафту.

Використання водяної ванни забезпечує рівномірне нагрівання продукту та уникає появи аномально гарячих ділянок, які можуть викликати аварії, такі як розриви труб, витікання нафти чи вибухи. Для підтримання технологічного процесу використовується локальна система автоматичного регулювання температури на виході нагрівника. Однак, ця система має недолік у тому, що зовнішні впливи враховуються через від'ємний зворотний зв'язок, що призводить до значного погіршення якості процесу керування через інерційність об'єкта. Для створення ефективної системи керування необхідна математична модель, яка описує динаміку передачі тепла від жарових труб до робочого середовища.

Синтез лінеаризованої математичної моделі нагрівника у просторі станів

У роботах [1, 2] отримана математична модель нагрівника з проміжним теплоносієм при таких допущеннях:

- продуктивний теплообмінник і газохід замінюється зосередженою ланкою у якій поверхні обміну, товщина і маса металу стінок відповідають цим же параметрам реальних елементів підігрівника;
- температура середовищ у продуктовому змійовику та газоході дорівнює середній температурі середовищ на вході і виході даних елементів, а у ванні з теплоносієм середньому значенню діапазону паспортних робочих температур;
- передача тепла через поверхні теплообміну продуктового змійовика та від стінки газоходу до теплоносія відбувається шляхом конвекції, а від димових газів до стінки газоходу – радіантним та конвекційним способами;
- тепловий опір теплообмінних стінок дуже малий, тому їх температура в усіх точках однакова;
- густина середовищ і матеріалу стінок є постійною і не залежить від температури.

На основі аналізу нагрівника як об'єкта керування отримані рівняння енергетичного балансу для основних потоків та стінок теплопередачі[2]. Подамо рівняння у формі Коші, після чого здійснимо перетворення за Лапласом при нульових початкових умовах і запишемо матрично-векторне рівняння у розгорнутій формі. Після виконання відповідних дій над матрицями, отримаємо такі рівняння:

$$\theta_{ncp}(s) = W_{\theta, \theta_{in}}^{(11)}(s) \theta_n^{in}(s) + W_{\theta, \theta_{in}}^{(12)}(s) g_n(s) + W_{\theta, u}^{(1)}(s) u(s), \quad (1)$$

$$\theta_w(s) = W_{\theta, \theta_{in}}^{(21)}(s) \theta_n^{in}(s) + W_{\theta, \theta_{in}}^{(22)}(s) g_n(s) + W_{\theta, u}^{(2)}(s) u(s), \quad (2)$$

$$\theta_{dg}(s) = W_{\theta, \theta_{in}}^{(31)}(s) \theta_n^{in}(s) + W_{\theta, \theta_{in}}^{(32)}(s) g_n(s) + W_{\theta, u}^{(3)}(s) u(s). \quad (3)$$

Із рівняння

$$\theta_{ncp}(s) = \frac{\theta_n^{in}(s) + \theta_n^{out}(s)}{2}, \quad (4)$$

яке визначає взаємозв'язок між середньою температурою $\theta_{ncp}(s)$ і температурами на вході $\theta_n^{in}(s)$ та виході $\theta_n^{out}(s)$ нафти із нагрівника, визначимо

$$\theta_n^{out}(s) = 2\theta_{ncp}(s) - \theta_n^{in}(s). \quad (5)$$

Рівняння (1) – (3) і (5) дають змогу створити структурну схему нагрівника нафти (рис. 2), яка деталізує структурну схему, що зображена на рис. 1.

З врахуванням (4) рівняння (1) набуде такого вигляду:

$$\theta_n^{out}(s) = (2W_{\theta, \theta_{in}}^{(11)}(s) - 1) \theta_n^{in}(s) + 2W_{\theta, \theta_{in}}^{(12)}(s) g_n(s) + 2W_{\theta, u}^{(1)}(s) u(s) \quad (28)$$

Зауважимо, що рівняння (28) можна отримати із структурної схеми рис. 2, використавши принцип суперпозиції.

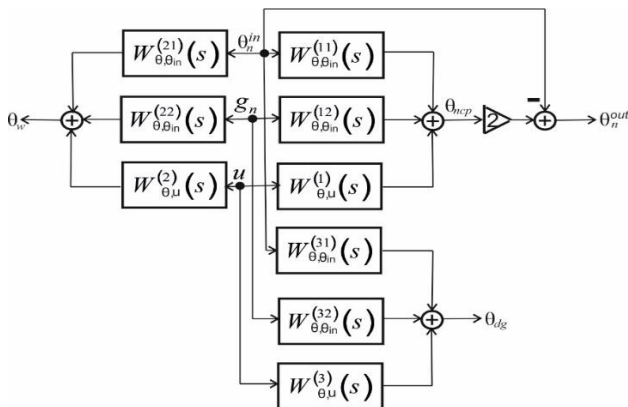

Рис. 1. Структурна схема нагрівника в розгорнутому вигляді

Як видно із рис. 1 керуюча дія U , яка змінює подачу газу в камеру згорання, впливає на температури нафти θ_n^{out} , води θ_w і димових газів θ_{dg} .

Метою керування процесом нагріву в шляховому нагрівнику є підтримування температури нафти на його виході. Реалізація поставленої мети здійснюється за рахунок подачі природного газу в камеру згорання, що тягне за собою зміну температури не тільки на виході нагрівника нафти, але й температури води і димових газів.

Отримана структурна схема нагрівника (рис.2), як об'єкта автоматичного керування, буде служити основою для створення системи автоматичного керування процесом нагрівання нафти (конденсату) з врахуванням зовнішніх збурень, що діють на об'єкт.

Висновки

1. Зроблений аналіз математичної моделі шляхового нагрівника нафти (конденсату) дозволив виявити проміжні змінні у системі диференціальних рівнянь, які повинні бути вилучені у подальшому.

2. Подання математичної моделі нагрівника у формі Коші дало змогу перейти до векторної форми її запису і тим самим спростити процес лінеаризації та вилучення проміжних змінних.

3. На основі векторно-матричної форми математичної моделі нагрівача отримані передавальні функції за всіма каналами передачі вхідних величин і виявлено, що опис динамічних властивостей нагрівника виконаний за допомогою дев'яток передавальних функцій.

4. Отримана математична модель нагрівника у вигляді передавальних функцій дала змогу створити його структурну схему, на основі якої буде синтезована система автоматичного керування процесом нагрівання нафти (конденсату) з покращеними показниками якості процесу керування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горбійчук М. І., Когутяк М. І., Гарасимів В. М. Математична модель підігрівника з проміжним теплоносієм. Методи та прилади контролю якості. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2021. №2(47). С. 83-96.
2. Горбійчук М. І., Василенчук М. З., Когутяк М. І. Синтез лінеаризованих математичних моделей нагрівника з проміжним теплоносієм. Міжнародний науково-технічний журнал «Вимірювальна та обчислювальна техніка в технологічних процесах», 2023, вип. 3. С. 144 – 153.

Грабіна К.В.,
здобувач ступеня доктора філософії,
Шендрик В.В.,
к.т.н., доцент,
завідувач кафедри інформаційних технологій,
Івашова Н.В.,
к.е.н., старший викладач кафедри інформаційних технологій,
Сумський державний університет

АЛГОРИТМ МЕТОДУ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ТА МОЖЛИВОСТЯМИ В ІТ ПРОЕКТАХ

Актуальність. Глобальні світові виклики впливають на розвиток ІТ-індустрії. Криза, викликана COVID-19, війною розпаленою в Європі, енергетичною нестабільністю, змінила розподіл гравців у ІТ. Перші прояви COVID-кризи змусили більшість звичайних процесів, як то освіта, торгівля, переміститися у віртуальний простір. Це створило додатковий ажіотаж та приріст для ІТ-компаній, що забезпечують ці види людської діяльності. Стійкість ІТ-кадрів до локдаунів, можливість працювати віддалено, надали можливість вийти невеликим компаніям на ринок, на якому традиційно домінували великі гравці. Одночасно збільшилася доля невеликих за обсягами та тривалістю проектів. Зміна ринку змінила і розуміння такого плану проектів. Це відбилося на процесі управління такими проектами, спонукало виконувати швидко оцінку проекту, аналізувати не лише ризики, а й існуючі можливості. Виконувати аналіз невеликих, короткотривалих проектів складно, оскільки традиційно у ІТ-компаніях не ведеться повне документування всіх процесів управління для таких проектів. Дуже часто успіх такого проекту залежить від вправності і досвіду проектного менеджера. У деяких випадках ведеться облік можливих загроз проектів. Все це разом створює значні складності для проектних менеджерів. Тому створення засобів та інструментів, які забезпечують інформаційну підтримку та підтримку процесу прийняття рішень щодо управління ризиками та загрозами у невеликих короткотривалих проектах, є досить актуальною.

Поточні дослідження в основному зосереджуються на добре структурованих, вимірних та відомих способах управління ризиками у добрепередбачуваних подіях при управлінні підприємствами з сталими та зрозумілими чітко регламентованими виробничими процесами, що вказує на відсутність врахування випадкових подій, які мають позитивний стимул для розвитку ІТ проекту та формує прогалину у дослідженнях, необхідних для врахування ризиків та можливостей та їх спільного впливу на управління проектами. Крім того, встановлено що врахування можливостей в управлінні ІТ проектами є важливим фактором, який впливає на позитивний результат проекту, а непередбачуваність та відсутність методології оцінки імпаكتу можливості чи їх спільного з ризиком впливу є основною проблемою в управлінні ризиками для невеликих ІТ проектів. Саме розподілення впливу, визначення його вкладових, визначення кількісних показників, які характеризують вплив ризику чи можливості, відіграють вирішальну роль в успішній реалізації невеликих короткотривалих ІТ проектів.

Ця робота має на меті розглянути ці невизначеності та застосувати управління ризиками і можливостями як інструмент для вирішення певних аспектів вищезазначених проблем і викликів. У цьому контексті враховується досвід проектних менеджерів. Вони повинні отримати комплексний інструмент управління ризиками та можливостями, зручний спосіб індикації потенційних загроз та можливостей, визначення їх імпакту, визначення фактора ризику, пов'язаного з кожною загрозою чи можливістю, побудови можливих траєкторій розвитку подій та оцінка їх впливу на реалізацію проекту. Крім того, розроблюваний метод повинен забезпечити інформаційну підтримку процесу прийняття рішень щодо діяльності, пов'язаною з управлінням ризиками, і надавати зворотний зв'язок для майбутнього планування розвитку управління проектом. Крім того, надійна та інтуїтивно зрозуміла система підтримки прийняття рішень може підвищити необхідну довіру та прийняття серед зацікавлених сторін, що є важливим компонентом для успішного впровадження проекту.

Виклад основного матеріалу. Зростання ІТ індустрії відбувається значними темпами. Світові криза не тільки не скоротила зростання ІТ, а навпаки прискорила цей процес. Тому питання управління ІТ проектами стали розглядатися окремо у контексті особливості саме ІТ галузі. У цьому напрямку протягом останніх 20 років було проведено кілька досліджень [1-2], пов'язаних з оптимізацією управління процесом розробки ІТ продуктів. Це включає вдосконалення практик управління [3], а також розробку та реалізацію нових стратегій і підходів [4]. Саме управління ІТ проектами стало драйвером розвитку різних методів та способів управління.

У контексті управління ІТ проектом необхідно враховувати низку параметрів, які часто призводять до суперечливих цілей, які вимагають оптимального використання наявних ресурсів проекту та забезпечення інтересів стейкхолдерів. Вимоги до ефективності реалізації проекту постають як додатковий аспект для зацікавлених сторін проекту. Зазвичай ця діяльність зосереджена на аналізі стійкості можливих прийнятих управлінських рішень та пов'язаних з нею загроз та ризиках, але інші аспекти прояву ризику як можливості для спонтанного розвитку не вивчаються і навіть не документуються, оскільки їх вплив може проявитися не одразу, а через якийсь проміжок часу. Розвиток ризику як випадкової події з невизначеними наслідками є важливими факторами в цілісній структурі управління ІТ проектами. Цікавим моментом є те, що управління ризиками і можливостями охоплює широкий спектр пов'язаних аспектів, таких як ідентифікація, класифікація і прогнозування. Відповідно неминуче зростає складність вирішення проблем, пов'язаних з визначенням можливої події, її ідентифікації як ризик чи можливість, кількісною оцінкою можливого впливу, визначення можливої траєкторії розвитку проекту у залежності від обраної альтернативи та вибір найбільш прийнятної оптимальної, у існуючому контексті середовища ІТ проекту.

Тому важливо розробити відповідні системи управління ризиками та можливостями, щоб ідентифікувати ризики і можливості та надати користувачеві відповідну інформацію та підтримку прийняття рішень. Додаток для управління ризиками та можливостями має надавати як необхідні засоби для оцінки можливої події, так і інструменти побудування траєкторії управління для запобігання та пом'якшення ризиків, чи розвитку подій. Ці інструменти повинні надавати точну, детальну та просту у використанні інформацію та вказівки, щоб зменшити вплив невизначеності і непередбачуваності ризику чи втрати

можливості через відсутність розуміння її сутності. Ці характеристики є важливими для успішної реалізації невеликого за змістом та тривалістю ІТ проекту.

Запропоновано метод управління ризиками та можливостями, включаючи компоненти інструментів і функціональні можливості, присвячені аналізу ризиків подій і візуалізації результатів.

Алгоритм методу управління ризиками та можливостями складається з шести кроків:

1. Ідентифікації ризику як загроза чи можливість. Визначення класифікуючих ознак та віднесення ризикової події до відповідної категорії.
2. Кількісна та якісна оцінка ризику з визначенням ступіню впливовості. Визначення критеріїв, за якими проводиться аналіз ризикової події. Визначення критеріїв взаємного впливу (синергії) ризикових подій.
3. Приведення до єдиної шкали вимірювання критеріїв оцінки ризику.
4. Визначення мети управління ризиком, яке дозволить сформулювати стратегії поведінки при управлінні ризиком.
5. Моделювання можливих сценаріїв реагування на ризикову подію у відповідності до мети управління.
6. Вибір оптимальної стратегії поведінки для нівелювання впливу загрози чи розвитку можливості.

Розробка алгоритму була структурована у формі дерева [5]. Цей тип структури було обрано, щоб дозволити відстежувати внесок кожної події в загальний статус ризику простим та інтуїтивно зрозумілим способом. Структура моделі дерева, що використовується в алгоритмі використовує низхідний підхід, подібний до аналізу дерева несправностей, який є стандартною технікою в оцінці ризику та аналізі аварій. Подією, що викликає ризик, є загроза або можливість.

Будується байєсовий граф можливого розвитку проекту (сценарію) на основі історичної інформації для аналогічних подій у аналогічних проектах, та інформації про наявні активи та ресурси. Формується набір альтернативних сценаріїв розвитку проекту. Визначається критерій оптимальності, а саме обчислюється вигода від реалізації можливості і величина можливих втрат при загрозі.

Детальний аналіз логіки та алгоритмів інструменту та використаної методології представлено крок за кроком. Технічний опис програми, доступні команди та інформація, яку можна візуалізувати, представлена за допомогою набору прикладів. Результати які користувач може отримати, описано та окреслено цілі та контекст їх використання.

Висновок. Пошук методів та способів управління ризиками та можливостями у сучасній ІТ індустрії стало важливою проблемою, особливо для невеликих та короткотривалих проектів. Світова криза породжує низку нових викликів, які вимагають надійного та міцного управління подіями для формування стійких управлінських рішень. Ця робота описує метод оцінки ризику та можливості, який є основою процесу підтримки прийняття рішення, розробленої для управління невеликими ІТ проектами. Описана логіка, принципи та робота методу, а також пов'язані з ним функції аналізу ризиків та можливостей і візуалізація результатів.

Запропонований підхід стане основою необхідних засобів інформаційної підтримки проектного менеджера, а також інструментом для запобігання та пом'якшення ризиків та оцінки та реалізації існуючих можливостей. Запропонований метод надає точну, детальну та просту у використанні інформацію, щоб допомогти особам, які приймають

рішення, а також зацікавленим сторонам в контексті управління ІТ проектами. Структура управління ризиками та можливостями, представлена в цій статті, є додатком кількісного управління ризиками та загрозами, призначеним для невеликих короткотривалих ІТ проектів, розроблених на основі вищезазначених міркувань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. A Guide to the Project Management Body of Knowledge. (7 Ed.). Chicago: Project Management Institute, 2019.
2. Сметанюк О.А., Бондарчук А.В. Особливості системи управління проектами в ІТ-компаніях. Агросвіт. 2020. № 10. С. 105-111. DOI: <https://doi.org/10.32702/23066792.2020.10.105>.
3. Колянко О.В., Озимок Г.В. Використання жорсткої «Waterfall» та гнучкої «Agile» моделей управління проектами. Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки. 2017. Вип. 52. С. 177-182. URL: <http://journals-lute.lviv.ua/index.php/visnyk-econom/issue/view/64/66>.
4. Продіус О.І., Прокоф'єва В.К. Історичні передумови розвитку проектного управління. Економіка та підприємництво. 2019. № 3(108). С. 141-146. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drep_2019_3_30.
5. Dey, P. K. (2002). Project risk management: a combined analytic hierarchy process and decision tree approach. Cost Engineering, 44(3), 13-27.

МОВЧАН К.О.,
*старший науковий співробітник
Український науково-дослідний інститут
спеціальної техніки та судових експертиз
Служби безпеки України*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ МЕТОДУ МАТЕМАТИЧНОГО РОЗРАХУНКУ МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ ДРОНУ

В галузі навігаційних технологій безпілотних апаратів критично важливою проблемою є точне маневрування дронів на незнайомих територіях. Навігація безпілотників у незнайомому середовищі є складним завданням через обмеження, притаманні існуючим наборам датчиків та систем. Наявні технології сенсорів мають обмежені можливості при вирішенні навігаційної задачі. З практичної точки зору, жоден окремий датчик, розміщений у середовищі, не може забезпечити необхідну триєдність точності, надійності і всебічного інформаційного покриття, що є важливими для професійної навігації.

Більше того, сучасні тенденції у сфері навігації безпілотників наголошують про необхідність обробки даних і прийняття рішень у режимі реального часу. Об'єднання даних з датчиків у режимі реального часу підвищує здатність безпілотника швидко реагувати на різноманітні сигнали навколишнього середовища, забезпечуючи оптимальну ефективність навігації. Цей аспект є особливо важливим у сценаріях, де швидке прийняття рішень має вирішальне значення для успіху місії або безпечного проходження складних і динамічних місцевостей.

Навігація за допомогою методу математичного розрахунку, в основу якого покладено математичний апарат, слугує ключовим методом для визначення оцінок положення, коли дрон починає свій рух із заздалегідь визначеної точки старту, рухаючись з відомою швидкістю [1]. Поточне місцезнаходження визначається шляхом часового інтегрування швидкості, що залежить від отримання компонентів векторної швидкості. Зазвичай для визначення напрямку використовується компас, а величина швидкості вимірюється датчиком швидкості.

Основна проблема в такому методі навігації полягає в потенційному впливі вітрів/течій, здатних внести додатковий компонент швидкості в рух дрона, який не буде виявлений датчиком швидкості [2]. Це призводить до значної розбіжності між розрахунковим і фактичним положенням дрона, що ставить під загрозу точність навігаційної системи.

Однак нещодавні досягнення в технологіях навігації безпілотників спонукали до переоцінки методології математичного розрахунку. Інтеграція передових наборів датчиків і обчислювальних алгоритмів, зумовлена розвитком штучного інтелекту (ШІ) і машинного навчання, спрямована на пом'якшення обмежень, притаманних традиційній навігації за принципом математичного розрахунку. Основна увага приділяється доповненню методу математичного розрахунку адаптивними алгоритмами, які динамічно враховують фактори навколишнього середовища, в тому числі вітрів чи течій. Асиміляція і обробка даних в реальному часі за допомогою передових обчислювальних

можливостей дозволяє дронам перекалібровувати свої оцінки місцезнаходження у відповідь на динамічні зміни в навколишньому середовищі, що значно підвищує точність навігації. Крім того, використання інноваційних сенсорних технологій, таких як інерційні вимірювальні модулі (IMU - inertial measurement units) і системи комп'ютерного зору, змінює парадигму у вирішенні проблем, пов'язаних з такими непередбачуваними факторами як вітри чи течії. IMU забезпечують точні вимірювання орієнтації і прискорень дрона, підвищуючи точність компонентів вектора швидкості. Водночас, системи комп'ютерного зору сприяють більш повному розумінню оточення дрона, дозволяючи краще виявляти і компенсувати зовнішні впливи.

Також часто у навігаційних технологіях безпілотників використовується інерціальна навігаційна система (INS - inertial navigation system), яка використовує методологію математичного розрахунку для отримання координат положення шляхом інтеграції сигналів, що надходять від акселерометра - пристрою, призначеного для вимірювання прискорення дрону [3]. Визначення положення дрону досягається шляхом подвійного інтегрування сигналу прискорення. Гіроскоп відіграє ключову роль в управлінні орієнтацією акселерометра, забезпечуючи або фіксоване, або поворотне положення відповідно до заданої функції рульового управління. Кутові швидкості гіроскопа, в принципі, також можуть сприяти визначенню орієнтації. Слід зазначити, що і акселерометр, і гіроскоп покладаються на інерцію в своїй функціональності. Останні досягнення в навігації безпілотників переводять акцент на застосування інерціальних навігаційних систем. Нові сенсорні технології, в тому числі акселерометри і гіроскопи на основі мікроелектромеханічних систем (MEMS - micro-electro-mechanical systems), використовуються для підвищення точності і надійності вимірювань прискорення і кутової швидкості. Датчики на основі MEMS мають мінімальні розміри, але при цьому вони високопродуктивні, сприяючи зменшенню загального розміру і ваги навігаційних систем дронів, зберігаючи або навіть перевершуючи точність традиційних датчиків.

Поєднання інерційних навігаційних систем з глобальними навігаційними супутниковими системами (GNSS - global navigation satellite systems) стало характерною рисою передових стратегій навігації дронів. Інтеграція даних GNSS надає додаткові дані для верифікації місцезнаходження, зменшуючи помилки, пов'язані з математичним розрахунком, який проводиться протягом тривалого часу. Такий підхід призводить до більш надійного і точного навігаційного рішення, особливо в умовах, коли супутникові сигнали періодично придушуються або недоступні.

Проте слід зазначити, що привабливість системи математичного розрахунку місцезнаходження полягає у використанні автономних датчиків, здатних швидко виконувати динамічні вимірювання. На жаль, практична реалізація таких систем є доволі складною задачею, яка характеризується ростом похибки позиціонування з часом. Такий ріст похибки обумовлено шумами, пов'язаними з вимірюваннями і нелінійною природою датчиків. Відсутність вбудованого механізму зменшення похибок ускладнює цю проблему, і залежно від використовуваного набору датчиків і конкретних параметрів місії, навігаційні помилки можуть зростати до такої міри, що місія або не буде вдалою, або стане взагалі недосяжною. Сучасні досягнення в галузі навігації безпілотників дозволили змінити парадигму в подоланні обмежень, притаманних системам математичного розрахунку. Для об'єднання даних з датчиків, використовуються найсучасніші технології, такі як

байєсівська фільтрація і алгоритми об'єднання даних з датчиків. Об'єднуючи інформацію з декількох датчиків, кожен з яких має свої унікальні переваги і компенсує індивідуальні недоліки, такі методи спрямовані на зменшення негативного впливу шуму і нелінійності, сприяючи більш надійній і точній навігації дронів.

В підсумку до переваг навігації за методом математичного розрахунку в безпілотних технологіях можна віднести:

1. автономна робота — математичний розрахунок покладається на вбудовані датчики, такі як акселерометри і гіроскопи, що робить його автономним методом навігації для дронів. Така автономність є перевагою в місіях, коли зовнішні орієнтири можуть бути обмеженими або недоступними;

2. оцінка місцезнаходження в реальному часі — математичний розрахунок забезпечує оцінку місцезнаходження в реальному часі шляхом інтеграції інформації про швидкість, що дозволяє дронам постійно оновлювати своє місцезнаходження, не покладаючись на зовнішні сигнали або інфраструктуру;

3. низька затримка - метод забезпечує оновлення навігації з низькою затримкою, що має вирішальне значення для дронів, які потребують швидкого реагування на зміну середовища, що робить його придатним для динамічних додатків у режимі реального часу;

4. зменшення залежності від зовнішніх систем — математичний розрахунок менш чутливий до зовнішніх збоїв, таких як втрата сигналу GPS або збої зв'язку, що забезпечує більш надійну навігацію в складних умовах;

5. придатність для короткострокових місій - у сценаріях з обмеженою тривалістю місії і відомими стартовими умовами, метод математичного розрахунку може бути економічно вигідним і ефективним навігаційним рішенням, особливо в поєднанні з іншими методами.

До недоліків навігації за принципом математичного розрахунку в безпілотних технологіях можна віднести:

1. накопичення похибок - процес інтегрування призводить до накопичення похибки в оцінці місцезнаходження з плином часу. Невеликі неточності у вимірюваннях швидкості можуть збільшувати похибку, що призводить до значних відхилень між розрахунковим і фактичним місцезнаходженням;

2. чутливість до зовнішніх факторів — математичний розрахунок чутливий до зовнішніх факторів, таких як вітер, течії та зміни рельєфу місцевості. Ці фактори, якщо вони не будуть точно компенсовані, можуть призвести до збільшення навігаційних помилок;

3. обмежена довгострокова точність - під час тривалих місій або місій, що охоплюють великі відстані, накопичується властивий дрейф в оцінці місцезнаходження, що зменшує довгострокову точність математичного розрахунку, особливо за відсутності механізмів корекції;

4. залежність від початкових умов — математичний розрахунок значною мірою залежить від точних початкових умов, і будь-яка невизначеність у початковому положенні або вимірюваннях швидкості може з часом призвести до значних помилок;

5. не підходить для глобальної навігації — математичний розрахунок не підходить для глобальної навігації, оскільки йому не вистачає можливості виправляти абсолютні помилки місцезнаходження без зовнішніх орієнтирів. Він найкраще підходить для операцій на малих відстанях або локальних операцій.

Підсумовуючи, можна зазначити, що хоча математичний розрахунок має переваги з точки зору автономності і оновлення даних у реальному часі, його схильність до накопичення помилок і чутливість до зовнішніх чинників вимагають ретельного розгляду його придатності для конкретних місій дронів. Інтеграція методу математичного розрахунку з іншими методами навігації може бути розумним підходом для підвищення загальної точності і надійності в різних операційних сценаріях.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Дудник А.С. Методи визначення відстані між об'єктами. засобами сенсорних мереж. // Математичне та комп'ютерне моделювання. Серія: Технічні науки, 2018, pp. 40-49.
2. Crowley J.L. World modeling and position estimation for a mobile robot. In ICRA, 1989, pp. 674-680.
3. Watanabe Y., Shin'ichi Y. Position estimation of mobile robots with internal and external sensors using uncertainty evolution technique. In Proc. IEEE Intl. Conf. on Robotics and Automation, 1990.

МОВЧАН К.О.,
*старший науковий співробітник
Український науково-дослідний інститут
спеціальної техніки та судових експертиз
Служби безпеки України*

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТЕХНОЛОГІЙ БПЛА

Зростаючий вплив штучного інтелекту (ШІ) призвів до поживлення наукових досліджень в різних сферах, зокрема в робототехніці, виробництві, автоматизації, охороні здоров'я, кібербезпеці [1], освіті, енергетиці, комунальному господарстві, таких технологіях, як розумне місто, обробці природної мови та взаємодії людини з комп'ютером, сільському господарстві, транспорті та логістиці та інше. Водночас, штучний інтелект стає незамінною технологією у розвитку безпілотних літальних апаратів (БПЛА), розширюючи їхні функціональні можливості в навігації [2], виявленні об'єктів [3] та плануванні місій [4].

Розповсюдженість та ефективність БПЛА вивели їх на передові позиції в різних сферах застосування, що в свою чергу зумовило ріст попиту на такі технології. Тому щоб не відставати від останніх тенденцій, необхідно постійно відслідковувати останні наукові досягнення в цій галузі. У науковій спільноті БПЛА привертають значну увагу, про що свідчить велика кількість наукових статей, в яких увага приділяється численним аспектам розробки і дослідження БПЛА в різних сферах застосування. Варті уваги сфери застосування БПЛА, охоплюють використання апаратного і програмного забезпечення з відкритим вихідним кодом, ретельне проектування рами і методологію оптимізації. В той же час першорядного значення набуває складна структура систем управління, яка включає як традиційні, так і сучасні парадигми. Крім того, інтеграція новітніх способів зв'язку, прикладом яких є мережі 5G, посідає одне з головних місць в технологічній еволюції БПЛА. Невід'ємною частиною загальної картини є ключові аспекти інтеграції ШІ, а також вдосконалення алгоритмів розпізнавання і виявлення.

Одночасно наукове співтовариство спрямовує свої зусилля на подовження терміну служби батареї БПЛА, досліджуючи тонкощі ефективних стратегій управління живленням та альтернативних джерел енергії. Прагнення збільшити вантажопідйомність БПЛА без шкоди для ефективності чи маневреності в поєднанні з адаптацією дронів для певних типів корисного навантаження займає ключову позицію в поточних дослідженнях. Слід також відмітити, що найважливішим аспектом - є боротьба з проблемами безпеки навколо систем БПЛА, з особливим акцентом на пом'якшення потенційних кібератак або інцидентів викрадення. До того ж, не менш важливим є вивчення заходів для захисту конфіденційності особи від можливого зловживання БПЛА. У контексті перевантаженого повітряного простору, особливо в міських умовах або поблизу аеропортів, виникає низка питань щодо забезпечення безпечної інтеграції БПЛА та необхідної адаптації до систем управління повітряним рухом. Нарешті, складна сфера взаємодії людини та БПЛА займає центральне місце, охоплюючи безпечний та ефективний дизайн взаємодії людини та постійні пошуки покращення загального досвіду користувача.

БПЛА, широко відомі як дрони, охоплюють широкий спектр літальних апаратів. Вони швидко розвиваються і можуть бути класифіковані на основі таких факторів, як підйомна сила, параметри місії, розмір, витривалість і ступінь автономності. Останні досягнення в галузі легких матеріалів, систем управління польотом, датчиків і штучного інтелекту надали можливість значного зростання і диверсифікації світової індустрії БПЛА.

БПЛА з фіксованим крилом використовують традиційну аеродинамічну підйомну силу, що створюється крилами, забезпечуючи високу швидкість і тривалу витривалість, але при цьому є необхідність у злітно-посадковій смузі для запуску/повернення. На відміну від них, багатогвинтові конструкції створюють підйомну силу за рахунок вертикальної тяги, жертвуючи витривалістю заради універсальності вертикального зльоту/посадки. Гібридні системи мають на меті поєднати ці переваги за допомогою перехідних режимів польоту. Новітні орнітоптери з маховими крилами імітують аеродинаміку птахів для потенційного покращення маневреності та ефективності.

Місії БПЛА варіюються від військової розвідки і ударних операцій до цивільної аерофотозйомки, вантажних перевезень, моніторингу інфраструктури, пошуково-рятувальних робіт і комерційного застосування.

Рівні автономності систем варіюються від дистанційно пілотованих операцій і попередньо запрограмованих планів польотів до повністю автономного адаптивного виконання місій з використанням штучного інтелекту.

Хоча схеми класифікації БПЛА спочатку зосереджувалися на таких факторах, як вага, джерело живлення і робоча висота, швидкі темпи розвитку розмили традиційні межі.

Оскільки характеристики БПЛА продовжують покращуватись за показниками розмірів, витривалості, корисного навантаження і автономності, а витрати знижуються завдяки масштабам виробництва і конкуренції, їх впровадження прискорюється у військовій, державній, комерційній і споживчій сферах. Таке поширення підкреслює необхідність розвитку допоміжної інфраструктури, нормативно-правової бази, систем безпеки і суспільного визнання автономних технологій. Загалом, БПЛА є одним з найбільш динамічних і трансформаційних технологічних просторів сьогодення, що має потенціал для переосмислення галузей промисловості і масштабного впровадження передових технологій.

ЛІТЕРАТУРИ:

1. H. Kheddar, Y. Himeur, A. I. Awad “Deep transfer learning applications in intrusion detection systems: A comprehensive review”, p.152, 2023.
2. J. Khalife, Z. M. Kassas “On the achievability of submeter-accurate uav navigation with cellular signals exploiting loose network synchronization”, IEEE Transactions on Aerospace and Electronic Systems, vol. 58, no. 5, pp. 4261–4278, 2022.
3. O. Elharrouss, S. Al-Maadeed, N. Subramanian, N. Ottakath, N. Almaadeed, Y. Himeur “Panoptic segmentation: a review”, p.10250, 2021.
4. W. Liu, T. Zhang, S. Huang, K. Li “A hybrid optimization framework for uav reconnaissance mission planning”, Computers & Industrial Engineering, vol. 173, p. 108653, 2022.

Пироженко М.Ю.,
аспірант кафедри СТ.

Харківський національний університет радіоелектроніки

ОСОБЛИВОСТІ МАШИННОГО НАВЧАННЯ У СИСТЕМАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПОШУКУ

Інформаційний пошук – це діяльність з отримання інформаційних ресурсів, що відповідають інформаційній потребі. Оскільки під час попереднього пошуку у колекції може бути виявлено декілька релевантних документів, системи інформаційного пошуку мають ранжуватися отриману вибірку за певним критерієм релевантності. Моделі ранжування лежать в основі досліджень з інформаційного пошуку та їх дослідження завжди було в центрі уваги як розробників систем, так і авторів, зацікавлених в розповсюдженні власних матеріалів. Метою цієї роботи є узагальнення поточного стану досліджень моделей ранжування, аналіз методологій та створення рекомендацій для подальшого розвитку систем інформаційного пошуку.

Дослідниками було запропоновано багато різних моделей ранжування, включаючи моделі векторного простору, імовірнісні моделі та до сучасних моделей заснованих на методах машинного навчання[1]. Більшість моделей покладаються на створені вручну ознаки, які зазвичай вимагають багато часу для розробки та часто потребують поліпшення, оскільки є надто специфічними. Перевагою сучасних моделей ранжування є здатність навчатися на основі необроблених текстових вхідних даних, що дозволяє уникнути багатьох обмежень, пов'язаних з ручним створенням ознак.

Нейронні мережі мають достатній потенціал для моделювання складних завдань, що необхідно для вирішення складності оцінки релевантності при ранжуванні. Сама ж релевантність, як ключове поняття, часто має нечітке визначення та важко піддається оцінці, оскільки судження про релевантність ґрунтуються на складному людському когнітивному процесі. Було б дуже корисно, якби моделі систем інформаційного пошуку могли автоматично вивчати корисні ознаки ранжування.

Враховуючи дані, доступні для навчання нейронної моделі ранжування, слід обрати відповідну стратегію навчання. Задачу навчання нейронних моделей ранжування можна умовно поділити на три групи[2]. Завдання точкового ранжування полягає в тому, щоб спростити задачу ранжування до набору задач класифікації або регресії. Завдання парного ранжування зосереджені на оптимізації відносних переваг між документами, а не їхніх міток. Завдання послідовного ранжування полягає в тому, щоб побудувати функції втрат, які безпосередньо відображають кінцеву продуктивність моделі в ранжуванні.

Нейронні моделі мають більший потенціал для навчання таких складних завдань, ніж традиційні моделі. Це особливо помітно при обробці великих об'ємів даних. Потенційним переваги призвели до значного зростання робіт із застосування нейронних мереж для побудови моделей ранжування як в академічних колах, так і в промисловості.

Останніми роками застосування нейронних мереж та машинного навчання призвело до значних проривів у різних сферах діяльності. Моделі виявилися ефективними для вирішення складних проблем за умов ускладненості обробки вхідних даних. Інформаційний пошук є

основним завданням у багатьох реальних додатках, таких як електронні бібліотеки, експертний пошук, пошук в Інтернеті тощо. Незважаючи на те, що існуючі методи вже досягли значного успіху в багатьох сферах застосування, існують багато можливостей для покращення ефективності цих методів для більш складних завдань пошуку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Mitra, B., & Craswell, N. (2018). An introduction to neural information retrieval. *Foundations and Trends® in Information Retrieval*, 13(1), 1-126.
2. Guo, J., Fan, Y., Pang, L., Yang, L., Ai, Q., Zamani, H., ... & Cheng, X. (2020). A deep look into neural ranking models for information retrieval. *Information Processing & Management*, 57(6), 102067.

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Владислава Владиславівна Петриченко.
Науковий керівник – Лідія Михайлівна Черчата,
к. пед. н., доцент, доцент кафедри
англійської та німецької філології.

Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка

РОЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ У ФОРМУВАННІ НАВИЧОК САМОСТІЙНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ

У сучасному світі знання іноземної мови є надзвичайно важливим. Це розширює перспективи міжнародного спілкування, уможливорює участь в різноманітних культурних проектах, програмах обміну, незаперечно зараджує кар'єрному зростанню у майбутньому. Тому, забезпечення ефективного процесу навчання іноземної мови учнів старшої школи давно постає нагальною проблемою. «Освітня програма старшої школи забезпечує завершення загальноосвітньої підготовки з усіх предметів. Щодо іноземної мови, то на цьому етапі здійснюється удосконалення іншомовних навичок і вмінь учнів, сформованих в основній школі» [1, с. 5].

У цьому контексті слушно зауважити, що самостійну роботу загальнонавчальною однією з провідних форм організації навчальної діяльності з оволодіння іноземною мовою у старшій школі, оскільки вона сприяє розвитку в учнів самостійності як особистісної риси характеру, навичок самостійного вивчення мови, поглиблення знань, її практичного використання, покращення комунікативних навичок та вмінь критично мислити й аналізувати матеріал.

Різні аспекти самостійної роботи, теоретичні питання її організації розглянуто в численних дослідженнях науковців (А. Алексюк, Ю. Бабанський, В. Безпалько, В. Буряк, Л. Клименко, В. Луценко, П. Підкасистий, Л. Паламар, М. Солдатенко та інші). Проте й надалі означена проблема залишається актуальною, потребує подальшого вивчення задля вирішення основного завдання, продиктованого Європейською орієнтацією України загалом та її входженням у Європейський освітній простір зокрема, а саме: підготувати особистість до самостійного навчання упродовж життя.

На думку Н. Ягельської, під самостійною роботою слід розуміти форму організації і реалізації навчально-пізнавальної діяльності учнів, яку спрямовує і контролює вчитель або сам учень згідно з програмою навчання й індивідуальними потребами під час занять або в позанавчальний час із метою оволодіння знаннями, вміннями й навичками та для самовдосконалення [1, с. 7].

До основних переваг самостійної роботи під час організації навчальної роботи з іноземної мови у старшій школі виправдано відносять: *розвиток самостійності* (адже учні навчаються планувати свій час, самостійно обирати матеріали і методи вивчення,

аналізувати свої дії, успіхи і прогрес у вивченні мови); *глибше осмислення матеріалу* (під час самостійної роботи учні мають можливість працювати з матеріалом у зручний для них час і в зручному темпі, повторювати й узагальнювати вивчене, вдосконалювати граматику, лексику, вимову); *розвиток критичного мислення* (самостійна робота спонукає учнів аналізувати й оцінювати власні помилки, використовувати різні джерела інформації, розвивати навички самоконтролю і самокорекції); *практика комунікативних навичок* (учні послуговуються писемною й усною формами іноземної мови для виконання завдань комунікативної спрямованості, розвивають навички аудіювання, читання, письма, говоріння); *збільшення обсягу знань* (самостійна робота дозволяє учням поглибити знання про культуру, літературу, історію, інші пов'язані з мовою аспекти, опрацювати додаткові теми з огляду на свої зацікавлення).

Як зазначають методисти, для успішної організації самостійної роботи варто використовувати різноманітні її форми (індивідуальна робота, робота в парах, групова робота), методи і прийоми, такі як робота з підручником та додатковою літературою, виконання домашніх завдань, вправ на знання граматики та лексичного матеріалу, завдань на формування вмінь і навичок з усіх видів мовленнєвої діяльності (читання, аудіювання, говоріння, письма), проекти, презентації, робота з аудіофайлами, перегляд відеоматеріалів, використання інтерактивних комп'ютерних програм, електронних словників та онлайн-ресурсів, які дозволяють учням активно використовувати іноземну мову, читати тексти, виконувати вправи, слухати аудіозаписи, проглядати відео, спілкуватися з носіями мови, перевіряти рівень знань чи розуміння того чи того матеріалу шляхом тестування. Наявність зворотного зв'язку з учителем, використання підручників з відповідями, партнерська взаємоперевірка сприяють розумінню учнями допущених хиб та їх подальшій корекції. Все це стимулює інтерес старшокласників до навчання загалом і до вивчення іноземної мови особібно та сприяє активізації мовленнєвої діяльності. Один із найважливіших аспектів організації навчання іноземної мови полягає у створенні сприятливих умов для самостійної роботи учнів.

Отже, роль самостійної роботи у формуванні навичок самостійної навчальної діяльності з іноземної мови у старшій школі надзвичайно важлива й незаперечна. Самостійна робота сприяє розвитку самостійності, самоконтролю та саморегуляції учнів, а також активізує їхню мовленнєву діяльність. Ефективність самостійної роботи з іноземної мови забезпечується різноманітністю використовуваних методів і прийомів, доступом до різноманітних ресурсів, наявністю зворотного зв'язку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Методика викладання англійської мови : навч.-метод. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / уклад. Холод Ірина Василівна. Умань : Візаві, 2018. 65 с.
2. Ягельська Н. В. Методика організації самостійної роботи студентів з англійської мови з використанням професійного мовного портфеля: Автореф. дис. ...канд. пед. наук: 13.00.02 / Київський національний лінгвістичний університет. К., 2005. 23 с.

Романенко Наталія Валеріївна,
канд. філ. наук, доцент кафедри філології на перекладу,

Гуцуляк Марія Михайлівна,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальність 035 Філологія
спеціалізація: германські мови та літератури (переклад включно),
перша — англійська

*Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу*

ЮРИДИЧНА ДОКУМЕНТАЦІЯ В ГАЛУЗІ МЕТРОЛОГІЇ: МОВНО-СТИЛІСТИЧНІ ТА ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ОСОБЛИВОСТІ

У ХХІ столітті процес глобалізації охопив практично усі сфери українського суспільства, зокрема наукову та технічну, та стимулював інтеграцію цих сфер до міжнародного інформаційного та правового поля. Це, у свою чергу, сприяло активізації процесу перекладу документації, яка регламентує діяльність певної галузі на міжнародному рівні, та зумовило актуальність наукових досліджень юридичного перекладу.

Мета цього дослідження — визначити мовно-стилістичні особливості юридичних документів у галузі міжнародної метрології, та з'ясувати специфіку їх перекладу. Джерельною базою дослідження є міжнародний документ «National metrology systems – Developing the institutional and legislative framework», розроблений Міжнародною організацією законодавчої метрології, та його український переклад «Національні метрологічні системи – Розробка інституційної та законодавчої бази», здійснений Національним науковим центром «Інститут метрології».

Комунікативна інтенція юридичного тексту полягає у максимально чіткому врегулюванні правовідносин у певній сфері діяльності. Така комунікативна спрямованість визначила основні семантико-стилістичні характеристики правових документів, а саме: зрозумілість для адресата, точність (зокрема відсутність двозначності термінів), логічність та структурованість текстової організації, офіційно-діловий стиль викладу (емоційна незабарвленість, офіційність, домінування безособових форм, юридичних кліше, пасивного стану дієслів).

Документація законодавчої метрології цілком відповідає цим характеристикам, однак вона має специфіку лексичного складу, а саме: наявність термінології двох різних галузей — юридичної та метрологічної, а також значну кількість (у порівнянні з документацією виключно юридичної сфери) літерних (ініціальних) аббревіатур.

До особливих рис документації в галузі законодавчої метрології належить наявність кольорової графіки в межах тексту (кругових діаграм, діаграм Венна, пірамідальних діаграм, блок-схем, таблиць тощо), а також наявність виносок на сторінках. Останні дві зазначені риси більш характерні для наукової, технічної та науково-технічної документації, ніж для юридичної. Це свідчить про те, що у документах законодавчої метрології відбувся синтез функціональних стилів — офіційно-ділового (юридичного підстилю) та наукового (виробничо-технічного підстилю).

У міжнародному документі «Національні метрологічні системи – Розробка інституційної та законодавчої бази», призначеному для виконання регулятивних та нормотворчих функцій у сфері метрології, правова та метрологічна термінологія представлена у відносно рівних долях. Більшість юридичних та метрологічних термінів міжнародного документу є простими за будовою, оскільки документ розрахований на широке коло читачів, приміром *decree, regulation, convention, deviation, accuracy, redundance, calibration, assumption, assessment, verification*. Складні термінологічні одиниці обидвох галузей представлені дво- та трикомпонентними термінами, наприклад *legal metrology, non-regulated sector, accredited bodies, contractual clause, measurement standard, conformity assessment, measurement error, electricity meter*. Кількість складних термінів значно поступається простим.

Основним способом відтворення простих юридичних та метрологічних термінів документу «National Metrology Systems – Developing the institutional and legislative framework» є еквівалентний (буквальний) спосіб перекладу тобто переклад шляхом використання українських словникових відповідників, приміром: *decree – указ, decision – рішення; accuracy – точність, verification – перевірка, robustness – міцність*. В рідких випадках переклад простих метрологічних термінів здійснюється за допомогою транслітерування: *calibration – калібрування, radioactivity – радіоактивність*.

Найпродуктивнішим способом перекладу двоконпонентних метрологічних термінів є перекладацька трансформація перестановки, приміром *measurement standard – еталон вимірювання, conformity assessment – оцінка відповідності, measurement error – похибка вимірювання, electricity meter – лічильники електроенергії*. Другим провідним способом перекладу двоконпонентних метрологічних термінів є калькування, наприклад *rationalised consumption – раціоналізовані вимпати, harmonised standard – гармонізований стандарт, plain measurement – прості вимірювання*.

Для перекладу двоконпонентних юридичних термінів ключовим способом перекладу є калькування: *legal metrology – законодавча метрологія, legal provision – законодавче положення, non-regulated sector – ненормативний сектор*. В окремих випадках для точного передавання змісту вихідного тексту у цільовому тексті було застосовано описовий (дескриптивний) переклад: *commodity export – експорт товарів широкого вжитку, risk-based enforcement – правозастосування на основі оцінки ризиків*.

Досягнення адекватності у перекладі будь-якого тексту майже завжди передбачає застосування лексичних та граматичних перекладацьких трансформацій. Помітною особливістю іншомовного відтворення текстів законодавчої метрології є звернення виключно до арсеналу граматичних трансформацій. Використання лексичних трансформацій є спорадичним явищем.

Причини такої особливості перекладу юридичної документації у галузі метрології криються у комунікативному призначенні та стильовому викладі правового тексту. Оскільки юридичні документи мають на меті регулювання та унормовування професійної діяльності, вони викладені максимально точною і однозначною лексикою, яка зазвичай має еквівалент (словниковий відповідник) в інших мовах та не потребує видозмін (лексичних трансформацій).

Розбіжності у системах двох мов (англійської та української) при перекладі документації міжнародної метрології долаються шляхом використання різноманітних граматичних перекладацьких трансформацій. Зокрема, у міжнародному документі

«National Metrology Systems — Developing the institutional and legislative framework» використані трансформації перестановки (транспозиція), додавання, вилучення, трансформація заміни, перестановки, інтеграції, членування тощо.

Провідною перекладацькою трансформацією у перекладі документу «National Metrology Systems — Developing the institutional and legislative framework» є трансформація перестановки (транспозиція), наприклад: *For legal metrology purposes, the metrological traceability chain should again be through an unbroken chain of calibrations, until the final verification* [4, с. 34]. — Для законодавчої метрології ланцюг метрологічної простежуваності має проходити по безперервному ланцюжку калібрувань аж до фінальної верифікації [2, с. 36].

Другою перекладацькою трансформацією, яка досить активно використовується при перекладі міжнародного документу з законодавчої метрології, є граматична трансформація заміни. Це заміна форм числа іменників, форми та часу дієслова, способу дієслова, частин мови, приміром: *A system of national measurement standards should be set up to maintain and disseminate legal units* [4, 41]. — Система національних еталонів має бути створена для підтримки й поширення одиниць [2, 43]. У цьому випадку відбувається процес номіналізації, коли дієслова *to maintain and disseminate* відтворено у формі іменників для підтримки й поширення.

В окремих випадках граматична трансформація заміни поєднується з іншими перекладацькими трансформаціями. Наприклад у наступному реченні граматична трансформація номіналізації (заміни на іменник) поєднана з трансформацією перестановки: *As noted in 2.3, law and legal requirements interact with metrology in two different ways ...* [4 с. 17] — Як зазначається у 2.3, існують два аспекти взаємодії законів і законодавчих вимог та метрології... [2 с. 19]

Основною прагматичною функцією юридичної документації в галузі законодавчої метрології є надання чітких, точних та однозначних правил, що регулюють різноманітні аспекти діяльності галузі на національному та міжнародному рівнях. При перекладі документації законодавчої метрології, яка стосується міжнародної діяльності чи місця національної метрологічної системи в контексті світової, постає проблема того, що реципієнт вихідного тексту (оригіналу) та реципієнт цільового тексту можуть мати різні фонові знання, що позначається на неповному чи хибному розумінні змісту читачем перекладу. Засобом збереження прагматичного потенціалу повідомлення у перекладі (тобто надання максимально зрозумілої нормативно-правової інформації) є прагматична адаптація юридичних документів. У багатьох випадках вона проявляється шляхом застосування компенсаторних одиниць — позатекстових виносок (приміток), що містять перекладацький коментар.

Таким чином, документи законодавчої метрології мають ознаки офіційно-ділового та наукового функціональних стилів. Термінологічний рівень текстів представлений двома терміносистемами — юридичною та метрологічною. Комунікативна інтенція текстів — надання чіткої, однозначної, зрозумілої нормотворчої та регуляторної інформації — визначила рівень складності термінології, а також вплинула на вибір перекладацького інструментарію. Адекватність перекладу, у більшості випадків, досягається за допомогою граматичних перекладацьких трансформацій. За потреби здійснюється прагматична адаптація цільових документів шляхом застосування позатекстових виносок (приміток), що містять перекладацький коментар.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Демецька В.В. Адаптація як поняття перекладознавства й культурології // Вісник СумДУ. Серія Філологія # 1'2007. Том 2. С. 96–102. URL: <https://tractatus.sumdu.edu.ua/Arhiv/2007-2/19.pdf>
2. Національні метрологічні системи – Розробка інституційної та законодавчої бази». URL: <http://surl.li/osxrt>
3. Царьова І.В. Юридичне документознавство : навчальний посібник. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 172 с. URL: <http://surl.li/fvxre>
4. National metrology systems – Developing the institutional and legislative framework. URL: <http://surl.li/osyda>

Романенко Наталія Валеріївна,
канд. філ. наук, доцент кафедри філології на перекладу,
Євченко Олександра Геннадіївна,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальність 035 Філологія
спеціалізація: германські мови та літератури (переклад включно),
перша — англійська
Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ТА ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНОЇ ЛІТЕРАТУРИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

На сучасному етапі розвитку суспільства знання основ соціальної психології є ключем до успішної кар'єри, до формування позитивних міжособистісних стосунків, до мінімізації рівня стресу завдяки вмінню вирішувати конфлікти. Монографії з питань міжособистісної комунікації, особливо ті, що написані у науково-популярному стилі і розраховані на масового читача, стають бестселерами на книжковому ринку. Переклад таких праць накладає особливу відповідальність на перекладача, оскільки він повинен перекладувати інформацію іншою мовою та зберегти прагматичну складову вихідного тексту, а саме забезпечити доступність сприйняття та високий інтерес реципієнта до змісту повідомлення.

Мета цього дослідження — визначити лінгвостилістичні та прагматичні особливості перекладу науково-популярних текстів галузі соціальної психології. Джерельною базою дослідження є монографія з психології стосунків Е. Берна «Games People Play» та її український переклад.

Основна прагматична функція будь-якого тексту науково-популярного дискурсу полягає у формуванні сталого інтересу реципієнта до інформації, викладеної у цьому тексті. Ця комунікативна інтенція є визначальним фактором у відборі лінгвістичних засобів для формування тексту. Зазвичай необхідність привернення уваги реципієнтів призводить до використання емоційних стилістичних прийомів і засобів мовної виразності. Водночас потреба зацікавити вкрай різноманітну цільову аудиторію, представлену як фахівцями, так і нефахівцями з різним ступенем академічної підготовки, призводить до максимального спрощення викладу наукової проблеми. Наближуючи рівень складності тексту до когнітивного рівня реципієнта, автор науково-популярного тексту забезпечує зрозумілість повідомлення, що є необхідною умовою формування інтересу до наукової проблеми та популяризації її у суспільстві.

Згадані вище типові риси науково-популярного дискурсу наявні у монографії Е. Берна «Ігри, в які грають люди», однак праця містить притаманні виключно для неї структурно-стильові особливості. Головна комунікативно-прагматична інтенція монографії — представити теорію соціальних ігор у доступній формі та популяризувати її у суспільстві, формувачи сталий інтерес до цієї наукової проблеми. У монографії можна умовно

виділити теоретичну та практичну частини: теоретичні основи та характеристика терміносистеми дослідження викладені у початкових розділах, а практичний аналіз соціальних ігор та їх типологія — у другому та третьому розділах. Стилістично монографія представляє поєднання наукового та розмовно-побутового стилів: у теоретичній частині науковий стиль домінує над розмовним, водночас у практичній частині роботи розмовно-побутовий та розмовно-офіційний (світський) підстилі розмовного стилю переважають над науковим. Через цю композиційну особливість монографії її комунікативно-прагматична мета реалізується по-різному.

Теоретичні глави є складнішими для сприйняття, адже вони містять значно більше абстрактної лексики, а також загальнонаукових (*condition, procedure, investigation, function, progress*) та вузькогалузевих термінів (*psychosis, marasmus, sublimation, manipulation, sensory deprivation, behavior pattern*). Оскільки прагматично-комунікативна інтенція науково-популярного тексту — презентувати теорію у зрозумілій для широкого кола читачів спосіб, автор монографії максимально спрощує виклад, обираючи широковідомі та нескладні за будовою (одно- та двокомпонентні) терміни.

Для досягнення адекватності при перекладі цільовий текст повинен мати такий самий комунікативний вплив на іншомовного реципієнта, який мав оригінал на свого читача. Основним способом перекладу простих психологічних термінів є еквівалентний переклад, оскільки англійські терміни мають свої словникові відповідники в українській мові (*anger* — *гнів*; *irritability* — *драматизованість*; *recovery* — *відновлення*; *therapist* — *терапевт*; *acceptance* — *прийняття*). Досить продуктивним при перекладі простих психологічних термінів є також транслітерування: *psychiatry* - *психіатрія*; *apathy* - *анатія*; *hysteria* - *істерія*.

Складні психологічні терміни представлені термінами-композиціями та двокомпонентними термінами-словосполученнями. Найпродуктивнішими підходами до відтворення складних термінів є калькування (*structure-hunger* — *структурне голодування*, *shifting states* — *мінливі стани*) та транслітерування (*psycho-dynamic* — *психодинаміка*, *duplex transaction* — *дуплексна транзакція*, *agular transaction* — *агулярна транзакція*, *sensory deprivation* — *сенсорна депривація*). В окремих випадках для перекладу двокомпонентних термінів використовувалися граматична трансформація перестановки (*parental substitute* — *заміна батьків*; *behavior change* — *зміна поведінки*).

Практична частина монографії (розділи II та III) містить мінімум термінів і викладена переважно розмовно-офіційною (світською) або розмовно-побутовою лексикою. Щоб досягнути прагматико-комунікативної мети — сформувані сталій інтерес до тексту — автор подає типові сценарії міжособистісної поведінки, використовуючи емоційно яскраву розмовно-побутову лексику, подекуди вульгаризми та сленгізми (*jerk, sulk, prig, stupid people, bitch, cling, ain't it awful?*), спрощену термінологію (*adult, parent, child*), тропи (епітети, метафори, метонімії, персоналізацію); спрощений синтаксис (значну кількість простих, часто непоширених речень), експресивний синтаксис у межах прямої мови та діалогів, які містять питальні, спонукальні та окличні спонукальні речення (*Let's Pull a Fast One on Joey* [4, с. 61]; *Gee, you're wonderful, Professor !* [4, с. 67] *What do you expect of a man with psychosomatic symptoms?* [4, с.72]).

У перекладі розмовний стиль викладу практичної частини монографії максимально збережено. В такий спосіб переклад досягає комунікативного ефекту подібного до

прагматики оригінального тексту – передає інформацію доступно та емоційно привабливо для реципієнтів, викликаючи глибокий інтерес до концепції міжособистісних ігор.

Використання розмовної лексики, особливо вульгаризмів та сленгізмів, є особливістю монографії «Ігри, в які грають люди», адже цей прошарок лексики вкрай рідко використовується у науково-популярному дискурсі. У цільовому тексті вульгаризми та просторіччя відтворено за допомогою використання українських еквівалентів (*prig* — *зануда*, *bit**-*c****, *cling* — *причепка*). В окремих випадках у перекладі спостерігаються стилістичні заміни, приміром вульгаризм *jerk* відтворено стилістично нейтральною лексичною одиницею *нікчема*. Спороадично може застосовуватися лексична трансформація контекстуальної заміни, приміром іменник *sulk*, який має значення «непривітна людина» відтворено іменником *мурмилло*, який змінює семантику, акцентуючи на невихованості та грубій поведінці.

Для формування зацікавлення реципієнта у монографії «Ігри, в які грають люди» автором було використано кілька стилістичних засобів виразності, серед яких епітет є найчисельнішим. Провідним способом відтворення епітетів у перекладі є калькування, приміром *long-suffering look* — *багатостраждальний погляд*, *psychological vector* — *психологічний вектор*, *healthy balance* — *здоровий баланс*, *emotional starvation* — *емоційне голодування*.

Таким чином, у науково-популярному дискурсі прагматико-комунікативна інтенція текстів, яка полягає у доступності представлення інформації та формуванні інтересу до неї, є визначальним фактором, який детермінує стилістичні, лексичні та граматичні текстові рівні. В окремих випадках, проте, на вибір лексико-граматичного та стилістичного інструментарію може також впливати композиційна організація тексту. Переклад науково-популярних текстів спрямований на досягнення такого самого комунікативного ефекту на іншомовного реципієнта, який мав оригінальний текст на свого адресата. Адекватність перекладу досягнуто шляхом застосування еквівалентного перекладу, калькування, транслітерування, граматичної трансформації перестановки, стилістичних та контекстуальних замін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Берн Е. Ігри, у які грають люди. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2021. 256 с. URL: <http://surl.li/pcrjd>
2. Жигоренко І. Ю. Прагматичний компонент тексту та засоби його передачі при перекладі. URL: <http://surl.li/pcris>
3. Пальчевська О. С., Маланюк М. С., Саламін Н. А. Граматичні аспекти перекладу науково-популярної статті українською мовою. Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис». 2022. № 12. С. 132—137. URL: <http://surl.li/pcria>
4. Berne E. Games people play : the psychology of human relationships. New York : Grove Press, 1964. 192 pp. URL: <http://surl.li/pcrhn>

Сірик В.В.,

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
зі спеціальності 035.01*

«Філологія (Українська мова і література)»

Науковий керівник: Олійник Н.П.,

канд. філол. наук, доцент кафедри української літератури.

Дніпровський національний університет ім. О. Гончара

РЕАЛІЗАЦІЯ ГЕНДЕРНИХ ПСИХОТИПІВ У ПОВІСТІ О. ДЕРКАЧОВОЇ «ТАНГО. ІСТОРІЯ КОХАННЯ»

Ольга Деркачова — сучасна українська письменниця. Докторка філологічних наук, професорка кафедри педагогіки початкової освіти Педагогічного факультету Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Авторка збірок малої прози, романів, окремих творів, опублікованих у журналах «Березіль», «Дніпро», «Кур'єр Кривбасу» та ін. Відзначена літературними критиками, неймовірна відвертість її прози неодноразово спонукала до звинувачень у вульгарності й навіть аморальності [3]. Проте на глибоке переконання письменниці відвертість — це «не порнографія» [3]. Вона не соромиться називати речі своїми іменами, правдиво змальовуючи людські стосунки, які далеко не завжди нагадують «казку, в якій всі живуть довго і щасливо» [1].

Творчий доробок О. Деркачової став об'єктом наукових зацікавлень таких дослідників, як Є. Баран, В. Боровик, В. Єшкілев, Т. Єрушевич, В. Карп'юк, Н. Коваль, В. Мельник, М. Микицей, Ю. Резніченко, С. Ушневич та ін., які виокремлюють ідейно-тематичні горизонти, специфіку проблематики, типи героїв, жанрові параметри, особливості нарації та типу героїні в її прозі.

Видана в журналі «Березіль» повість «Танго. Історія кохання» [2] є цікавим матеріалом для гендерних студій, адже репрезентує особливості наративної структури відповідно до жіночого й чоловічого світосприйняття.

Як відомо, на постійність категорій маскулінного / фемінінного вказує насамперед анатомічно-фізіологічний поділ людства на чоловіків та жінок, які мають різні природні функції статі, що зумовлює їхній різний психологічний, ментальний, соціокультурний потенціал [5, с. 59]. Об'єктивно сформовані в процесі природної та соціокультурної еволюції категорії маскуліnnість / фемініnnість становлять собою людські типи з набором відносно сталих рис, що варіативно відтворюються в особах чоловічої та жіночої статі.

Варто відзначити наративну поліфонію аналізованого художнього тексту: поперемінна зміна чоловічого та жіночого «голосу» з перевагою останнього в 28 частинах повісті. Розпочинає оповідь наратор-чоловік, який відверто милується жінкою в танцювальному класі: «Вона стоїть і дивиться у вікно. Вона завжди перед початком ось так тут стоїть. ... Тоді вона нагадує бабусину порцелянову статуетку» [2, с. 57]. Спостерігаємо властивий для маскуліnnої свідомості мотив розглядання, об'єктивізації жінки, акцентування принади тіла Іншого: «Кофтинка має глибокий виріз на спині.

Дивлюся на її спину. Напевно, якщо до неї доторкнутися, вона буде прохолодною і гладкою, як атлас» [2, с. 57]. Подібне милування відбувається неодноразово: «Коли вона танцює вальс, вона нагадує витончену англійську леді. Коли латину – напівбожевільну жрицю. ... А тоді не має значення, наскільки правильно вона рухається, бо вона стає музикою, танцем. Собою?» [2, с. 65].

Уже на початку твору фіксуємо в героя зародки нарцистичного почуття вишості, коли оповідач підкреслює, що тільки він вірить словам героїні, яка зізнається, що танці – порятунок від самогубства: «Ніхто у залі їй не повірив, бо хто отак прямо зізнався б про своє психічне нездоров'я. Але я бачив її очі зблизка. Вони не брехали» [2, с. 58]. Таким чином Іван утверджує власну винятковість – він знає про Ївгу те, чого не знають інші – і це дає йому право відчувати певну близькість до жінки: «Я нічого не знаю про неї. Я так багато вже знаю про неї. ... Я знаю, що вона хотіла померти, але не знаю чому. Я знаю, яка вона, коли спокійна чи задоволена ї, коли сумна або втомлена. ... Я знаю, як змінюється колір її очей, коли вона танцює. І тоді мені видається, що я все-все про неї знаю» [2, с.60].

Маскулінність корелює із ситуацією конкурування, змагання, яка у повісті реалізується в парах Іван / учитель («Проте мене вона не бачить. Вона нікого не бачить, окрім учителя») [2, с. 57], «...сказала вона і так глянула на вчителя... Мені б хоч децидую того погляду!» [2, с. 61], що підкреслює бажання юнака монополізувати увагу коханої жінки, виявляє латентні ревності; та Іван / уявний інший («Можливо, варячи каву, вона дивиться і мріє про .. Я не хочу знати, про кого вона мріє» [2, с. 70], «Ймовірно, у неї є хтось інший» [2, с. 78]), що демонструє невпевненість у собі героя, виправдання невизначеності в їхніх стосунках наявністю суперника. Потреба змагатися за увагу Ївги, неприступність героїні, роблять її ще привабливішою для Івана, актуалізує маскулінне прагнення оволодіти бажаним, приборкати цю жінку, яке герой артикулює у своїх думках: «Руками вона ледь торкається свого тіла, і хочеться її вхопити, аби не була така самовпевнена і вільна» [2, с. 60], «Моя... Вона ніколи не буде моєю. Моїм буде її запах. Моїми будуть її руки, коли триматиму її в танці, але не вона сама. Вона ніколи не пустить мене у свій світ. А мені так хочеться туди» [2, с. 77-78], «Моя Ївга. Моя дівчинка. Моя маленька радість і велика таємниця. Мій біль і моє відчуття польоту» [2, с. 86].

Крім того, хлопець самотній: «У мене немає дівчини. Ніколи не було. Не було чогось такого важливо-серйозного. Вони занадто недосяжні. ... Я просто не знаю, про що говорити з дівчатами» [2, с. 61-62]. Небажання мати близькі стосунки також є проявом підсвідомого пріоритету індивідуальної свободи, властивого для маскулінного психогендерного профілю, що змушує уникати ситуацій залежності, зокрема й від інтимної приязні. Труднощі у спілкуванні з протилежною статтю вказують на деяку інфантильність героя, неготовність бути дорослим чоловіком (рішучим, упевненим у собі, тим, хто знає чого він хоче). Першим кроком до цього гендерного ідеалу стають танці. Причина, через яку Іван починає ходити на заняття, також стосується насамперед сфери маскулінного – він хоче «бути упевненим у собі, а не червоніти при розмові з першою-ліпшою дівчиною» [2, с. 58] – тобто має властиву чоловікові мотивацію на успіх, самовдосконалення, самоствердження.

У тексті не можна не помітити певну емоційну поліхромність, стриманість чоловічої оповіді. Означена риса також властива саме для маскулінної психоматриці, адже емоційна відвертість висвітлює суб'єкта в завідомо програшній позиції, стає проявом слабкості, що не узгоджується зі стереотипно-рольовою вимогою твердості та

компетентності [5, с. 77-78]. Іван орієнтований на однозначну фіксацію свого стану, він не сумнівається у своїх почуттях до Ївги, проте подеколи соромиться власних переживань, що зумовлено вищезгаданим небажанням здатися слабким.

Натомість посилена увага до запахових, тактильних відчуттів, яку спостерігаємо в Івана (спина Ївги на дотик як атлас, запах героїні) є ознакою фемінінного фенотипу, коли увага й пам'ять сконцентровані більше на деталях, ніж на цілому. У деяких фрагментах тексту нарація близька до двоголосної феміної («підє до кухні варити каву (вона казала, що це її вранішній ритуал)» [2, с. 70].

Фемінінні ознаки репрезентує оповідь Ївги, однією з яких є емоційна відвертість, смілива артикуляція емоцій і переживань широкого спектра, сповідальний характер оповіді. Домінанти тривоги, страху, депресії вирізняють фемінінну психоемоційну реакцію. На початку повісті героїня знаходиться в глибокій депресії, єдиним виходом з якої стають танці: «Живу від танців до танців, Від кроків до кроків. Так легше жити. Не так сіро і безперспективно. Тільки трохи страшно» [2, с. 61], «Я танцюватиму танго і не думатиму про нього. Хоча танго – це також біль. Біль і відчай. З перших рухів. Бо кінець у танго один – розлука, відчай, смерть» [2, с. 59]. Причиною цього стану стала зрада коханого чоловіка. Ївга болісно переживає розрив. Свої почуття вона висловлює вже в ретроспективі: «Він міняв пелюшки, а я психотерапевтів. Він бігав по дитячих магазинах, а я по ворожках. Він скуповував памперси, а я антидепресанти <...> Один з лікарів сказав, що, поки я не порву з ним остаточно, я не заспокоюся». Почуття тривоги й страху пов'язані із зав'язкою стосунків з Іваном: «Болить інше: я чудово розумію, що мені доведеться його відпустити, бо в нього буде своє довге і щасливе життя. Без мене. Я відпущу... Потім ...» [2, с. 76].

Фемінінності властива об'єктність авторецепції, внаслідок більшої залежності від суспільної оцінки, що зумовлює посилену увагу до зовнішності. Мати героїні не намагається зберегти свою привабливість удома попри те, що переконує в ідеальності власної сім'ї, що глибоко вражає Ївгу, аж до психологічної травми: «І я згадую маму у бігуді, подертому халаті (з того часу відчуваю практично ненависть до будь-яких халатів, навіть найгарніших і найдорожчих) і з облізлим лаком на нігтях (нащо їх малювати, якщо завтра субота? Для кого? Краще у неділю ввечері, бо ж у понеділок на роботу)» [2, с. 62]. Згадуючи посиденьки матері з подругами героїня відчуває до них зневагу, підкреслює їхні зовнішні й внутрішні недоліки («її розжирілі подруги», «вони мають право жиріти», називає їх «коровами»), окреслює вузьке коло інтересів: «Збиратися вечорами на бабські посиденьки, переконувати своїх чоловіків, що вони невдахи і нікчеми» [2, с. 63]. Сама ж Ївга прагне бути красивою ще з дитинства, адже бути красивою означає подобатися іншим (отже, отримати таку жадану любов): «Моїй мамі, показуючи на мене, ніколи не говорили: «Яка гарненька дівчинка!» Лише: «Боже, яка вона розумна!» Я не знаю, чого хотіла моя мама, але мені хотілося бути красивою, а не розумною» [2, с. 61].

Помітною рисою фемінінного психотипу є стратегія самозречення, присвяти власного життя ближньому, актуалізація жертвовності, переживання любові як служіння. У своєму першому шлюбі Ївга намагалася відповідати усім запитам свого чоловіка, робити все можливе, щоб вона продовжувала йому подобатися, але у відповідь отримувала лише докори: «Я старалася. Чесно. Влаштувала вечері при свічках (він докоряв, що я пересмажила м'ясо), танцювала півголою (він піджартовував, що не з

моїми параметрами це робити, боже, ті танці мене колись уб'ють), пробувала говорити на теми, що його цікавлять (він просив непахитися у його справи)...» [2, с. 65]. Вона готова навіть переступити через власні принципи і «знімати» інших чоловіків, посміхатися їм («я усміхалася, бо мені страшенно хотілося, аби мій чоловік мене любив» [2, с. 65]), аби тільки догодити своєму «законному».

Психостратегія самозречення пов'язана з ідеалізацією об'єкта почуттів, так героїня, розмірковуючи про свої стосунки з Іваном, усвідомлює вагу власного багажу досвіду, тиск свого минулого. Вона не бажає обтяжувати своїми проблемами хлопця, вважає, що вона йому не пара: «Дивлюся на Івана і думаю: ось воно, те, чого я вже ніколи не матиму. Бо занадто минуло часу. Занадто багато втрачено і розтрачено, палено-перепалено» [2, с. 81].

Ознакою фемінінного типу нарації є додаткові розмисли і коментарі, внесені в дужки, що зумовлено асоціативністю жіночого мислення, увага якого сконцентрована більше на деталях, ніж на цілому.

Отже, риси маскулінного / фемінінного психогендерного профілю реалізуються за допомогою послідовної зміни чоловічої та жіночої оповіді. Маркерами маскулінного є емоційна монохромність оповіді, мотив розглядання об'єкта почуттів, пріоритет індивідуальної свободи головного героя та виникнення ситуації конкурування в парах Іван / учитель та Іван / інший. Фемінінний психотип у творі «Танго. Історія кохання» репрезентовано за допомогою емоційної відвертості нарації, акцентуацій тривоги, страху, депресії, жіночої залежності від суспільної думки, звідси посилена увага до зовнішності, психостратегії самозречення та ідеалізації об'єкта почуттів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Деркачова О. Здебільшого пишу про закоханих жінок / опубліковано 26.12.2014 URL: <http://bukvoid.com.ua/events/interview/2014/12/26/073709.html>. (дата звернення 01.11.23)
2. Деркачова О. Танго. Історія кохання. Березіль. 2013. № 7-8. С. 57-87.
3. Деркачова О. Я роблю те, що мені до вподоби. Книжковий клуб-плюс. 2007. № 3. С. 28-30. URL: <https://lib.if.ua/litprem/1219241194.html> (дата звернення 01.11.23).
4. Шаф О. Гендерно-психологічні аспекти української лірики XX століття: монографія. Київ: ВЦ «Просвіта», 2019. 608 с

Топчий О.Ю.,

викладач кафедри германських мов та МНІМ.

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

«ЛЮДИНА» В УКРАЇНСЬКИХ ТА АНГЛІЙСЬКИХ ФРАЗЕМАХ

Кожен народ, що є носієм своєї мови, має власну, притаманну лише йому, мовну картину світу, має своє властиве лише йому бачення навколишнього світу.

Виразне відображення національно-культурних особливостей мовної системи чітко виявляються на фразеологічному рівні. В. В. Жайворонок розглядає фразеологізми в етнолігвістичному аспекті, відповідно до якого, фразеологія – це та сфера мовної діяльності, де, з одного боку, в мовних фактах яскраво відбиваються етнопсихологічні особливості соціуму, а з другого, – чітко простежується вплив мови на формування його менталітету [1; 33].

Фразеологія якнайкраще представляє національну специфіку мови, є носієм елементів, де досить різноманітно і повністю характеризує етнічну картину світу. Фразеологічний склад є яскравим і своєрідним носієм національно-культурних особливостей мовної системи, оскільки, за словами В.Жайворонка, фразеологія виступає сферою мовленнєвої діяльності, де чітко простежується, як мова впливає на формування менталітету нації [1; 160].

Відображення мовної картини світу найкраще знаходить своє відбиття на матеріалі фразеологічного рівня певної мовної системи, оскільки будь-яка мова є народним відображенням ідентифікації своєї національної особливості та самосвідомості. Мовний скарб української та англійської тісно пов'язаний із етнокультурознавчими знаннями, а їх фразеологічний фонд містить широкий пласт одиниць, які певним чином відображають ментальність кожного народу, його специфічні риси.

Фактичний матеріал фразем досліджуваних мов свідчить, що з негативною конотацією у фразеологічних одиницях подані такі спільні риси, як: **пихатість**: на коні (на козі, на волах) не під'їдеши до кого, **жадібність**: очі завидюючі, нещирість: подвійне дно, **брехливість**: крутити язиком, кривити/покривити душею, лінощі: купувати витрішки (витрішків), **боязливість**: мороз дере по шкурі; кров холоде у жилах, заяча душа, не з хороброго десятка, душа в п'яти(п'ятки) тікає(ховається)/втекла(сховалася), ні живий ні мертвий, **недосвідченість**: з дурного розуму, підступність: купить і продасть, крутити(вертити)хвостом; (англ.: **боягузтво**: be afraid of one's shadow; timid as a hare; lily-livered, **жадібність**, **егоїстичність**: be full of oneself; an itching palm, **зарозумілість**: a high horse; to aim at moon, **нелюб'язність**: be full of vinegar; hard-hearted; hard-boiled egg; **лицемірство**: to bear two faces under one hood; sly dog; wolf in sheep's clothing, **лінь**: to let the grass grow under one's feet; to idle away one's time, **хитрість**: sly as a fox; artful as a cart-load monkey [5].

Велика кількість фразеологічних одиниць у двох мовах характеризують також і позитивні риси, такі як: **працьовитість**: крутитися як білка в колесі, вганяти / ввігнати в піт (в мило), до десятого(сьомого)поту, ранній птах; рання птиця(пташка), докладати /докласти[своїх] рук, гнути(згинати)/зігнути спину, не розгинаючи спину робити, тягти(тягнути) воза(віз), **хоробрість**: душа (зуба) незлопуцька, **досвідченість**:

карти в руки, молодий та (але)ранній, кований (підкований) на всі чотири ноги (копита), голими руками не візьмеш, третій калач; (англ.: **a jack of all trades**: майстер на всі руки, **true penny**: чесна і надійна людина).

Дослідивши словники англійських фразеологізмів можна виділити наступні позитивні компоненти, що відносяться до якостей характеру: рішучість: **a man with a plenty of guts; steady as a rock**; чесність: **honest as a day; true penny**; ввічливість: **all things to all human; to keep a civil tongue**; співчутливість, милосердя: **be milk of human kindness; man of heart; to have a heart**; мужність: **man of courage; man of horseback; to put one's head in the lion's mouth; to take a bear by the tooth**; вірність: **birds of a feather flock together; true as a steel, true as a needle to the pole** [5].

Кожна мова має свою національно-культурну неповторність. Так, в українській мові достатньо ідіом, які засвідчують схильність людини до **балачок**, або, навпаки, до **мовчання, байдикування**: *плести (розповідати) банелюки (баналюки), точити баяси (ляси, баяндраси), молоти язиком, набирати води в рота, як води в рот набрати, ловити тави*.

У фразеологічному фонді неспоріднених мов зафіксовані приклади із експліцитною / імпліцитною характеристикою явищ із найрізноманітніших сфер життєдіяльності народу: його виробничі навички, побут, родинні стосунки, а також довкілля, рослинний та тваринний світ тощо.

Варто відзначити, що основним завданням фразеологізму є виражати емоційно-оцінне ставлення до дійсності, а «вершинною» функцією його є експресивність. Тому природно, що фразеологізми як експресивні одиниці не лише характеризують певні явища чи вчинки людини, але й експлікують емоційне та оцінне ставлення до них. О. Селіванова наголошує, що «фразеологічні знаки вносять до комунікативного процесу цілий світ сенсів, особливу образність, виразність, експресивність, аксіологічність, що ґрунтуються на комплексі відчуттів та уявлень народу» [2; 12].

Аналізуючи фразеологізми, які характеризують вчинки та дії людини, описують її працю та ставлення до неї, можемо зазначити наявність у фраземах як позитивної, так і негативної конотації: *крутитися як білка в колесі, до десятого(сьомого) поту*; (англ.: **працьовитість**: **busy as a bee; to work one's finger to the bone**).

Проте варто відзначити, що у фразеологічному арсеналі неспоріднених мов переважають одиниці із негативною оцінкою. Так, наприклад, українці здавна із незадоволенням ставились до людини, яка лише байдикувала, про що свідчать ось такі приклади: *справляти лежні, ловити тави, справляти/посиденьки(тапоходеньки), ховатися /сховатися за [чужу] спину, ні за холодну воду* [3; 226].

У масиві фразеологічного фонду неспоріднених мов також можна виділити спільний фонд висловів, які відображають **зовнішність людини, її поведінку, міміку, жести, психічний і фізичний стан**: *звісити голову, опустити голову, як здохла курка, братися за боки, зашнурувати губи, притулити горбатого до стіни, махнути рукою*.

Зазначимо, що є фраземи, що відображають як **загальні характеристики** людини, як-от, **красоту**: *хоч за раму клади; як маків цвіт, як писанка, як лялечка, як картина; як намальований, очей не можна відвести(відірвати), кров з молоком, як у віночку*; (англ.: **could charm the birds out of trees** (неймовірно приваблива людина), або **непривабливість**: *хоч пацюки (щущенят, кошенят) бий*; (англ.: **a face that would stop a clock** (неприваблива особа).

Експлікують фраземні одиниці обох мов і **неохайний вигляд людини**: як *мазниця(мазничка), не до мови; і її розмір* (товста або худа людина): *одні (самі) кістки(кості) та шкіра*, [*аж*]кістки *торохтять*, [*цо*] хоч обіддя *гни*, як не *лусне*; як *барило*; англ. *be a bad fit* – **неохайний вигляд**; (англ.: *be all of a tuck* – увесь вкритий грязюкою, брудний; *be in mourning for one's washerwoman* – мати брудний одяг; *hog in armour* – людина, що ніяково почуває себе в новому костюмі; *not to have a rag to one's back* – погано одягатись; *down at heel* – зношений, старий, з стоптаними каблуками; *worse for wear* – зношений одяг.

Фразеологічний фонд української та англійської мов містять одиниці на позначення психоемоційного стану, де з позитивною оцінкою фразем кількісно менше, ніж з негативною. В усіх мовах, як пояснюють дослідники, мотивів з негативною оцінкою семантикою у кількісному відношенні більше, ніж мотивів з позитивною оцінкою, оскільки позитивні емоції виражаються усіма народами більш одноманітно і дифузно, ніж негативні, які завжди конкретні, чіткі і різноманітні[4; 245].

Прикладами **негативного психоемоційного стану** можуть бути фраземи типу: *зганяти (згонити) / зігнати оскому на кому, чому; зводити/звести з розуму, зривати/зірвати серце, мати серце на кого,що, як скажений*.

У наступних номінаціях відбиті **душевні потрясіння**, наслідком чого є **печаль, сум, смуток**: як у *воду опущений, як у воді намочений, як чорна хмара; ненависть та злість: держати(тримати) камінь за пазухою, з серцем; роздратованість: лоскотати нерви(очі); жаль, досада, розпач: хоч вовком вий, хоч лягай та помирай; хоч твалт кричи; роздратування, обурення: світити очима (оком) на кого, зганяти (згонити) / зігнати оскому, під гарячу(сердиту,злу)руку; переляк: зуб на зуб не попадає, все обірвалося всередині, очі на лоба лізуть/полізли, як обдало (холодом), серце мре (завмирає,замирає)/завмерло(замерло),серце як (ледве і т. ін.) не вискочить тощо. Аналогічне відображення людського стану знаходимо і в англійській мові (*lose heart* – **падати духом**; *be all smiles* – **мати задоволений вигляд**; *be in the dumps* – **бути а поганому настрої**).*

У досліджуваних мовах спостерігаємо багатий арсенал фразем, у яких експлікуються **несхвалення, осуд чи докір**: *хай(нехай)[би] йому грець; поганий настрій, зневіра та втрата надії: вішати /повісити голову, хилити голову;вішати носа; душевна спустошеність, байдужість: повернутися/повертатися спиною, і за вухом не свербить , і в вус не дуги; і вухом не вести; страждання: випити/випивати [гірку]чащу, лиха (важка, гірка, нещаслива) година тощо. (англ.: *blow hot coals* – **шаленіти**; *out of heart* – **засмутитися**).*

Проведене дослідження фразеологічних одиниць неспоріднених мов дало можливість простежити національно-культурні неповторності побудови ідіоматичних одиниць, особливості їх мовного оформлення для вираження характеристик людини і зафіксувати спільні аксіологічні категорії. Т.ч., фразеологія кожної мови є скарбницею народу, здобутком його мудрості та культури, який містить доволі щедру інформацію про його історію, культуру, традиції, про звичаї, мрії, ідеали, а також сподівання.

Отже, спостереження й вивчення одиниць певної ЛСГ фразеологічної системи у кожній мові є важливим не лише як об'єкту лінгвістичного аналізу, а й як історичного продукту конкретної етнічної культури та менталітету.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Жайворонок В. В. Українська етнолінгвістика: Нариси: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К.: Довіра, 2007. 262 с.
2. Селіванова О. Нариси з української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспекти). К.; Черкаси: Брама, 2004. 276 с.
3. Шостак К.А. Етнолінгвістичний аспект вивчення фразеологізмів української мови. Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 8. Філологічні науки (мовознавство). Вип.. 6. 2014. С. 227- 232.
4. Ужченко В.Д., Ужченко Д.В. Фразеологічний словник української мови. К.: Освіта, 1998. 224 с.
5. Oxford Dictionary of English Idioms / A.P. Cowie, R. Mackin, I.R. McCaig: Oxford University Press. – 2008. – 685 p.

Штогрин Маряна Володимирівна,
доцент,
Савчук Надія Іванівна,
здобувач освітнього ступеня «магістр».
Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ

Переклад термінів та текстів галузі зеленої економіки ґрунтуються на важливості досягнення чіткої еквівалентності, при цьому необхідно забезпечувати збереження змістовної точності термінів оригінальної мови та повну ідентичність понять, що окреслюються дефініціями оригінальної мови та мови перекладу.

Звернімо увагу на особливості процесу перекладу термінології зеленої економіки з англійської мови українською:

1. Правильний переклад досліджуваних термінів сприяє розумінню громадськості екологічних питань і допомагає формувати ставлення до сталого розвитку;
2. Зелена економіка важлива в сучасному світі і переклад сприяє поширенню інформації про засади сталого розвитку, відновлювані джерела енергії та інші аспекти екологічного управління;
3. Зелена економіка є глобальним явищем, і переклад ефективний засіб комунікації та співробітництва між країнами та регіонами;
4. Зелена економіка вимагає діалогу між різними галузями та рівнями уряду. Переклад - основа цього діалогу, який допомагає сторонам правильно зрозуміти ключові поняття та концепції;
5. Переклад текстів сфери зеленої економіки важливий для залучення іноземних інвестицій в екологічні проекти та ініціативи;
6. Переклад текстів сфери зеленої економіки важливий і для освіти, щоб забезпечити правильне розуміння студентами принципів сталого розвитку.

Отже, переклад виступає ключовим елементом у вирішенні екологічних питань та розвитку зеленої економіки на міжнародному рівні.

Для того, щоб здійснити переклад англomовного науково-економічного тексту галузі зеленої економіки недостатньо мати досконалі знання англійської мови. Потрібно володіти ще і фаховими економічними знаннями. Особливо значущо це під час роботи з текстами галузевої спрямованості, як наслідок фахівець-перекладач, який виконує переклад англійського автентичного тексту повинен розуміти спеціальну економічну термінологією, щоб визначати правильні аналоги термінів.

Науково-економічним текстам притаманні лексико-граматичні відмінності, із-поміж яких можна виокремити:

- а) наявність значної кількості наукової лексики, представленої економічними термінами;

б) наявність стилістичних відхилень від загальнолітературного шару мовних дефініцій. Особливо яскраво це відображається в офіційних документах;

в) існування скорочень та аббревіатур, переважну більшість яких використовують тільки в економічних текстах та документах. Тому, переклад аббревіатур варто перевіряти у словниках, довідниках чи пошукових системах з метою кращого розуміння значення скорочень;

г) складність перекладу можливих фразеологізмів полягає у неспроможності словників надати всі варіанти їх трактування у економічному контексті. Зауважимо, що фразеологічні одиниці в економічних текстах прийнято перекладати нейтрально.

Сучасна перекладацька наукова сфера пропонує різні способи перекладу мовної одиниці, особливо якщо вона не має конкретного аналога в мові, якою здійснюють переклад. З-поміж способів перекладу можемо виокремити: транслітерацію (*verification* – *верифікація*), калькування (*green economy* – *зелена економіка*), наближений переклад (*environmentally friendly* – *екологічно безпечний*), описовий переклад (*doughnut economics* «*економіка пончика*» - *економічна модель, спрямована на забезпечення потреб всього населення в межах наявних світових ресурсів*), функціональний аналог (*carbon neutral* - *вуглецевий нейтральний*, функціональний аналог: *без викидів вуглецю*).

Деякі стратегії для елімінації національно-галузевої специфіки при перекладі текстів зеленої економіки можна вважати також особливо важливими, а саме: слід використовувати терміни та вирази, які широко відомі та вживані в міжнародному співтоваристві, уникаючи національно-специфічних термінів; враховувати особливості культурного контексту, але намагатися не перебільшувати їх, щоб текст залишався зрозумілим для широкої аудиторії; замінювати національно-зумовлені концепції більш універсальними, щоб сприяти кращому розумінню тексту в різних середовищах; звертатися до фахівців із сфери зеленої економіки, які можуть надати поради щодо правильного варіанту перекладу (консультація з експертами).

Перерозподіл значення лексичної одиниці при перекладі текстів зеленої економіки може відбуватися з метою адаптації до галузевого та лінгвістичного контексту цільової аудиторії. Це може включати зміну чи адаптацію термінів, використання різних еквівалентів, або навіть вибір інших концепцій:

а) термінологічна адаптація - використання власних термінів або термінів, що є загальноживаними в конкретній галузі. Наприклад, переклад терміна "*carbon footprint*" може вимагати додаткового пояснення;

б) семантична реконструкція (контекстуальне врахування) - переосмислення термінів або використання інших слів. Наприклад, заміна слова "*sustainability*" на "*екологічна стійкість*" або "*економічна стійкість*" в залежності від контексту;

д) концептуальне розширення - використання ширшого або більш вузького терміну, щоб передати значення оригінального терміна. Наприклад, розширення поняття "*renewable energy*" до "*відновлюваної енергії та ресурсів*". Перерозподіл значення стратегічно важливий для забезпечення ефективного сприйняття тексту фаховою аудиторією.

Отже, закономірності перекладу англійських текстів зеленої економіки українською мовою полягають і у тому, що переклад лексичного потенціалу професійної досліджуваної економічної термінології відбувається не лише на основі контексту, але і з використанням перекладачем фонових знань як специфічних засобів трактування сутності явищ у галузі зеленої економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базилевич В., Вальтер Д. Глосарій зеленого бізнесу: українсько-німецько-російсько-англійський. К.: Знання, 2010. 518с.
2. Чмир О. С., Захаркевич Н. П. „Зелена” економіка: сутність, цілі та базові принципи. Економічний вісник Донбасу № 3 (33), 2013. с. 54-62.

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

Антонюк Варвара Євгенівна,
здобувач вищої освіти 4-го курсу
Навчально-наукового інституту права та
підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Науковий керівник: Нагорна Олена Олександрівна,
старший викладач кафедри
цивільного права та процесу.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ КООПЕРАТИВІВ В УКРАЇНІ

Під терміном "правове становище кооперативу (товариства)" розуміється положення, визначене нормативно-правовими актами, що визначає місце та правові можливості кооперативу (товариства) в системі кооперації. Це включає правові можливості для здійснення господарських, соціальних та інших функцій з метою задоволення економічних, соціальних, культурних та інших інтересів його учасників (пайовиків), як фізичних, так і юридичних осіб.

У виробничих кооперативах це також включає підприємницькі функції, які здійснюються відповідно до принципів кооперації та засобами, характерними для цієї форми організації. Правове становище кооперативу визначається його правосуб'єктністю як юридичною особою, яка має права і обов'язки, здійснює участь у визначених статутом суспільних та господарських відносинах, дотримується законодавства та вживає заходів для захисту своїх прав. Правове становище кооперативу є складним явищем, обумовленим нормами різних галузей права, таких як кооперативне, цивільне, адміністративне, фінансове, аграрне, земельне, кредитне, міжнародне та інші [1, с.5].

Поняття "правове становище (статус) кооперативу" означає ключовий аспект даної теми. Статус кооперативу визначає його положення в системі кооперації та правові можливості в господарській і соціальній сферах для задоволення інтересів його учасників.

Важливі аспекти структури правового становища кооперативу включають:

- цивільну і статутну правоздатність і дієздатність;
- статутне визначення мети, предмету і видів діяльності;
- відносини права власності;
- принципи управління і компетенція окремих виборних і виконавчих органів;
- система юридичних гарантій прав пайовиків і кооперативу.

Усі ці аспекти правового становища кооперативу відображені у законодавчих актах, таких як Цивільний кодекс України і Господарський кодекс України. Ці закони регулюють організаційно-правові форми суб'єктів господарської діяльності, надають умови для розвитку кооперативів і визначають їх особливості. Сутність цього полягає в двохаспектній природі кооперативів як об'єднань фізичних та/або юридичних осіб та як підприємств, які здійснюють господарську діяльність для задоволення потреб своїх членів [2].

Одним із ключових документів, який регламентує правове становище конкретного кооперативу, є його статут. Незважаючи на різноманіття кооперативів, їх спільні риси включають добровільність, самоврядування, автономію та корпоративну приватну власність. Метою є спільна господарська діяльність для взаємодопомоги та поліпшення економічного стану членів.

У розгляді цієї теми важливо враховувати різницю у статусі між первинними ланками кооперації, об'єднаннями кооперативів та Укоопспількою. Існує ієрархічний принцип підпорядкування між ланками споживчої кооперації, але виробничі кооперативи будуються за принципом "латерального" підпорядкування, не делегуючи свої повноваження вищим ланкам [3, с.183].

Отож, Чинне законодавство України не включає у себе законодавчого визначення терміну "кооператив" або "товариство," яке б охоплювало всі різновиди кооперативів. У Законі України "Про споживчу кооперацію" (1992 р.) надається визначення споживчого товариства, яке обмежується первинною ланкою споживчої кооперації.

Згідно зі ст. 5 цього Закону, споживче товариство – це автономна та демократична організація громадян, що об'єднуються на добровільних засадах за місцем проживання чи роботи з метою спільного господарювання для поліпшення свого економічного та соціального стану.

Фізичними членами сільськогосподарського кооперативу та споживчого товариства можуть бути громадяни віком 16 років і старше, а учасниками учнівських товариств – віком 14 років.

Кооператив може також включати колективних членів, таких як селянські (фермерські) господарства, колективні сільськогосподарські підприємства, господарські товариства, кооперативи, державні та інші підприємства, які ділять його цілі та інтереси, або інші юридичні особи.

Правовий статус виробничих, сільськогосподарських, споживчих, обслуговуючих, садівничих, житлових, житлово-будівельних, дачно-будівельних, гаражних та інших видів кооперативів також визначається їх статутами та іншими установчими документами.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Жураковська Л.А. Сільськогосподарська кооперація як чинник стимулювання структурних зрушень у сільськогосподарському виробництві в Україні. Київ : Національний інститут стратегічних досліджень, 2020. С. 1–6.
2. Поняття та предмет кооперативного права. Правове становище кооперативів та їх об'єднань. 2020. URL: <http://nkkep.com/wp-content/uploads/2020/04/6.04-koop.pravo-YU-4142.pdf>
3. Кульчій І.М. Інноваційні підходи до розвитку сільськогосподарської кооперації в умовах євроінтеграції: новели правового регулювання. Актуальні правові проблеми інноваційного розвитку агросфери : матеріали наук.-практ. конф., 20 листопада 2020 р. Харків, 2020. С. 182–186.

Бабіч Дар'я Дмитрівна,
курсант 4-го курсу
навчально-наукового інституту права та
підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції.
Науковий керівник: Нагорна Олена Олександрівна,
старший викладач кафедри цивільного права та процесу,
старший лейтенант поліції.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ДЕРЖАВНОГО ОРГАНУ З ПИТАНЬ БАНКРУТСТВА У СФЕРІ КОНТРОЛЮ

В сучасних умовах економічної нестабільності та змін, проблемні питання повноважень державного органу з питань банкрутства у сфері контролю стають актуальними та вимагають ретельного аналізу. Суттєві трансформації у фінансовому секторі та бізнес-середовищі породжують складні завдання для державних інституцій, які мають відповідати за ефективний контроль та регулювання процесів банкрутства. У цьому контексті, розгляд проблемних аспектів повноважень органу стає важливою складовою розвитку ефективної системи фінансового контролю.

Формування та реалізація державної стратегії у галузі банкрутства є відповідальністю державного органу, що відповідає за банкрутство, а від 2011 року ці обов'язки покладені на Міністерство юстиції України. Згідно з Положенням про Міністерство юстиції, схваленим постановою Кабінету Міністрів України від 02.07.2014 р. № 228, сфера банкрутства визначається як одна з пріоритетних напрямів його функціонування [1].

Правові обов'язки державного органу, що відповідає за питання банкрутства, чітко визначені у статті 3 Кодексу України з процедур банкрутства. Серед цих повноважень варто відзначити організацію системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації арбітражних керуючих (осіб, що управляють майном, здійснюють санацію чи ліквідацію), а також встановлення вимог для отримання свідоцтва на право здійснення цієї діяльності. До інших обов'язків входить формування та ведення Єдиного реєстру арбітражних керуючих України та Єдиного реєстру підприємств, які стали об'єктом справи про банкрутство. Також державний орган встановлює порядок проведення аналізу фінансово-господарського стану суб'єктів господарювання щодо виявлення ознак фіктивного банкрутства, доведення до банкрутства, приховування стійкої фінансової неспроможності та незаконних дій у разі банкрутства. Крім того, орган готує висновки на запити суду, прокуратури чи інших уповноважених органів щодо визначення ознак фіктивного банкрутства, доведення до банкрутства, приховування стійкої фінансової неспроможності та незаконних дій у разі банкрутства.

Однією з ключових можливостей державного органу, який відповідає за питання банкрутства, яка не зазначена в переліку вище, є здійснення контролю за діяльністю арбітражних керуючих (осіб, що управляють майном, проводять санацію чи ліквідацію).

Ця функція регулюється серед повноважень, які перераховані в п.1 ч.1 ст.33 Кодексу України з процедур банкрутства [2].

При виконанні визначених завдань територіальними підрозділами Міністерства юстиції виникає ряд проблем, які потребують вирішення та врегулювання. При вивченні аспектів виконання державним органом, відповідальним за питання банкрутства, функції контролю, важливо звернутися до недоліків нормативного врегулювання порядку проведення непланових перевірок діяльності арбітражних керуючих. Це призводить, з одного боку, до необґрунтованого затягування тривалості таких перевірок і з іншого боку, до неможливості встановлення всіх обставин, що мають значення для прийняття обґрунтованого рішення наслідків цих перевірок.

У практиці здійснення територіальними органами Міністерства юстиції позапланових перевірок виявляється, що цей процес триває досить тривалий час: від подання скарги на дії арбітражного керуючого до складання акту такої перевірки пройшло щонайменше два місяці. Це зумовлено необхідністю спочатку узгоджувати кожну конкретну перевірку безпосередньо з Міністерством юстиції, а потім, отримавши відповідний дозвіл, інформувати арбітражного керуючого про проведення перевірки.

Часто, під час обміну листуванням між регіональним та центральним рівнями, арбітражний керуючий може продовжити свою діяльність, спрямовану на порушення законодавства, скоригувати результати такої діяльності або навіть отримати судове рішення, яке, в кінцевому підсумку, легалізує його дії. Такий підхід спростовує важливість контролюючої функції державного органу з питань банкрутства і позбавляє її юридичного змісту. Крім того, існуюче законодавство та відповідні нормативні акти, що регламентують повноваження державного органу з питань банкрутства, недостатньо уваги приділяють питанню визначення фактичних обставин справи під час проведення перевірок. [3].

Отже, слід підкреслити, що проблемні питання повноважень державного органу з питань банкрутства у сфері контролю не лише ускладнюють ефективність його функціонування, але й породжують серйозні правові та практичні прогалини. Недоліки в регулюванні порядку позапланових перевірок, зокрема відсутність чіткої та швидкої процедури, призводять до непропорційно довгих строків їх проведення та можливого втручання у права суб'єктів банкрутства. Брак чітких механізмів визначення фактичних обставин справи під час перевірок створює простір для непорозумінь та витягування процесів на надто довгий термін, тим самим обмежуючи ефективність контрольної діяльності. Зазначена ситуація потребує комплексного аналізу та реформування нормативно-правової бази для забезпечення більш ефективного та прозорого контролю за діяльністю арбітражних керуючих та інших учасників процедур банкрутства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України : Постанова Кабінету Міністрів України від 2 лип. 2014 р. №228. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення : 02.01.2024);
2. Кодекс України з процедур банкрутства : Відомості Верховної Ради від 2019 р. № 19 – Ст. 74. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text> (дата звернення : 03.01.2024);
3. Поляков Б.М. Право неспроможності (банкрутства) в Україні : підруч. для студ. вищ. нав. закл. Київ: ІнЮре, 2011 р. – Ст. 560;

Батура Дана Володимирівна,

здобувач вищої освіти,

Нагора Олена Олександрівна,

старший викладач кафедри цивільного права та процесу.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ

Правове регулювання господарських договорів є важливою складовою сучасної правової системи, оскільки воно визначає права та обов'язки учасників господарських відносин, регулює умови угод, а також визначає порядок вирішення конфліктів. У світлі швидких змін у глобальному економічному середовищі, правове регулювання господарських договорів вимагає постійного аналізу та адаптації для забезпечення справедливості та ефективності. Господарські договори є основним інструментом в економічних відносинах, регулюючи взаємодію суб'єктів господарювання. Правове регулювання цієї сфери визначає основні права та обов'язки сторін, а також механізми вирішення конфліктів.

Основними принципами правового регулювання господарських договорів є 1)свобода договірної волі: принцип свободи договірної волі визначає, що сторони мають право самостійно визначати умови свого господарського договору. Це стимулює творчий підхід до укладання угод та врахування конкретних потреб бізнесу. 2)засада доброчесності та справедливості: обов'язок доброчесності та справедливості передбачає, що сторони повинні діяти чесно та розсудливо під час укладення та виконання договору. Це сприяє попередженню шахрайства та забезпечує високий рівень довіри в господарських відносинах. 3)захист слабкої сторони: правове регулювання передбачає заходи для захисту слабкої сторони угоди, щоб уникнути нерівності в правових відносинах. Це особливо важливо у контексті угод між підприємствами та споживачами.[1]

Актуальними проблемами, які виникають під час укладання договорів та в подальшому регулюванні договірних відносин є такі як: 1)невизначеність термінів та умов у господарських договорах, що може призводити до розбіжностей між сторонами та ускладнювати виконання угод; 2)проблеми вирішення спорів - судове вирішення спорів у сфері господарських договорів часто є тривалим та дорогим процесом. Відсутність ефективних механізмів альтернативного вирішення конфліктів може ускладнювати бізнес-процеси; 3)недостатня гармонізація з іншими законодавчими актами: господарські договори часто вимагають взаємодії з іншими сферами права, такими як податкове, митне, тощо. Відсутність гармонізації може створювати правові прогалини та невизначеності.[2]

Серед основних викликів та тенденцій в правовому регулюванні можна виокремити такі як 1) цифрові технології та електронний документообіг: зростання використання цифрових технологій та перехід до електронного документообігу стають актуальними тенденціями. Це може сприяти ефективнішому управлінню та зменшенню бюрократії. 2) розвиток альтернативних механізмів вирішення спорів: зростання популярності

альтернативних методів вирішення спорів, таких як медіація чи арбітраж, є об'єктивною тенденцією. Це сприяє швидшому та ефективнішому вирішенню конфліктів. 3) стандартизація та уніфікація: ведення стандартів та уніфікованих правил у господарських договорах може спростити взаємодію сторін та зменшити ризик непорозумінь. 4) дигіталізація та електронний бізнес: зростання електронного бізнесу вимагає нових підходів до правового регулювання господарських договорів. Необхідно визначити статус електронних угод, забезпечити безпеку електронного документообігу та вирішити питання юридичної чинності електронних підписів. 5) міжнародна торгівля та гармонізація законодавства: з розвитком глобальних ринків виникає потреба в гармонізації правових норм для забезпечення єдиної системи регулювання при міжнародних угодах. 6) альтернативні методи вирішення спорів: використання альтернативних методів вирішення спорів, таких як медіація чи арбітраж, стає все більш популярним для швидкого та вартісно-ефективного вирішення конфліктів.[3, с. 217]

Правове регулювання господарських договорів визначає основні принципи та норми для гармонізації відносин між учасниками економічної діяльності. Зростання складності господарських відносин та зміни в економіці вимагають постійного вдосконалення цього правового поля для забезпечення ефективності та справедливості в умовах сучасного бізнесу.

Вирішення проблем та реалізація тенденцій у сфері правового регулювання господарських договорів вимагає комплексного підходу. Гнучкість у законодавстві, адаптація до нових технологій та розвиток механізмів альтернативного вирішення спорів є ключовими елементами у створенні сприятливого правового середовища для бізнесу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Господарський кодекс України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
2. Цивільний кодекс України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Голіна О.В. Проблеми спеціалізації господарсько-правового регулювання договірних відносин із надання послуг. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Юриспруденція. 2014. № 20-2. Том 1. С. 217–220.9.

Будулатій Яна Русланівна,
Здобувач вищої освіти 4-го курсу
Навчально-наукового інституту права та
підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції.
Науковий керівник: Нагорна Олена Олександрівна,
старший викладач кафедри цивільного права та процесу.
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ГОСПОДАРСЬКИЙ СПІР ЯК ОБ'ЄКТ МЕДІАЦІЇ

Фактичною підставою виникнення господарського провадження є існування господарського спору, який є різновидом правових спорів, що виникають в процесі здійснення господарської діяльності або відносин, самостійним інститутом господарського права або іншими словами протиріччям двох або декількох осіб про права та обов'язки в господарських правовідносинах. Саме господарський спір, на думку Є.А. Таликіна є видовою категорією по відношенню до більш загального поняття «спір про право» сутність якої є визначальною для формування змісту галузевого виду [1, с. 470]. Ю.М. Павлюченко доповнює, що господарський спір разом іншими судовими спорами є видовою категорією більш загального поняття – «спір про право», проте переважання публічно-правового або приватно-правового інтересу у конкретному спорі відіграє вирішальну роль у визначенні юрисдикції для його вирішення [2, с. 14].

Тобто, у сенсі зазначеного правовий спір виступає загальним поняттям щодо господарського спору, який є його різновидом, наряду із цивільним, адміністративним тощо. Саме для господарського спору притаманним є публічно-правові або приватно-правові права та інтереси, які на думку суб'єкта господарювання можуть бути порушені. Порушені права та інтереси формують господарський спір, який потребує вирішення у порядку та на умовах визначеними нормами чинного законодавства.

У нормах чинного законодавства відсутнє поняття господарського спору, на відміну, наприклад, від адміністративно-процесуального, яке містить визначення публічно-правового спору. У літературі чисельні фахівці надають своє власне бачення господарського спору, а тому дослідження зазначеного є вельми актуальним. Більшість фахівців визначають господарський спір як суперечки, протиріччя або конфлікт. Так, А.А. Бутирський зробив висновок, що господарський спір являє собою протиріччя між учасниками господарських відносин щодо різного розуміння взаємних прав та обов'язків, які наявні через реалізацію або порушення правових норм в економіці та які підлягають вирішенню сторонами або в юрисдикційному порядку [3, с. 14].

Важливим є розмежування спору від поняття «конфлікт». Під «конфліктом» у юридичній енциклопедії визначається зіткнення поглядів, інтересів, позицій тощо, що супроводжується конфронтацією, суперництвом, конкуренцією або протиборством його учасників. Причому виділяються різні його види, причини, динаміку, мотивацію, способи вирішення [4, с. 110]. Контекстний аналіз вживання терміна «спір» доводить, що він має інше логіко-лінгвістичне навантаження, ніж «конфлікт» та означає дискусію, полеміку,

контроверсію і використовується для означення законним шляхом вирішення правових конфліктів. Цей термін використовується в більшості кодифікованих актів матеріального та процесуального права, зокрема, у спеціалізованих нормативних актах стосовно розгляду справ у суді, для означення юрисдикційного шляху вирішення спору [5, с. 53].

Деякі вчені визначають медіацію як спосіб вирішення господарських спорів, так, В.А. Залізник надає визначення медіації у господарському процесі - це позасудовий добровільний і конфіденційний процес (структурована процедура) розв'язання конфліктної ситуації (спору) між суб'єктами господарських відносин, у котрому третя особа - незалежний і професійний медіатор надає сторонам спору посередницькі послуги для виявлення інтересів кожної зі сторін, налагодження переговорів між ними та спільного прийняття медіаційної угоди цими сторонами.

Ознаками медіації в господарському процесі є:

1) добровільність і конфіденційність процесу - структурованої процедури вирішення господарського спору; 2) допомогу сторонам спору надає незалежний професійний посередник (третя особа) шляхом організації переговорів з метою узгодження інтересів сторін; 3) рішення в результаті медіації приймається сторонами конфлікту самостійно [6, с. 178].

Судова практика містить критерії визначення господарського спору, а також містить різновиди визначення певних категорій господарських спорів, так, у пункті 1.1 постанови пленуму Вищого господарського суду України від 29 травня 2013 року № 11 «Про деякі питання визнання правочинів (господарських договорів) недійсними» зазначається, що з урахуванням приписів статей 1, 12 ГПК України справи зі спорів, пов'язаних з визнанням правочинів (господарських договорів) недійсними, розглядаються господарськими судами за одночасної наявності двох умов: якщо ці спори виникають з цивільних (частина перша статті 1 Цивільного кодексу України або господарських (стаття 3 Господарського кодексу України) відносин, у тому числі з корпоративних, та суб'єктний склад сторін спору відповідає вимогам статті 1 ГКУ.

Закріплений у ГПК України перелік господарських спорів визначає предметну юрисдикцію господарських судів та саме за їх допомогою здійснюється розмежування справ між господарськими, адміністративними судами та судами загальної юрисдикції. Тобто, мова йдеться про підвідомчість та підсудність справ господарським судам.

Таким чином, господарський спір як об'єкт медіації це господарсько-правовий конфлікт між суб'єктами господарювання та/або учасниками господарських відносин з приводу здійснення, зміни або припинення господарської діяльності (надання послуг, виконання робіт або виробництва), який неможливо вирішити інакше чим в судовому порядку або шляхом застосування медіації. Доцільність медіації при вирішенні господарського спору полягає в оперативності його вирішення, уникнення судових витрат, можливості неоднократних зустрічей сторін спору щодо можливості його врегулювання, укладання та виконання медіаційної угоди.

З правової точки зору термін «спір» співвідноситься із терміном «конфлікт» як загальне та ціле, вид та рід, при цьому саме конфлікт є кваліфікуючою ознакою та умовою існування спору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Таликін Є. А. Формування поняття господарського спору в контексті належної господарської юрисдикції. Форум права. 2014. № 1. С. 466-472.
2. Павлюченко Ю. М. Щодо розгляду спорів за участі фермерських господарств. Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса. 2022. № 1. С. 104-116.
3. Бутирський А. А. Вирішення господарських спорів в Україні та країнах Східної Європи: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.04. Чернівці, 2015. 473 с.
4. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: с. , 2у. 4.8 (гли. редкол.)
5. Лихолат І. П. Правові конфлікти та правові спори: диференціація понять і особливості їх вживання: Часопис Київського університету права. 2019. № 1. С. 52-55.
6. Залізняк В. А. Медіація у вирішенні господарських спорів. Правове регулювання економіки. 2017. № 16. С. 171-179.

Булдакова Анастасія Євгенівна,
курсант IV курсу
Навчально-наукового інституту права та
підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції.
Науковий керівник: Кисельов Андрій Олександрович,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції,
кандидат юридичних наук, доценту

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

В сучасному світі, де злочинність є невід'ємною складовою соціально-економічного життя, використання кримінального аналізу набуває особливої важливості під час досудового розслідування. Дослідження злочинів та забезпечення правопорядку вимагає вдосконалення методів та підходів, зокрема в сфері застосування кримінального аналізу, який визначається як систематичне, об'єктивне та логічне вивчення фактів та обставин злочину з метою розкриття його суті, ідентифікації злочинців, а також удосконалення профілактичних заходів.

Науковці визначають поняття кримінальний аналіз як специфічний вид інформаційно-аналітичної діяльності правоохоронних органів, який полягає у перевірці та оцінці інформації, її інтерпретації, встановленні зв'язків між даними, що отримуються у процесі виявлення, припинення та розслідування злочинів і мають значення для оперативно-розшукової діяльності й кримінального провадження, з метою їх використання правоохоронними органами та судом, подальшого проведення оперативного, тактичного і стратегічного аналізу [1, с. 42].

Як зазначає Кисельов А.О., під час кримінального аналізу основним завданням кримінального аналітика є проведення аналітичного дослідження доступної йому інформації, створення за результатами такого аналізу аналітичних продуктів, що мають інформативний та рекомендаційний характер [2] та зауважено на необхідності врахування поліцейськими тактичних особливостей під час своєї діяльності [3, с. 149-152; 4].

Результатами аналітичної діяльності є аналітичний звіт, дос'є на фізичну або юридичну особу, об'єкт (предмет), місце, організовану групу чи злочинну організацію, подію, профіль, аналітичне орієнтування, аналітичні документи [5, с. 32].

Однією з ключових проблем, які виникають у контексті досудового розслідування, є необхідність ефективного використання результатів кримінального аналізу для залучення їх як доказів, виявлення та аналізу злочинних схем, а також забезпечення ефективного взаємодії між правоохоронними органами та експертами з різних галузей науки та техніки.

Також, необхідно враховувати етичні та правові питання, пов'язані із збором, обробкою та зберіганням особистої інформації. Використання кримінального аналізу може породжувати питання конфіденційності та захисту особистої приватності громадян.

Крім цього, застосування результатів кримінального аналізу в досудовому розслідуванні безсумнівно відкриває широкі можливості для підвищення ефективності проведення слідчих дій та пришвидшення процесів зі збору доказової бази. Адже, слідчий не може використовувати результати звітів аналітиків, а тільки спиратися на них при вирішенні питання про проведення слідчих дій. Ця проблема виникає через обмеження встановлені Кримінальним процесуальним кодексом, а саме ч. 2 ст. 84, в якій зазначається що доказами можуть бути показання, речові докази, документи, висновки експертів [6]. А результати аналітичної діяльності кримінального аналітика несе виключно інформативний характер, та вважається результатом діяльності спеціаліста.

Отже, кримінальний аналіз є важливим інструментом в руках правоохоронних органів у виявленні, розслідуванні та запобіганні злочинам. Він дозволяє систематично, об'єктивно та логічно вивчати факти та обставини злочину для розкриття його суті, ідентифікації злочинців та удосконалення профілактичних заходів. Проте, для максимальної ефективності, необхідно активно вирішувати визначені проблеми та систематизувати підходи до використання цього інструменту в правоохоронній діяльності. Також важливо враховувати етичні та правові аспекти збору та обробки інформації, зокрема з питань конфіденційності та особистої приватності. Розвиток відповідних етичних стандартів є важливим кроком у забезпеченні законності та легітимності використання аналітичних інструментів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мовчан А.В. Актуальні проблеми впровадження в органах національної поліції України моделі поліцейської діяльності, керованої аналітикою. Соціально-правові студії. 2018. Випуск 1. С. 17–22.
2. А.О. Кисельов. Особливості здійснення кримінального аналізу на прикладі складання аналітичного звіту (за матеріалами УКА ГУНП в Дніпропетровській області). Бюлетень з обміну досвідом роботи №228/2021. РВВ ДНДІ. К., 2021, с. 63-67.
3. Kyselov A.O. Combating illegal amber mining: peculiarities of conflict resolution. Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu, №2. Dnipro: 2019. Pp. 146-152.
4. Kyselov A., Kovalevska O. An investigation of effective police communication. law enforcement roles requiring language skills. Methodological bases of studying the processes of general mental laws in human interaction with the environment. International Science Group. – Boston : Primedia eLounch, 2022. 194 p. Available at : DOI - 10.46299/ISG.2022.MONO.PSYCHOL.1/ Pp. 39-47.
5. Федчак І. А. Основи кримінального аналізу : навч. посіб. - Львів : Львів. держ. у-т внутр. справ, 2021. - 288 с.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n384>. (дата звернення - 27.12.2023)

Василенко Марія Станіславівна,

здобувач вищої освіти,

*Науковий керівник: Нагорна Олена Олександрівна,
старший викладач кафедри цивільного права і процесу.*

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ В УМОВАХ ВОЄНОГО СТАНУ

У сучасному господарському середовищі, де ринкові відносини та споживацькі потреби набувають все більшого значення захист прав споживачів у господарському праві стає надзвичайно важливою особливо в сучасних умовах. Актуальність теми обумовлюється тим, що споживачі є однією з найважливіших груп учасників господарських відносин. Вони є кінцевими користувачами товарів, робіт та послуг, що виготовляються або надаються суб'єктами господарювання. Від того, наскільки захищені права споживачів, залежить стабільність і розвиток економіки в цілому.

Захист прав споживачів є одним із пріоритетних напрямів державної політики в Україні. У законодавстві України закріплені принципи, права та обов'язки споживачів, а також порядок їх захисту. Однак, незважаючи на значні законодавчі здобутки, у сфері захисту прав споживачів існують певні проблемні аспекти. З одного боку, споживачі мають право на належну якість товарів і послуг, а з іншого боку, війна створює додаткові ризики для їхніх прав.

В Україні, як і в інших країнах, споживачі можуть захистити свої права як у суді, так і поза судом. Світовий досвід показує, що таке поєднання є найбільш ефективним. Судовий і позасудовий способи захисту прав споживачів мають доповнювати один одного, оскільки окреме використання кожного з них часто не приносить бажаного результату.[2]

Судовий захист прав споживачів – це один із найефективніших способів їх захисту. Він здійснюється загальними судами за правилами цивільного судочинства в порядку позовного провадження. Відповідно ч.5 ст.110 ЦПК України позови про захист прав споживачів можуть бути подані за місцем проживання або перебування споживача, а також за місцем заподіяння шкоди чи виконання договору. [3]

Законодавство про захист прав споживачів потребує вдосконалення, оскільки воєнний стан в Україні та цифровізація суспільства створюють нові проблеми у цій сфері.[4] Це негативно впливає на рівень захисту прав споживачів.

До основних проблемних аспектів захисту прав споживачів в умовах воєнного стану можна віднести наступні:

1) Дефіцит товарів і послуг. В умовах воєнного стану, через закриття підприємств, порушення логістичних зв'язків та інші фактори, може виникнути дефіцит товарів і послуг. Це може призвести до підвищення цін, порушення строків виконання зобов'язань перед споживачами та інших проблем.

2) Зниження якості товарів і послуг. Через брак ресурсів, порушення технологій виробництва та інші фактори, може знизитися якість товарів і послуг. Це може призвести до ризику для здоров'я і життя споживачів.

3) Порушення прав споживачів під час воєнних дій. В умовах воєнних дій може виникнути ситуація, коли споживачі не можуть реалізувати свої права через неможливість звернутися до продавців, виконавців послуг, органів захисту прав споживачів.

Для вирішення цих проблем необхідно вжити наступних заходів, таких як забезпечення контролю за якістю товарів і послуг, уряд України повинен забезпечити контроль за якістю товарів і послуг, що надходять на ринок. Для цього необхідно посилити роботу державних органів контролю, а також залучити громадські організації.

Не менш важливим є сприяння розвитку альтернативних каналів постачання товарів і послуг. Уряд повинен сприяти розвитку альтернативних каналів постачання товарів і послуг, наприклад, через інтернет-магазини, мережі крамниць, що працюють за графіком.

А також, в Україні необхідно розробити комплексну програму захисту прав споживачів фінансових послуг на період 2023–2027 років. Ця програма повинна визначати пріоритетні напрямки та завдання реформ у споживчій сфері, з урахуванням наслідків війни в Україні та світової фінансової кризи.[3]

Програма повинна координувати загальнодержавні дії в галузі забезпечення споживчої безпеки у сфері фінансових послуг. Ці дії повинні бути спрямовані на захист прав споживачів на всіх рівнях: на рівні окремих громадян - програма повинна сприяти підвищенню фінансової грамотності населення, захистити споживачів від шахрайства та недобросовісної реклами; на рівні господарюючих суб'єктів - програма повинна сприяти розвитку конкурентного середовища на фінансовому ринку, підвищити прозорість фінансових послуг; на рівні галузей та секторів економіки: програма повинна враховувати особливості окремих галузей та секторів економіки, розробляти спеціальні заходи для захисту прав споживачів у цих сферах; на національному, регіональному та глобальному рівнях: програма повинна сприяти інтеграції України у міжнародну систему захисту прав споживачів.[5]

Враховуючи вище зазначене ми можемо дійти висновку, що в умовах воєнного стану в Україні захист прав споживачів є особливо важливим завданням. Споживачі повинні мати можливість отримувати якісні товари та послуги, а також бути захищеними від порушень своїх прав. Важливо пам'ятати, що права споживачів в Україні гарантуються законом. Споживачі мають право на якісні товари та послуги, на відшкодування збитків у разі порушення їх прав, а також на захист своїх прав в органах влади.

Розробка та реалізація комплексної програми захисту прав споживачів фінансових послуг є важливим завданням для України. Ця програма допоможе забезпечити захист прав споживачів у сфері фінансових послуг в умовах воєнного часу та після його закінчення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ :

1) Конституція України: від 28.06.1996 р. No 254к/96-ВР: станомна 1 січня 2020 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vp#Text>

2) Бурлака О. С. ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ // науковий збірник. – 2022 URL: http://apnl.dnu.in.ua/3_2022/3_2022.pdf#page=28

3) Господарський кодекс України 16 січня 2003 року № 436. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

4) Закон України "Про захист прав споживачів" від 15.03.1991 № 1023-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>

5) Піщурия Н. Окремі питання цифровізації відносин щодо захисту прав та законних інтересів споживачів небанківських фінансових послуг. Підприємництво, господарство і право. 8/2020. Київ, С. 196-204.

Дудник Олександр Володимирович,
курсант 4-го курсу
Навчально наукового інституту права та
підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції,
Федченко Володимир Михайлович,
к.ю.н., доц., професор кафедри
кримінального процесу та стратегічних розслідувань.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ В ДОКАЗУВАННІ

Застосування спеціальних знань можливе при розслідуванні будь-якого злочину, якщо це є доцільним для встановлення чи пояснення його обставин. Спеціальні знання можуть застосовуватися таку кількість разів, яка буде необхідною для формування достатньої доказової бази. Водночас, слідчі не можуть самостійно і безпосередньо застосовувати такі знання для збирання і дослідження доказів, хоча деякі спеціальні знання вони отримують в процесі навчання в юридичних навчальних закладах (з судової медицини, судової психіатрії, судової психології, інформатики тощо).

Використання спеціальних знань у доказуванні - це застосування в кримінальному провадженні знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо для встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження [1].

Загальноновизнаними є дві процесуальні форми використання спеціальних знань у кримінальному провадженні — судова експертиза та участь спеціаліста під час проведення процесуальних дій [1].

Відповідно до ч.1 ст.69 КПК України, судова експертиза проводиться експертом, тобто особою, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань. Експерт повинен мати спеціальні знання у галузі науки, техніки, мистецтва тощо, які необхідні і достатні для того, щоб дати висновок з питань, що виникають під час досудового розслідування і судового розгляду [1].

Спеціальні знання набуваються в процесі навчання і практичної діяльності за певною спеціальністю (фахом) [1, с. 109]. Відповідно до ст. 10 закону України «Про судову експертизу», судовими експертами можуть бути фахівці, які мають відповідну вищу освіту, освітньо кваліфікаційний рівень не нижче за спеціаліста, пройшли відповідну підготовку в спеціалізованих установах Міністерства юстиції України та отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності [2].

Спеціаліст може надавати допомогу слідчому, прокурору, суду у таких формах, як:

- надання консультацій;
- проведення огляду об'єктів, явищ і процесів;

- виконання інших дій, які не потребують спеціальної підготовки.

● Допит спеціаліста. Допит спеціаліста - це слідча (розшукова) дія, в ході якої спеціаліст дає пояснення з питань, що виникають у зв'язку з проведенням досудового розслідування, судового провадження і потребують спеціальних знань.

Для проведення слідчих дій у кримінальне провадження залучається спеціаліст, яким відповідно до ст. 71 КПК України є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок.

Як і експерт, спеціаліст є особою, яка володіє спеціальними знаннями, проте наділена іншими, ніж експерт, процесуальними функціями. Він допомагає у збиранні (виявленні, фіксації та вилученні) доказів, використовуючи техніко-криміналістичні, судово-медичні, інженерно-технологічні й інші спеціальні знання, а також практичні навички застосування відповідних технічних засобів і прийомів. Припущення і ймовірні висновки, що не заносяться до протоколу слідчої дії, не мають доказового значення, але можуть братися до уваги при формуванні версій, перевірятися шляхом проведення експертиз та інших слідчих дій [5, с. 205-206].

Використання спеціальних знань у доказуванні має ряд переваг, зокрема:

● Дозволяє встановити обставини, які не можуть бути встановлені за допомогою загальних знань. Наприклад, для встановлення причини смерті людини необхідно провести судово-медичну експертизу.

● Дозволяє встановити обставини більш точно і повно. Наприклад, для встановлення місця події злочину необхідно провести судово-слідчу експертизу.

● Дозволяє уникнути помилок у встановленні обставин. Наприклад, для встановлення справжності документів необхідно провести судову почеркознавчу експертизу.

Використання спеціальних знань у доказуванні має ряд обмежень, зокрема:

● Необхідність залучення спеціаліста, який має необхідні знання.

● Витрати, пов'язані з проведенням експертизи або залученням спеціаліста.

● Необхідність дотримання встановлених правил проведення експертизи або залучення спеціаліста.

Використання спеціальних знань у доказуванні є важливим засобом забезпечення об'єктивності і повноти доказування у кримінальному провадженні, та стає надійним способом забезпечення прав та свобод людини, та дотримання всіх засад досудового розслідування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бишевец О. В., Використання спеціальних знань у доказуванні в кримінальному провадженні „періодичне видання Науковий вісник № 2/2015. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/2_2015_Bushevec.pdf (дата звернення 5.12.2023)

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n384> (дата звернення 4.12.2023);

3. Кримінальний процес: підручник / За заг. ред. В.В. Коваленка, Л.Д. Удалової, Д.П. Письменного – К:»Центр учбової літератури», 2013. – 544 с.

4. Про судову експертизу: Закон України від 25 лютого 1994 року. Дата оновлення 20.01.2017. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12> (дата звернення 4.12.2023);

5. Кримінальний процесуальний кодекс. Науково-практичний коментар / [Ківалов С.В., Міщенко С.М., Захарченко В.Ю.] – Х.: Одіссей, 2013. – 1104 с.

Зайцев Данило Андрійович,
курсант IV курсу
Навчально-наукового інституту права та
підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції.
Науковий керівник: Кисельов Андрій Олександрович,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції,
кандидат юридичних наук, доцент.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ДІЯЛЬНОСТІ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІТИКА

Сучасний етап розвитку суспільства визначається стрімкими темпами технологічних змін, які неухильно впливають на всі сфери життя, включаючи правову систему. Однією з ключових інновацій, що змінює та вдосконалює сферу правопорядку, є використання штучного інтелекту. Серед низки його застосувань особливе місце займає сфера кримінального аналізу, де впровадження новітніх технологій може суттєво полегшити та вдосконалити процес розслідування злочинів.

На фоні зростаючої кількості кримінальних випадків та їх складності, необхідність ефективного та оперативного кримінального аналізу стає надзвичайно важливою. Штучний інтелект виступає потужним інструментом, спроможним перетворити традиційні методи аналізу високотехнологічні та забезпечити правоохоронним органам значно більше можливостей в протидії злочинності. Аналіз великих обсягів даних, виявлення патернів та передбачення тенденцій здатні робити кримінальний аналіз більш точним та оперативним, забезпечуючи суспільство ефективною захистом від різноманітних загроз.

Поняття штучного інтелекту вже досить давно отримало велику кількість інтерпретацій як від зарубіжних так і вітчизняних науковців. Таким чином, деякі науковці притримуються наступного визначення вказаного поняття, організована сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань [1, с. 83].

Якщо брати світову практику то на сьогоднішній день штучний інтелект використовується у багатьох країнах, зокрема у кримінальних підрозділах поліції. Так, наприклад у США для прогнозування судового рішення використовується система “COMPAS”. Correctional Offender Management Profiling for Alternative Sanctions, цей інструмент використовується переважно в рамках системи кримінального правосуддя з

метою надання суддям підтримки у прийнятті рішень щодо адекватного рівня нагляду за особами, що пройшли засудження за скоєння злочину [2, с. 423].

Велика Британія успішно впроваджує елементи штучного інтелекту у сфері кримінальної юстиції, приводячи в приклад Harm Assessment Risk Tool (HART) – інноваційний інструмент оцінки ризику шкоди, спрямований на покращення виявлення й управління ситуаціями домашнього насильства. Розроблений в самій країні, HART знаходить застосування серед правоохоронців та інших спеціалістів [2, с. 423].

В Україні розвиток цифрових технологій в області правоохоронних систем набирає обертів з вражаючою швидкістю, впроваджуючи інноваційні підходи, серед яких виокремлюється інформаційно-аналітична система кримінального аналізу RICAS. Ця система визначається як передова технологія обробки даних, що використовує в своєму функціоналі передові аналітичні методи, зокрема методи, що базуються на використанні штучного інтелекту, Text Mining та Data Mining. RICAS спеціалізується на обробці великих обсягів інформації з різних відкритих та відомчих джерел з метою проведення досліджень криміногенної обстановки, конкретних розслідувань, виявлення нечітких зв'язків та прогнозування рівня злочинності [3, с. 674-675].

Як зазначає Кисельов А.О., знання з аналітики дозволяють підрозділам Національної поліції ефективніше протидіяти кримінальним правопорушенням [4, с. 67].

Також Кисельовим А.О. акцентовано на необхідності врахування поліцейськими тактичних особливостей під час оперативно-розшукової протидії кримінальним правопорушенням [5, с. 149-152; 6]. Врахування вказаних позицій може покращити ефективність використання інноваційних підходів, зокрема передових технологій обробки даних у протидії злочинності.

У висновку слід відзначити, що штучний інтелект в сфері кримінального аналізу відіграє ключову роль, приносячи значні покращення у роботу правоохоронних органів та кримінальних служб. Технології штучного інтелекту, такі як аналітична система RICAS, дозволяють ефективно опрацьовувати великі обсяги інформації з різних джерел, забезпечуючи більш точний та оперативний кримінальний аналіз.

Успішні приклади використання ШІ в США (COMPAS) та Великій Британії (HART) свідчать про потенціал та переваги впровадження штучного інтелекту в системи правосуддя. Прогностичні можливості, аналіз великих обсягів даних та виявлення нечітких зв'язків допомагають покращити прийняття рішень та забезпечити більший рівень безпеки для суспільства.

Україна також активно працює над впровадженням сучасних технологій в правоохоронні сфери, інтегруючи системи кримінального аналізу, які базуються на штучному інтелекті. Це свідчить про стратегічний підхід до модернізації правосуддя та забезпечення ефективного контролю за кримінальною обстановкою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бугера О. І. Використання штучного інтелекту для запобігання злочинності. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. Том 32(71). No 6. 2021. С. 82–86.
2. Шаєц Є. О., Лунгол О. М. "Перспективи використання штучного інтелекту в проведенні кримінального аналізу" Збірник матеріалів (2023): с. 422.

3. Федоров, О. В. "Застосування технологій штучного інтелекту у системі кримінального аналізу RICAS." XX Всеукраїнська наукова конференція з кримінології для студентів, Злочинці і жертви злочинів аспірантів та молодих вчених (м. Харків, 16 листопада 2020 р.) с. 672 - 676.

4. А.О. Кисельов. Особливості здійснення кримінального аналізу на прикладі складання аналітичного звіту (за матеріалами УКА ГУНП в Дніпропетровській області). Бюлетень з обміну досвідом роботи №228/2021. РВВ ДНДІ. К., 2021, с. 63-67.

5. Kyselov A.O. Combating illegal amber mining: peculiarities of conflict resolution. Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu, №2. Dnipro: 2019. Pp. 146-152.

6. Kyselov A., Kovalevska O. An investigation of effective police communication. law enforcement roles requiring language skills. Methodological bases of studying the processes of general mental laws in human interaction with the environment. International Science Group. – Boston : Primedia eLounch, 2022. 194 p. Available at : DOI - 10.46299/ISG.2022.MONO.PSYCHOL.1/ Pp. 39-47.

Зеленський А.В.,
курсант 4-го курсу ННППФПНП
Науковий керівник: Нагорна О.О.,
старший викладач кафедри цивільного права та процесу
старший лейтенант поліції.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

УМОВИ ДОГОВОРУ ПОСТАВКИ ПРОДОВОЛЬЧИХ ТОВАРІВ

В умовах взаємодії на ринку основною юридичною формою, що характеризує нормальні стосунки між учасниками угод, є договір. Договір постачання є оптимальним юридичним інструментом для регулювання економічних взаємин, пов'язаних із постачанням продукції та товарів. Цей документ виступає ключовим у визначенні прав та обов'язків сторін у контексті постачання продовольчих товарів [7, с. 199].

Спільним законодавством встановлено, що договір постачання означає угоду, за якою постачальник (підприємець) зобов'язується визначеним терміном передати покупцеві товар, призначений для підприємницької діяльності або іншої цілі, що не пов'язана з його власним використанням. Згідно з умовами договору покупець зобов'язаний прийняти товар та сплатити визначену вартість.

Договір постачання становить основний юридичний документ, який урізноманітнює права та обов'язки сторін, і це стає особливо актуальним у випадках, коли в ньому чітко, лаконічно та докладно визначені всі необхідні умови угоди [8, с. 88].

Торгівля, що ґрунтується на договорах постачання, представляє собою поширений аспект господарської діяльності, який регулює відносини між виробником і покупцем. Поставка товарів, як різновид договору купівлі-продажу, підпорядковується відповідним принципам законодавства, регулюючи взаємовідносини у сфері купівлі-продажу, з обов'язковим врахуванням особливостей, що пов'язані з постачаннями [1; 2].

Умови угоди по постачанню продовольчих товарів можна розглядати з точки зору їх значущості – як істотні та рекомендаційні. Істотні умови договору визначають ті, що без їхнього погодження угода не вважається укладеною. З іншого боку, рекомендаційні умови – це ті, які можуть бути визначені за бажанням сторін угоди. До того ж, існують організаційні умови, які характеризуються тим, що вони є спільними для різних видів договорів.

Серед істотних умов договору поставки слід відзначити наступні:

Предмет угоди визначає обов'язок продавця постачати товар та обов'язок покупця приймати та оплачувати отриманий товар. Такий предмет угоди поставки продовольчих товарів стосується товару, призначеного не лише для підприємницької діяльності, а й для інших цілей, що не пов'язані із особистим, сімейним або домашнім використанням. Це може включати продукцію промислового призначення, товари для продажу на ринку, або продукцію, призначену для промислової переробки. Угода повинна чітко визначити назву продукції (товару), а також номери стандартів, технічні умови, артикули та інші необхідні документи для перевірки отриманої продукції (товару). Деталізований опис предмета угоди допомагає уникнути непорозумінь. При визначенні предмета угоди

поставки продовольчих товарів також важливо узгоджувати умови стосовно кількості, асортименту і якості товару [9, с. 167].

Термін (строк) здійснення поставок може бути передбачено самим угодою, визначаючи заздалегідь певну періодичність поставок, наприклад, щосереді протягом дії угоди, або встановлюючи вимоги щодо визначення строків у конкретних ситуаціях, наприклад, протягом п'яти робочих днів після отримання покупцем замовлення [6, с. 74-79].

Ціна поставки включає в себе загальну вартість товару, який має бути поставлений. Загальна сума угоди залежить від ціни та обсягу поставок [8, с. 88]. У випадках, коли неможливо визначити ціну угоди при її укладенні, існує можливість посилалися на документи, які будуть додані до угоди кожного разу при поставці партії товарів, і вони вважатимуться невід'ємною частиною угоди. Кожного разу ціна товару буде фіксуватися, наприклад, в сумах, вказаних у накладних, що оформляють прийом-передачу товару, поставленого згідно з угодою [5, с. 65-67].

Рекомендовані умови угоди по поставці продовольчих товарів можуть бути наступним чином визначені:

Порядок подання та підтвердження замовлень для кожної конкретної поставки, за умови, що угода не встановлює жорстких строків, обсягів чи вимог до товару. Замовлення можуть бути оформлені через додатки, специфікації, або навіть електронну пошту чи факс, якщо це передбачено договором;

Конкретні умови поставки, які можуть бути чітко визначені в угоді (хто забезпечує транспорт, вантаження, несе ризики до передачі товару покупцеві і т. д.), або вказані за посиланням на правила "Інкотермс" [4]. Важливо враховувати, що угодою може бути передбачено відвантаження товарів вантажовідправником, який не є постачальником, та отримання товарів вантажоодержувачем, який не є покупцем, а також оплата товарів платником, який не є покупцем;

Якість товарів повинна відповідати чинним стандартам, технічним умовам та нормам у ветеринарній, санітарній, гігієнічній сферах, якщо в договорі не встановлені більш високі вимоги. Якість товарів визначається характеристиками, які відображають новизну, надійність, довговічність і придатність для задоволення попиту покупців відповідно до їх призначення [8, с. 89]. Ця якість повинна бути підтверджена відповідними товаросупровідними документами та відповідати умовам договору, вимогам якості, передбаченим стандартами, технічними умовами, іншою технічною документацією та законодавством;

Порядок проведення оплати, який може включати повну або часткову передоплату, оплату після отримання товару та їх строки. Можливість розстрочки або часткової оплати в певних обставинах;

Умови, за яких постачальник може відмовитися від виконання поставки, а покупець - від оплати;

Відповідальність сторін за порушення умов угоди, що може включати широкий спектр штрафних санкцій, які відповідають порушенням сторін, а також умови, що виключають відповідальність (форс-мажор) [3, с. 289; 10]

Рекомендовані умови угоди по поставці продовольчих товарів можуть бути наступним чином визначені:

Порядок подання та підтвердження замовлень для кожної конкретної поставки, за умови, що угода не встановлює жорстких строків, обсягів чи вимог до товару. Замовлення можуть бути оформлені через додатки, специфікації, або навіть електронну пошту чи факс, якщо це передбачено договором;

Конкретні умови поставки, які можуть бути чітко визначені в угоді (хто забезпечує транспорт, вантаження, несе ризики до передачі товару покупцеві і т. д.), або вказані за посиланням на правила "Інкотермс" [4]. Важливо враховувати, що угодою може бути передбачено відвантаження товарів вантажовідправником, який не є постачальником, та отримання товарів вантажоодержувачем, який не є покупцем, а також оплата товарів платником, який не є покупцем;

Якість товарів повинна відповідати чинним стандартам, технічним умовам та нормам у ветеринарній, санітарній, гігієнічній сферах, якщо в договорі не встановлені більш високі вимоги. Якість товарів визначається характеристиками, які відображають новизну, надійність, довговічність і придатність для задоволення попиту покупців відповідно до їх призначення [8, с. 89]. Ця якість повинна бути підтверджена відповідними товаросупровідними документами та відповідати умовам договору, вимогам якості, передбаченим стандартами, технічними умовами, іншою технічною документацією та законодавством;

Порядок проведення оплати, який може включати повну або часткову передоплату, оплату після отримання товару та їх строки. Можливість розстрочки або часткової оплати в певних обставинах;

Умови, за яких постачальник може відмовитися від виконання поставки, а покупець - від оплати;

Відповідальність сторін за порушення умов угоди, що може включати широкий спектр штрафних санкцій, які відповідають порушенням сторін, а також умови, що виключають відповідальність (форс-мажор) [3, с. 289; 10].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435–IV [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435_15
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436–IV [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436_15
3. Вінник О.М. Господарське право: навчальний посібник. — 2-е вид., змін. та доп. — К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. — 766 с.
4. Інкотермс Офіційні правила тлумачення торговельних термінів Міжнародної торгової палати від 01.01.2000 р. [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/988_007
5. Кузьмін Дн.Л. Договір поставки та особливості його укладання / Дн.Л. Кузьмін // Вісник Житомирського державного технологічного університету / Серія: Економічні науки. — Житомир: ЖДТУ, 2009. — № 1 (47). — С. 65-67.
6. Самчук-Колодяжна З. Питання договору поставки в цивільному праві / З. Самчук-Колодяжна // Історико-правовий часопис. — 2014. — № 2. — С. 74-79.

7. Цивільне право України: Навчальний посібник / кол. авторів; за ред. Г. Б. Яновицької, В. О. Кучера.— Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. — 468 с.
8. Цивільне право України: Посібник: У 2 кн. / О. В. Дзера (кер. авт. кол.), Д. В. Боброва, А. С. Довгерт та ін.; За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. — 2-е вид., доповн. і перероб. — К.: Юрінком Інтер, 2004. — Кн. 2. — 640 с.
9. Цивільне право України. Договірні та недоговірні зобов'язання: Підручник / [С. С. Бичкова, І. А. Бірюков, В. І. Бобрик та ін.]; за заг. ред. С. С. Бичкової. — 3-те вид., змін, та допов. — К.: Алерта, 2014.— 496 с.
10. Юридичні умови договору поставки [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://becon.com.ua/index.php/umovi-pridbannya/yuridichni-umovi-dogovoru-postavki>

Касич Єлизавета Юрївна,
здобувач вищої освіти 4-го курсу
Навчально-наукового інституту права та
підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції.
Науковий керівник: **Нагорна Олена Олександрівна,**
старший викладач кафедри цивільного права та процесу.
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ФЕРМЕРСЬКІ ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ ТА ПРОБЛЕМАТИКА ЇХ ІСНУВАННЯ ТА СТВОРЕННЯ

Нині в Україні розвиваються різні корисні господарські утворення. Зокрема – це господарські фермерства. Згідно із сучасних джерел, дані фермерства є чи не одними із найперспективніших та не обхідних форм ведення виробництва на теренах України. Крім того вони виступають як організаційно-правові форми ведення ефективного сільськогосподарського виробництва, досконаліший крок на шляху підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва та зацікавленості товаровиробника у кінцевих результатах праці. На разі чинне фермерське законодавство зазнало деяких. Тому вказані положення потребують детального аналізу та осмислення.

На сьогодні господарське законодавство є чи не головною із найважливіших ланок правового механізму, який направлений на забезпечення розвитку економіки країни, а найважливішим аспектом є те, що дане законодавство виступає джерелом господарського права. Наразі, у сучасності, від стану цього законодавства залежить багато аспектів соціального життя людей України, а також і безпека самої держави. Тому, незважаючи на це, по сей день підіймаються питання щодо удосконалення господарського законодавства. Тому нині є певна низка проблемних питань господарського права. Не можна не погодитись з ти що зазначила Лозова Т.О. : «Великою проблемою для господарського законодавства України є пасивність самих суб'єктів господарювання. Вони не виражають свого ставлення до сьогоденішньої проблемної ситуації, що притаманна галузям права, зокрема, господарському праву, чітко не висловлюють своїх бачень щодо покращення правового регулювання процесу господарювання в Україні. При врахуванні їх побажань та практичних навиків у поєднанні з високоякісною роботою. Тому державних органів влади при розробці та втіленні у життя законодавчих актів сфери господарювання, можна досягти неабиякого позитивного результату. Головним завданням сучасних вчених – юристів та органів влади є гармонізація норм ГК України та ЦК України, а також їх подальша кодифікація та уніфікація. Реформоване господарське законодавство повинно бути професійним та змістовним, легким для сприйняття суб'єктами господарювання» [1, с. 2].

Також, ми вирішили виокремити такий вид господарської діяльності, як фермерство. Нині, фермерство є популярним у деяких країн світу, воно непогано функціонує, та дуже добре впливає на економічну систему країни. Гарним прикладом, де держава дуже добре фінансує фермерства є країни ЄС та США. Щодо України, становлення фермерства

припадає приблизно на 1989–1990 роки, причому на початковому етапі свого розвитку найрозповсюдженішими вони були у Західному регіоні (Львівська, Волинська, Тернопільська, Івано-Франківська області). Це можна пояснити як об'єктивними факторами (багатоукладністю сільського господарства, хутірське розселення), так і суб'єктивними чинниками (збільшення розмірів присадибних ділянок, створення умов для розвитку усіх форм власності) [2, с. 13].

Тому, можна зробити наступні висновки, що перші фермерські господарства з'явилися в Україні ще до прийняття відповідних законних актів, які б регулювали дані відносини. Це зумовлено тим, що Верховною Радою України тільки 20 грудня 1991 року було прийнято Закону України “Про селянське (фермерське) господарство”. Закон України від 19 червня 2003 року “Про фермерське господарство” став наступним етапом (сходиною) законодавчої бази для подальшого розвитку спеціального фермерського законодавства, внаслідок чого було прийнято багато інших нормативно-правових актів спеціального фермерського законодавства. Водночас розвиток фермерства відбувався з певними труднощами та розпочався процес скорочення кількості таких господарств [3].

Отже, на разі держава починає стимулювати дані фермерські господарства. І проаналізувавши останні зміни, ми вбачаємо прогрес із сторони держави. Але, на нашу думку, за такої підтримки замало. Необхідно також, розглядати земельні, майнові, трудові відносини господарств, для більш ефективної підтримки фермерських господарств.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Лозова Тетяна Олегівна Проблемні питання господарського законодавства та шляхи їх усунення. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/12946/1/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D1%96%20%D1%80%D0%B5%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B8%20%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96%20%D0%A71_p262-263.pdf [дата звернення 03.01.2024]
2. Долинська М. С. Фермерські господарства України: землекористування, порядок створення, діяльність та припинення діяльності. Страйд, 2016. – 264с.
3. Про фермерське господарство: Закон України від 19 червня 2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text> [дата звернення 03.01.2024]

Макруха Єлизавета Олександрівна,
курсантка 4-го курсу ННШПФПНП.
Науковий керівник: Нагорна Олена Олександрівна,
старший викладач кафедри.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

РОЛЬ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОНКУРЕНЦІЇ ТА ПОПЕРЕДЖЕННІ МОНОПОЛЬНИХ ПРАКТИК

Господарське право відіграє важливу роль у забезпеченні конкуренції та попередженні монопольних практик. Конкурентність на ринку сприяє стимулюванню інновацій, покращенню якості товарів та послуг, а також зниженню цін. У той же час, монопольні практики можуть призвести до обмеження конкуренції, знефарбованого впливу на ціни та обмеження вибору споживачів. У зв'язку з цим, господарське право має за мету створення умов для ефективної конкуренції та запобігання недобросовісним практикам.

Одним з основних завдань господарського права є створення умов для розвитку конкурентної середовища. Для цього використовуються різноманітні інструменти, такі як антимонопольне законодавство, регулювання концентрації підприємств тощо. Антимонопольне законодавство має на меті запобігання формуванню монополій та обмеженню конкуренції на ринку. Воно встановлює правила щодо заборонених домовленостей, недобросовісних дій, концентрації підприємств, а також визначає порядок розслідування порушень антимонопольного законодавства. Саме в Господарському кодексі у статті 18 передбачено, що держава здійснює антимонопольно-конкурентну політику та сприяє розвитку змагальності у сфері господарювання на основі загальнодержавних програм, що затверджуються Верховною Радою України за поданням Кабінету Міністрів України [1].

Досліджуючи особливості розвитку законодавчого регулювання економічної конкуренції в Україні, варто враховувати, що, з одного боку, джерелами конкурентного права є нормативні акти, міжнародні договори, судові прецеденти або звичаї ділового обороту, пов'язані з припиненням недобросовісної конкуренції, з іншого – з захисту від проявів монополістичної діяльності, регулювання діяльності суб'єктів природних монополій, контролю за процесами надання і використання державної допомоги суб'єктам господарювання та забезпечення конкурентних засад при здійсненні публічних закупівель [2].

Крім того, господарське право встановлює правила щодо захисту конкуренції у різних сферах економіки, таких як торгівля, фінансовий сектор, транспорт та інші. Наприклад, у сфері фінансових послуг встановлюються обмеження щодо злиття та поглинання банків з метою запобігання формуванню монополій у цьому секторі.

Господарське право також спрямоване на попередження монопольних практик та захист конкуренції. Одним із інструментів для цього є контроль за концентрацією підприємств. Законодавство про контроль за концентрацією підприємств передбачає

обов'язковий аналіз та затвердження концентраційних угод, що дозволяє уникнути формування монополій та обмежень конкуренції.

Крім того, законодавство встановлює правила щодо заборонених домовленостей та недобросовісних дій, таких як узгодження цін, обмеження постачань, недобросовісна реклама тощо. Це дозволяє запобігти негативному впливу монопольних практик на ринок та споживачів.

На сьогодні відбуваються зміни в законодавстві, а саме у проєкті Порядку врегулювання у справах про антиконкурентні узгоджені дії та зловживання монопольним (домінуючим) становищем на ринку, який було розроблено на підставі Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства про захист економічної конкуренції та діяльності Антимонопольного комітету України».

У проєкті Порядку визначено, що вона є обміном пропозиціями, з'ясуванням позицій відповідача та органу АМКУ з метою досягнення домовленостей між органом АМКУ, до повноважень якого належить прийняття рішення у справі, та відповідачем шляхом підписання угоди про врегулювання справи, тобто двостороннього договору, що визначає права і обов'язки відповідача у справі та органу Комітету під час її застосування у справі. Варто звернути увагу на те, що процедура звільнення від відповідальності (leniency) застосовуватиметься для порушників вимог Закону у вигляді антиконкурентних узгоджених дій, а процедура врегулювання — як для випадку вчинення антиконкурентних узгоджених дій, так і в разі вчинення порушення у вигляді зловживання монопольним (домінуючим) становищем. Закон, крім того, не виключає, що учасника антиконкурентних узгоджених дій одночасно може бути звільнено і від відповідальності у порядку, передбаченому новою ст. 52-1 Закону «Про захист економічної конкуренції», тобто до певного відповідача можуть бути застосовані обидві процедури одночасно [3].

Таким чином, господарське право виконує важливу роль у забезпеченні конкуренції та попередженні монопольних практик, створюючи сприятливе середовище для ефективної конкуренції, розвитку бізнесу та захисту інтересів споживачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення 24.12.2023)
2. Бакалінська О.О. Розвиток конкурентного законодавства і права України в умовах європейської інтеграції. Конкурентне право. 04.02.2020. URL: <https://coordynata.com.ua/rozvitok-konkurentnogo-zakonodavstva-i-prava-ukraini-v-umovah-evropejskoi-integracii> (дата звернення 24.12.2023)
3. Фефелов Олександр Реформа конкурентного законодавства: що передбачає затверджений АМКУ порядок врегулювання. Юридична газета online. 03.11.2023 URL: <https://jur-gazeta.com/dumka-eksperta/reforma-konkurentnogo-zakonodavstva-shcho-peredbachae-zatverdzhenyi-amku-poryadok-vregulyuvannya-u-s.html> (дата звернення 24.12.2023)

Нагорна Олена Олександрівна,
старший викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ПІДПРИЄМСТВ З ІНОЗЕМНИМИ ІНВЕСТИЦІЯМИ ТА ІНОЗЕМНИХ ПІДПРИЄМСТВ

В умовах глобальної світової інтеграції стає важливим питання залучення іноземних інвестицій в економіку України, а ефективним засобом цього може бути створення підприємств з іноземними інвестиціями. Такі підприємства відіграють суттєву роль в українській економіці, сприяючи притягненню додаткових фінансових ресурсів, розширенню торгівельних відносин з іншими країнами, створенню та утриманню робочих місць, а також забезпечуючи доступ до сучасних технологій та високорівневих моделей корпоративного управління. Це, в свою чергу, стимулює виробничі процеси та сприяє створенню конкурентоздатної продукції.

Згідно із Законом України "Про режим іноземного інвестування" [2], підприємство з іноземними інвестиціями визнається підприємством будь-якої юридичної форми, створеним відповідно до законодавства України, де іноземна інвестиція у статутному фонді становить принаймні 10%. Статус підприємства з іноземними інвестиціями присвоюється з моменту зарахування іноземної інвестиції на його баланс.

Також у статті 63 Господарського кодексу України [1] вказано, що, якщо іноземна інвестиція становить не менше 10% статутного фонду підприємства, воно отримує статус підприємства з іноземними інвестиціями. У випадку, коли іноземна інвестиція становить 100% статутного фонду підприємства, воно вважається іноземним підприємством. Іноземна інвестиція визначається як цінності, вкладені іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності з метою прибутку чи досягнення соціального ефекту.

Підприємства з іноземними інвестиціями мають право бути засновниками дочірніх підприємств, створювати філії та представництва як на території України, так і за її межами, дотримуючись вимог законодавства України і законодавства відповідних держав. Ці підприємства мають самостійність у господарській діяльності і можуть самостійно встановлювати умови реалізації продукції, включаючи цінову політику, за умови відповідності законодавству України.

Продукція цих підприємств не підлягає ліцензуванню та квотуванню, якщо вона сертифікована як продукція власного виробництва відповідно до встановленого Кабінетом Міністрів України порядку.

Оподаткування підприємств з іноземними інвестиціями здійснюється відповідно до загальних правил для всіх суб'єктів підприємницької діяльності згідно із податковим законодавством України.

Варто зауважити, що використання терміну "правовий статус" підприємств з іноземними інвестиціями вказує на їхню спеціальну (родову) правову позицію, що включає у себе закріплені законодавством особливі права і обов'язки та інші характеристики, які роблять ці підприємства унікальними серед інших.

Іноземним підприємством вважається юридична особа, яка є унітарним чи корпоративним підприємством, заснованим відповідно до законодавства України та операційно функціонує на підставі власності іноземців або іноземних юридичних осіб. Також це може бути існуюче підприємство, яке повністю належить зазначеним особам. Створення іноземних підприємств у галузях, визначених як стратегічно важливі для національної безпеки, заборонено законом.

Діяльність філій, представництв та інших відокремлених структур підприємств, що мають правовий статус в інших країнах, здійснюється на території України відповідно до встановленого законодавства України.

Існують конкретні обмеження, пов'язані із присвоєнням юридичного статусу підприємствам із зовнішніми інвестиціями, а саме:

- Обмеження на можливість заснування та участі іноземних осіб, зареєстрованих в офшорних зонах (затверджених КМУ) чи країнах, що не співпрацюють із FATF у боротьбі проти відмивання доходів, а також деяких інших країнах.
- Встановлення максимальної долі участі іноземних інвесторів у статутних капіталах окремих підприємств, що здійснюють діяльність, яка впливає на публічні інтереси [3, с. 247].

Отже, підприємства із іноземними інвестиціями стикаються з рядом проблем, викликаних, зокрема, недостатнім розробленням окремих аспектів їхнього юридичного статусу, таких як надання статусу цим підприємствам та реалізація ними своїх прав і обов'язків. Деякі положення нормативно-правових актів, що регулюють статус підприємств із іноземними інвестиціями, містять протиріччя і недоліки, які потребують виправлення, зокрема щодо набуття та припинення статусу таких підприємств, майнової основи їхньої діяльності та забезпечення гарантій захисту їхніх прав.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Господарський кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18, 19-20, 21-22. Ст. 144.
2. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 19 березня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 19. Ст. 80.
3. Гаврилішин А. П., Омелько Г. Т. Правове становище підприємств з іноземними інвестиціями. Безпека людини в умовах глобалізації: сучасні правові парадигми : VII Міжнародна науково-практична конференція, Київ, Національний авіаційний університет, 24 лютого 2017 р.: тези доповіді. Тернопіль. Вектор. 2017. Т. II. С. 246-248.

Рибалко Марія Дмитрівна,
здобувач вищої освіти 4 курсу.

Науковий керівник: Нагорна Олена Олександрівна,
старший викладач кафедри цивільного права та процесу.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ БАНКРУТСТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Банкрутство сільськогосподарських підприємств є актуальною проблемою, яка потребує комплексного дослідження. З розвитком сільськогосподарського сектору та його специфікою пов'язані численні організаційно-правові аспекти, особливо щодо процедур та наслідків банкрутства [1, с.114].

Сільськогосподарські організації є важливим елементом аграрного сектору економіки. Вони займаються виробництвом сільськогосподарської продукції, використовуючи різні ресурси, зокрема земельні площі, технології вирощування та людський капітал. Особливості сільськогосподарських організацій включають:

- специфіку управління ресурсами, тобто сільськогосподарські організації часто мають значні земельні площі, які вимагають ефективного управління. Крім того, вони повинні враховувати сезонність виробництва та особливості технологій вирощування рослин;
- великі земельні площі та їх управління. Управління земельними ресурсами є важливою частиною діяльності сільськогосподарських організацій. Це включає в себе планування використання земель, контроль за ерозією та забрудненням, а також забезпечення безпечного та ефективного використання земель.
- сезонність робіт. Сільське господарство є сезонною галуззю, що означає, що виробництво продукції відбувається в певні періоди року. Це може призвести до нерівномірного розподілу робочої сили та фінансових ресурсів.
- високий рівень залежності від природних факторів. Сільське господарство є чутливим до природних катаклізмів, таких як посуха, повені та град. Ці фактори можуть негативно вплинути на врожайність та фінансовий стан підприємств.

Детальне вивчення цих особливостей допоможе краще зрозуміти контекст, у якому функціонують сільськогосподарські організації та як це впливає на їхню діяльність та стійкість у випадку фінансових труднощів чи банкрутства, а також може допомогти розробити ефективні політики та програми підтримки цих підприємств.

Правове регулювання процедури банкрутства сільськогосподарських організацій відображає особливості та унікальні аспекти, які впливають на функціонування аграрного сектору економіки. Однією з ключових особливостей є адаптація законодавчої бази до потреб сільськогосподарських підприємств, враховуючи їхню специфіку управління, сезонність робіт та залежність від природних чинників.

Законодавство, яке регулює процедури банкрутства для сільськогосподарських організацій, включає в себе низку нормативних актів, спрямованих на захист і підтримку цього сектору економіки [2]. Воно враховує специфіку виробництва, допомагаючи

встановити особливі правила та процедури для випадків банкрутства сільськогосподарських організацій, зокрема щодо управління активами та пасивами, оцінки фінансового стану та можливостей реструктуризації.

Процедури банкрутства для аграрних підприємств включають етапи визнання організації банкрутом, управління її активами та пасивами під час процедур, а також можливості відновлення функціонування підприємства після банкрутства. Враховуючи особливості сільськогосподарського виробництва, законодавство створює рамки для збереження та відновлення стійкості аграрних підприємств навіть у випадку фінансових труднощів.

Процедура банкрутства для сільськогосподарських організацій відображається у специфіці їхньої діяльності та фінансових викликах, з якими вони можуть стикатися. Визнання організації банкрутом та подальші кроки є важливим етапом у житті сільськогосподарського підприємства, оскільки вони впливають на його подальшу долю та можливості відновлення.

Виокремлюють наступні етапи процедури банкрутства:

1) Визнання банкрутства: Перший етап - це оголошення сільськогосподарської організації банкрутом. Це може відбутися на основі власної заяви організації, рішення кредиторів або судового рішення.

2) Управління активами та пасивами: Під час процедур банкрутства управління майном організації переходить до уповноваженого органу (наприклад, куратора чи адміністратора), який здійснює керівництво активами та розподіл коштів серед кредиторів.

3) Розгляд можливостей відновлення діяльності: Деякі процедури банкрутства передбачають можливість відновлення функціонування організації після банкрутства через процедури реструктуризації чи реорганізації.

4) Оцінка та затвердження плану виходу з банкрутства: Визначення шляхів виходу з фінансових труднощів, розробка та затвердження плану, спрямованого на відновлення фінансової стійкості та продовження діяльності підприємства.

Вивчення цих етапів дозволяє краще зрозуміти механізми та процедури, що пзастосовуються в разі банкрутства сільськогосподарських організацій, а також з'ясувати можливості виходу з фінансових труднощів для подальшого розвитку галузі.

Банкрутство сільськогосподарських організацій має значні економічні та соціальні наслідки. Економічно, воно може призвести до втрати активів, включаючи земельні ділянки та сільськогосподарську техніку, а також до зменшення обсягів виробництва. Це може стати причиною зменшення робочих місць і втрати економічної активності у сільських громадах. Соціально, банкрутство таких підприємств може призвести до соціальної напруги та втрати впливу на місцевому рівні, оскільки вони часто є основою економіки та культурного життя в місцевостях. Втрата аграрних підприємств може також призвести до зменшення інвестицій у розвиток інфраструктури сільських територій, що в подальшому вплине на загальний розвиток та стабільність цих регіонів.

Шляхи виходу з банкрутства для сільськогосподарських організацій можуть бути різноманітними та включати стратегії реструктуризації та підтримки, а саме: реструктуризація боргів: одним з методів виходу з банкрутства є переговори з кредиторами для перегляду умов погашення боргів, зменшення їхньої суми або встановлення більш вигідних строків погашення. Також, проведення фінансової

реорганізації: Організації можуть розглядати можливості зміни фінансових стратегій, вдосконалення управлінської політики та пошук нових джерел фінансування.[3, с.57]

3. Реорганізація виробництва: Оптимізація виробничих процесів, зменшення витрат, використання новітніх технологій та удосконалення управління можуть сприяти підвищенню ефективності підприємства.

4. Диверсифікація продукції: Розширення асортименту продукції, включення додаткових напрямків діяльності або пошук нових ринків збуту можуть сприяти збалансуванню фінансів підприємства.

Наслідки успішного виходу з банкрутства можуть включати відновлення фінансової стабільності, збереження робочих місць, зміцнення репутації компанії та позитивний вплив на місцеву економіку. Однак неуспішний вихід з банкрутства може призвести до подальших втрат активів, зниження довіри до компанії та поглиблення фінансових проблем. Тому важливо ретельно розробляти та впроваджувати стратегії виходу з банкрутства, враховуючи всі можливі наслідки та ризики.

Отже, вивчення організаційно-правових аспектів банкрутства сільськогосподарських організацій відображає складність управління такими підприємствами та потребує спеціалізованих стратегій для запобігання фінансовим труднощам. Враховуючи унікальність аграрної галузі, важливо акцентувати увагу на розробці та впровадженні ефективних методів управління, таких як реструктуризація фінансів та модернізація виробництва, які сприяють покращенню фінансової стабільності сільськогосподарських підприємств.

Наслідки банкрутства, такі як втрата робочих місць та негативний вплив на місцеві спільноти, підкреслюють важливість управлінських стратегій, спрямованих на збереження стійкості підприємств. Для успішного функціонування аграрного сектору необхідно систематично вдосконалювати та впроваджувати стратегії, які враховують специфіку цієї галузі та сприяють її розвитку в умовах фінансової стійкості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Панченко В.В. БАНКРУТСТВО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ. Сучасні погляди на актуальні питання правових наук :

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 22-23 листопада 2019 року. - Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2019. - Ч. 2.- 144с.

2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 із змінами від 01.01.2024 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

3. <http://repository.vsau.org/getfile.php/2822.pdf>

4. Г. В. Смолин, О. А. Туркот, Л. В. Хомко. Господарське право України. Загальна частина: підручник / за заг. ред. Г. В. Смолина. – Львів: ЛьвДУВС, 2017. – 484 с.

Скуміна Х.П.,
студентка юридичного факультету.
Науковий керівник: Толкач А.М.,
старший викладач.

Національний університет «Чернігівська політехніка»

ПОНЯТТЯ ТРАСОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ: ЇЇ ЗАВДАННЯ ТА ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ВИРІШУВАНИХ ПИТАНЬ

Актуальність вивчення трасологічної експертизи завжди є на часі, адже вона досліджує сліди-відображення, результати яких мають впливове значення для органів досудового розслідування та суду. Займаються проведенням трасологічної експертизи експерти, які володіють спеціальними знаннями у галузі трасології.

Мета дослідження розкрити поняття та завдання трасологічної експертизи.

Виклад основного матеріалу. Трасологічна експертиза – це процес дослідження матеріально фіксованих слідів-відображень (слідів людини, тварини, їх діяльності тощо), слідоутворюючих та слідосприймаючих об'єктів, умов та механізму слідоутворення, що проводиться особами (експертами), які володіють спеціальними знаннями у галузі трасології (як науки про сліди, що є частиною криміналістики) з метою встановлення фактичних даних, що мають значення для органів досудового розслідування та суду [1].

Підставою для проведення експертизи є постанова (ухвала) суду в кримінальних справах. Виконання трасологічної експертизи покладається на експертів, які мають спеціальні знання в даній галузі.

Будь-яка експертиза передбачає проведення певних досліджень. Згідно Правил проведення судово-медичних експертиз (досліджень) у відділеннях судово-медичної криміналістики бюро судово-медичної експертизи: «Проведення трасологічних експертиз включає в себе дослідження ушкоджень від гострих (колючих, колюче-ріжучих, рубаючих), тупих (будь-якої конфігурації) предметів (зброя) або їх поєднання. До цієї групи також належать дослідження ушкоджень, слідів і накладень, пов'язаних з транспортною травмою (автомобільною, залізничною, авіаційною та ін.), випадки вивчення слідів крові, виділень, відбитків зубів (людини чи тварини)»[2].

Також слід зазначити, що наступним пунктом правил йде перелік речових доказів: «Речовими доказами в таких експертизах можуть бути об'єкти біологічного (м'які тканими, органи, кістки, оболонки) і небіологічного (одяг, взуття, побутові речі тощо) походження, на яких є ушкодження, накладення та сліди від конкретної взаємодії з травмуючими предметами, зброями чи зброєю» [2].

«Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень» чітко визначає, що до завдань трасологічної експертизи відносять ідентифікацію або визначення родової (групової) належності індивідуально визначених об'єктів за матеріально фіксованими слідами -

відображеннями їх слідоутворювальних поверхонь; діагностика (установлення властивостей, станів) об'єктів; ситуалогічні завдання (установлення механізму слідоутворення тощо) [3].

Для вирішення ідентифікаційних завдань експерту необхідно надати: предмети зі слідами, а якщо вилучити їх неможливо, то копії слідів (зліпки, фотознімки); об'єкти, якими, за припущенням органу (особи), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), могли бути залишені ці сліди; дані про час виявлення слідів, умови, у яких були об'єкти зі слідами до їх направлення на експертизу.

Якщо експертові надсилається копія сліду на дактилоплівці або інша копія сліду, необхідно надати схему його розміщення на поверхні предмета (місцевості) [3].

Трасологічна експертиза має свої підвиди. До них ми відносимо:

- експертиза слідів рук людини;
- експертиза слідів ніг людини, її взуття, шкарпеток, панчіх;
- експертиза слідів рукавичок, одягу людини, слідів пошкоджень на об'єктах, слідів нашарувань на об'єктах;
- експертиза слідів ніг (лап) тварини;
- експертиза знарядь, агрегатів, інструментів, холодної зброї і залишених ними слідів, ідентифікація цілого за частинами, експертиза слідів знаряддя та інструментів;
- експертиза слідів транспортних засобів;
- експертиза замикальних та контрольних засобів;
- експертиза слідів поділу цілого на частини;
- експертиза рельєфних знаків на металі, пластмасі та інших матеріалах; експертиза вузлів та петель [3].

Для детальнішого розгляду та з'ясування переліку орієнтовних питань розглянемо один з підвидів. Наприклад, експертиза слідів рук людини або дактилоскопічна експертиза. Якщо версія про особу, що залишила слід, ще не висунута, а також якщо слідчий вважає за потрібне встановити, чи є на предметах обстановки місця події невидимі або слабовидимі сліди, перед експертом може постати питання про наявність такого роду слідів і їх придатність для ідентифікації особи [3].

Щодо орієнтовного переліку вирішуваних питань, то тут будуть такі як:

- Чи є на об'єкті сліди рук?
- Чи придатні дані сліди для ідентифікації особи?
- Чи залишені сліди рук конкретно (однією) особою?
- Чи залишені однією особою сліди рук, вилучені в різних місцях?
- Чи є на даному предметі сліди рук і якщо так, то чи придатні вони для ідентифікації?
- Якою рукою і якими пальцями руки залишено сліди?
- Які особливості мають руки людини, що залишила сліди (відсутність пальців, наявність шрамів тощо)?
- Якими ділянками поверхні долоні залишено сліди?
- У результаті якої дії залишено слід (захват, торкання тощо)?
- Чи були сліди до вилучення на поверхні конкретного об'єкта?
- Чи є ознаки перенесення вилучених слідів з однієї поверхні на іншу? [3].

Також можна зазначити, що дактилоскопічна експертиза вирішує дві основні групи завдань: діагностичні та ідентифікаційні. До діагностичних ми ставимо питання такі, як:

Чи є на наданому на дослідження об'єкті сліди рук і якщо так, то чи придатні вони для ідентифікації? Якою рукою і якими пальцями руки залишено сліди?

До ідентифікаційних ми ставимо питання: Чи залишені однією особою сліди рук, вилучені в різних місцях? [4].

Отже, можна зробити висновок, що трасологічна експертиза відіграє ключову роль у встановленні зв'язків між слідами на місці кримінального правопорушення та можливими джерелами походження, сприяючи вирішенню важливих питань щодо ідентифікації осіб та подій. Визначення завдань трасологічної експертизи включають в себе визначення індивідуальних особливостей слідів, встановлення можливих зв'язків між різними слідами. Ця галузь науки є важливим інструментом для судово-експертної практики, сприяючи забезпеченню справедливості та виявленню правопорушників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Трасологічна експертиза. URL: <https://kndise.gov.ua/trasologichna/> (дата звернення 20.11.2023)
2. Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України: Наказ МОЗ України від 17.01.1995 № 6 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/> (дата звернення 22.11.2023)
3. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: Наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення 20.11.2023)
4. Дактилоскопична експертиза. URL: <https://www.ndekc.zhitomir.ua/daktiloskopichna-ekspertiza#> (дата звернення 20.11.2023)

Скуміна Х.П.,
студентка юридичного факультету.
Науковий керівник: Іваньков І.В.,
к.ю.н., доцент.

Національний університет «Чернігівська політехніка»

СТАНОВЛЕННЯ ТЕОРІЇ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ

Актуальність теми визначається низкою об'єктивних та суб'єктивних чинників, які є важливими для сучасного суспільства, необхідністю подальшого покращення системи оперативно-розшукових заходів та забезпечення національної безпеки в умовах озброєної агресії росії проти України. Вивчення процесу становлення та розвитку оперативно-розшукової діяльності на теренах України постає необхідною умовою розуміння ефективності вирішення проблем у цій сфері, а також вдосконалення системи оперативно-розшукових заходів з метою забезпечення безпеки та правопорядку в країні.

Становлення теорії оперативно-розшукової діяльності як самостійної галузі наукових знань поєднується з появою наукових досліджень і узагальнень у галузі оперативно-розшукової діяльності, розвідки і контррозвідки у 20-30-х роках ХХ ст. Поряд із питаннями кримінального розшуку в ці роки було розпочато поглиблену розробку організації і тактики оперативно-розшукової діяльності для боротьби із розкраданнями державного і громадського майна, що, як зазначав В.В. Аброськін, прямо пов'язувалося з утворенням в системі міліції виділених із карного розшуку апаратів по боротьбі з розкраданням соціальної власності [1, с. 22].

Відчутним доказом визнання оперативно-розшукової діяльності як самостійної галузі знання безсумнівно, стало видання у 1965 р. першого в історії УРСР підручника «Основи оперативно-розшукової діяльності органів міліції УРСР». У подальшому об'єднаними зусиллями вчених і практиків у сфері оперативно-розшукової діяльності, зокрема В.М. Аتماжитова, І.І. Басецького, В.П. Бахіна, А.Ф. Возного та ін. було проведено низку глибоких фундаментальних досліджень у сфері оперативно-розшукової діяльності, що забезпечили не тільки вдосконалення її організації і тактики, але і перше в історії її законодавче регулювання [1, с. 23].

І.Р. Шинкаренко розмежував розвиток теорії оперативно-розшукової діяльності на визначені етапи: 1) 1950-1960-і роки – характеризується виникненням оперативно-розшукової діяльності як галузі наукового знання з визначенням предмета оперативно-розшукової діяльності як сукупності негласних заходів, заснованих на використанні головним чином секретних засобів боротьби із злочинністю; 2) 1970-1980-і роки – визначився формуванням парадигми залежності практичної реалізації (тобто оперативно-розшукової практики) від отриманої інформації про об'єкт оперативної уваги та рівня організаційного забезпечення, тобто оперативно-розшукова діяльність, за його думкою, складалась з двох органічно пов'язаних між собою частин: пізнавальної, що включала пошук, збір, аналіз і оцінку відповідної інформації; і діяльної – практичної

реалізації отриманої інформації та організаційного забезпечення; 3) 1990-2012 рр. – період обґрунтування та формування концепції про необхідність вивчення теорією оперативно-розшукової діяльності закономірностей віддзеркалення оперативно-значущої інформації в довідці й процесу її документування» [2, с. 145-146].

Сучасний етап, на наш погляд, характеризується подальшим розвитком теорії оперативно-розшукової діяльності в умовах її застосування специфічними органами держави, зокрема Національної поліції, Державного бюро розслідувань, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Управління державної охорони, органів доходів і зборів, органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України, Головного управління розвідки Міністерства оборони України, Національного антикорупційного бюро України [3].

Наукові знання у теорії оперативно-розшукової діяльності, які накопичені протягом її формування як науки, узагальнюються в специфічну систему. Розвиваючись у межах юридичних наук, теорія оперативно-розшукової діяльності сформувала власну систему специфічних знань, що вивчають закономірності прихованих дій злочинців і проблемні ситуації, пов'язані із застосуванням і використанням оперативно-розшукових засобів і методів при виявленні, попередженні та розкритті злочинних діянь, а також розшуку злочинців і осіб, зниклих безвісти. Це, за думкою О.О. Подобного, й зумовлює самостійне місце теорії оперативно-розшукової діяльності в системі правничих наук [4, с. 32-33].

Слід підкреслити, що питання досліджень сучасних проблем та напрямів теорії оперативно-розшукової діяльності в Україні залишається вкрай актуальним, на що прямо вказує В.Д. Пчолкін. Він доводить, що «аналіз проведених за останні роки наукових досліджень спонукає до висновку, що особливу увагу з боку науковців привертала ті питання теорії оперативно-розшукової діяльності, які визначають і розкривають: соціальну обумовленість і державно-правовий характер оперативно-розшукової діяльності; шляхи удосконалення нормативно-правового регулювання цієї діяльності; принципи її здійснення; проблеми застосування спеціальних засобів, заходів і організаційно-тактичних форм оперативно-розшукової діяльності; питання компетенції різних суб'єктів цієї діяльності, а також координації їх діяльності; особливості організації й тактики проведення оперативно-розшукових заходів; проблеми державного, судового та відомчого контролю з метою забезпечення гарантованих Конституцією України прав і свобод громадян» [5, с. 300].

Слід підкреслити, що з нормативно-правовим регулюванням оперативно-розшукової діяльності пов'язане питання про правовідносини, що виникають у сфері цієї діяльності. Це питання давно привертає увагу дослідників і постійно перебуває в центрі їх наукових інтересів. Зокрема В.Д. Пчолкін вважає, що саме «у правовідносинах найбільш яскраво відображаються особливості механізму правового впливу на суспільні зв'язки, чітко проявляється специфіка правових методів, що використовуються різними галузями права для регулювання таких зв'язків» [5, с. 302].

Таким чином становлення теорії оперативно-розшукової діяльності на теренах України уявляє із себе важливий етап в розвитку науки та практики оперативно-розшукової діяльності в нашій країні. В умовах сучасного суспільства, що швидко змінюється, та зростаючої складності злочинності, яка, за думкою Д. Кондратова є «наслідком та результатом притаманних суспільству соціальних протиріч,

конфліктів, які виникають між окремими людьми та суспільством в цілому» [6]. необхідне систематичне дослідження та удосконалення теоретичних підходів до оперативно-розшукової діяльності. Тому окреслені проблеми заслуговують на серйозну увагу і повинні враховуватися під час проведення подальших наукових розвідок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.

1. Аброськін В. В., Албул С. В., Єгоров С. О. та ін. Основи оперативно-розшукової діяльності в Україні : посібник / за заг. ред. В .В. Аброськіна. Одеса : Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2020. 198 с.
2. Шинкаренко І.Р. Формування сучасної системи теорії та практики оперативно-розшукової діяльності: теоретико-прикладні проблеми. Актуальні питання протидії злочинності в сучасних умовах: вітчизняний та зарубіжний досвід : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 17 березня 2017 р.). У 2-х ч. Дніпро : ДДУВС ; Ліра ЛТД, 2017. Ч. 2. С. 145-149.
3. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-ХІІ. Дата оновлення: 31.03.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 16.12.2023).
4. Подобний О.О. Оперативно-розшукова діяльність у виявленні та розслідуванні злочинів: теорія, історія і сучасна практика : навч.-метод. посібник. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 258 с.
5. Пчолкін В. Д. Оперативно-розшукове забезпечення кримінального провадження. Оперативно-розшукова діяльність та кримінальний процес: теоретико-праксиологічний дискурс щодо їх співвідношення в умовах реформування органів внутрішніх справ України: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 22-23 квітня 2015). Одеса: ОДУВС, 2015. С. 63-64.
6. Кондратов Д. Злочинність. Сайт Вісника Кримінологічної асоціації України. URL: <https://visnikkau.webnode.com.ua/news/zlochinnist/> (дата звернення: 16.12.2023).

Сорокін Роман Олександрович,
здобувач вищої освіти 3 курсу
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції.
Науковий керівник: **Павлова Наталія Валеріївна,**
доцент кафедри криміналістики
та домедичної підготовки.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ В РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ: ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА КІБЕРПРОСТОРУ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ

Сучасні реалії кримінального світу ставлять перед правоохоронними органами низку викликів, що вимагають вдосконалення та адаптації методів розслідування кримінальних правопорушень. У цьому контексті використання штучного інтелекту (ШІ) та кіберпростору стає необхідними інструментами для підвищення ефективності правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю.

Застосування ШІ в розслідуванні кримінальних проваджень спрощує та прискорює аналіз великого обсягу інформації. Алгоритми машинного навчання дозволяють автоматизувати виявлення закономірностей у великих наборах даних, що робить можливим швидко виявлення підозрілих патернів та зв'язків між злочинами [1].

Однією з ключових переваг є здатність ШІ аналізувати неструктуровану інформацію, таку як великі тексти, аудіо- та відеозаписи. Це дозволяє ефективно обробляти свідчення, інтернет-публікації, соціальні мережі та інші джерела, що розширює обсяг інформації, доступної для розслідування [2].

Кіберпростір став значущим полем для вивчення та розслідування кіберзлочинів. Злочини, пов'язані з комп'ютерною технікою, мережами та програмним забезпеченням, вимагають спеціалізованого підходу до розслідування. Аналіз великого обсягу кіберданих, виявлення слідів відомостей та ідентифікація хакерських атак стають неможливими без застосування ШІ [3]. Сучасні методи використання ШІ у кіберпросторі включають аналіз потоків даних для виявлення аномалій, розробку алгоритмів розпізнавання вразливостей в системах безпеки та створення прогностичних моделей для передбачення можливих кібератак.

Здатність ШІ та кіберпростору працювати у спільності відкриває можливості для підвищення ефективності розслідувань. Системи, які інтегрують аналітичні засоби ШІ з інструментами кіберзахисту, стають ключовими у виявленні та запобіганні кіберзлочинам.

На основі результатів чотирнадцятого конгресу Організації Об'єднаних Націй із попередження злочинності та кримінального правосуддя, який відбувся у м. Кіото у березні 2021 року, була ухвалена Кіотська Декларація. Цей документ визначає напрями вирішення

проблем у галузі кіберзахисту та запобігання злочинності до 2030 року. Декларація висвітлює загрозливі тенденції поширення транснаціональної організованої злочинності та підкреслює активне використання злочинцями новітніх технологій, зокрема, на основі мережі Інтернет, що створює безпрецедентні виклики для запобігання злочинності [4].

Відзначається, що для ефективного протидії кіберзлочинності необхідне посилення міжнародної співпраці та координації. Особливу увагу приділяється необхідності постійного технологічного переоснащення правоохоронних органів з метою підвищення рівня запобіжної діяльності.

Ефективне запобігання злочинності в умовах росту інтернет-технологій можливе лише за умови постійної технологічної переваги правоохоронних органів над злочинцями. Високотехнологічний підхід до запобігання злочинності, що використовує інформаційно-комунікаційні технології для збору, аналізу, зберігання та обміну кримінологічною інформацією, розроблення прогнозів та виконання заходів з її запобігання, є актуальною тенденцією розвитку кримінологічної науки [3]. Для цього необхідно розробити та прийняти стратегію та план дій з використання інтернет-технологій у сфері запобігання злочинності, які враховуватимуть не лише технічні аспекти, але й питання підвищення професійного рівня працівників правоохоронних органів та створення ефективно функціонуючих баз даних кримінологічної інформації [4].

Сучасні тенденції в розслідуванні кримінальних правопорушень свідчать про необхідність використання передових технологій, таких як штучний інтелект та кіберпростір. Ці інструменти не лише полегшують роботу правоохоронців, а й дозволяють збільшити ефективність виявлення, розслідування та запобігання злочинам у віртуальному та фізичному просторі. Зростаюча складність кримінальних сценаріїв вимагає постійного вдосконалення та апгрейду технологічних засобів для забезпечення ефективного протидії злочинності в умовах сучасного світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ісмаїлов.К. Ю; Сіфоров О. І; Веселова Л. Ю; Деркач В. А: Криміналістична характеристика кіберзлочинів. Інформаційно-телекомунікаційні системи. URL: <https://oduvs.edu.ua/wpcontent/uploads/2016/09/l8.pdf>
2. Никончук Н.С., Маслова О.О. Кіберзлочинність в Україні: виклики сучасності. Юридичний науковий електронний журнал. № 9/2021. С. 202 – 205.
3. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.17 р. № 2163-VII. База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/lows/show/2163-19>
4. Щодо удосконалення мережі ситуаційних центрів та цифрової трансформації сфери національної безпеки і оборони: рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 червня 2021 р., введено в дію Указом Президента України від 18 червня 2021 року № 260/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0039525-21#Text>

Утвенко Вікторія Віталіївна,
курсант 4-го курсу ННІ
права та підготовки фахівців для
підрозділів Національної поліції України
Науковий керівник: **Нагорна Олена Олександрівна,**
викладач кафедри цивільного права та процесу,
старший лейтенант поліції.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

На етапі формування ринкових відносин в Україні велика увага приділяється гарантуванню прав та законних інтересів суб'єктів господарювання. Останнім часом було прийнято безліч нормативно-правових актів у сфері ринкової економіки, які виникли поза загальним законодавством, і це викликало конфлікти між ними. Поліпшення законодавства з питань захисту прав і інтересів суб'єктів господарювання має значущий вплив на формування ринкових відносин і створення відповідного економічного середовища для покращення підприємницької діяльності в Україні.

Гарантування захищеності прав і законних інтересів учасників господарювання повинно відбуватися відповідно до методів і засобів, визначених законодавством. Особливу увагу слід зосередити на вирішенні економічних конфліктів, яке повинно використовуватися не тільки як інструмент для захисту цих осіб, але й як стимул до справедливого та ефективного вирішення суперечок.

Цей розвиток перешкоджається через хаос у законодавчих актах, неповноту і застарілість нормативних вимог, а також невідповідність деяких аспектів сучасним європейським стандартам. Серед таких аспектів можна виділити:

- Доступ до правосуддя: забезпечення можливості громадян звертатися до суду та користуватися його послугами.
- Інституційна незалежність: гарантія, що судові органи функціонують незалежно від влади та інших впливів.
- Матеріальна та процесуальна неупередженість: об'єктивність та справедливість вирішення справ, без будь-яких прикмет упередженості.
- Розумні строки: забезпечення ефективного та своєчасного вирішення справ без непотрібного затримання.
- Справедливість та ефективність: досягнення справедливості в поєднанні з ефективністю судового процесу.
- Розширення диспозитивних та змагальних принципів: збільшення впливу сторін на визначення умов та порядку вирішення справи.
- Активізація суб'єктів та зменшення судової діяльності: залучення учасників до активної ролі в процесі вирішення конфліктів та зменшення навантаження на судову систему.

Відповідно до пункту 5 статті 55 Конституції України, кожен громадянин має право використовувати будь-які законно дозволені засоби для захисту своїх прав та свобод від

порушень та незаконних посягань. Іншими словами, кожна особа може вільно вибирати засоби захисту своїх прав, які не суперечать закону [1, с. 5]. Згідно зі статтею 20 Господарського кодексу України, як кожний учасник господарювання, так і споживач мають право на захист своїх прав і законних інтересів. Законодавство визначає, що суб'єкт господарювання може використовувати різноманітні форми та засоби аби захистити власні права та законні інтереси [2].

Необхідність існування ефективної та узгодженої внутрішньої системи, методів і процедур для захисту порушених суб'єктивних прав і законом охоронюваних інтересів є важливим завданням, яке покладено на державу. Ця система призначена для захисту прав учасників господарської діяльності і забезпечення пріоритету права в сфері суспільного виробництва. Однак проблема визначення форм та взаємозв'язку захисту суб'єктивних прав вважається однією з найскладніших у теорії правозахисних наук. Це питання не отримало достатньо уваги в юридичній науці в останні роки, і це призводить до труднощів у процесі реформування судового та процесуального законодавства України.

У третьому розділі Цивільного кодексу України визначено різні форми захисту цивільних прав і інтересів, залежно від особи, яка його здійснює. Ці форми включають захист судом (згідно з частиною 1 статті 16 ЦК), захист, здійснюваний Президентом України, органами державної влади та органами місцевого самоврядування (згідно зі статтею 17 ЦК), захист цивільних прав нотаріусом (згідно зі статтею 18 ЦК) і самозахист (згідно зі статтею 19 ЦК) [3]. Варто відзначити, що цей перелік не є вичерпним, оскільки згідно зі статтею 3 Закону України від 11 травня 2004 року "Про третейські суди", третейські суди також виконують функцію захисту майнових і немайнових прав та інтересів сторін у третейському розгляді спорів, дотримуючись законодавства [4].

Значення форм і методів захисту прав суб'єктів господарювання набуває великої ваги у зв'язку із зростанням ролі правових засобів у регулюванні сфери господарювання. Умови розвитку ринкової економіки, внесені зміни до господарського законодавства, включаючи дії Господарського кодексу України, та трансформація способів самого захисту, роблять форми і методи захисту порушених прав суб'єктів господарювання ще більш важливими.

Спосіб захисту прав – це конкретний план дій, який обирає суб'єкт захисту з метою вирішення порушень чи суперечок щодо його прав. Цей підхід може включати компенсацію завданих збитків внаслідок порушення прав або застосування інших заходів для ліквідації негативних наслідків порушення права [5, с. 64].

Згідно зі статтею 13 Конституції України, держава повинна гарантувати захист прав всіх суб'єктів права власності та господарювання. Згідно із статтею 20 Господарського кодексу України, кожен учасник господарювання та споживач має право захищати свої права та законні інтереси відповідно до чинного законодавства.

Враховуючи вищевказане, можна зробити висновок, що кожен учасник господарювання має право на захист своїх прав і законних інтересів відповідно до законодавства чи угоди сторін. Таким чином, можна виокремити дві основні форми захисту прав і законних інтересів осіб, що займаються господарською діяльністю: судову і позасудову. Під позасудовою формою захисту розуміється не лише звернення до неправових органів, таких як органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, але й використання інших позасудових процедур, наприклад, самозахисту, що виходить за межі судового порядку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. Парламентське видавництво, 2006. 21 с.
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січ. 2003 р. № 436. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>
3. Цивільний кодекс України: Закон України 16 січ. 2003. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
4. Про третейські суди: Закон України від 05 жовтня 2016. № 1701 – IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>
5. Зельдіна О. Р. Судовий захист прав суб'єктів підприємництва: теоретичні та практичні аспекти : монографія. НАН України, Ін-т економіко-правових досліджень. Юрінком Інтер. 2015. 176 с.

Фісун Наталія Олександрівна,
курсантка 4-го курсу ННППФПНП.
Науковий керівник: Нагорна Олена Олександрівна,
старший викладач кафедри цивільного права та процесу,
старший лейтенант поліції.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

РОЛЬ І МІСЦЕ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА В СИСТЕМІ ПРАВА У СВІТОВІЙ ПРАКТИЦІ

Вивчення зарубіжного досвіду у правовому регулюванні відповідних суспільних відносин визнається критично важливим етапом для вітчизняних законодавців та науковців. У зв'язку з тим, що Україна перебуває в процесі формування правової держави і не має достатнього власного досвіду, використання іноземного досвіду стає необхідною складовою для уникнення серйозних проблем у цій сфері. Зазначено, що звертання до досвіду інших країн є насущною потребою, оскільки це дозволяє не лише задовольнити допитливість науковців та законодавців, але й використовувати цей досвід для уникнення можливих труднощів. І.Ф. Коронтаєвська та Г.М. Цепкий вважають, що саме у зарубіжному досвіді можна знайти цінні ідеї та рішення, які сприятимуть ефективнішому формуванню правової системи.

Застосування іноземного досвіду стає не лише можливістю здобути нові знання, а й засобом порівняти результати власної діяльності з практикою інших країн. Це дає змогу удосконалювати власну роботу в певних напрямках та вдосконалювати законодавство відповідно до визнаних міжнародних стандартів. Зазначається, що цей обмін досвідом може також служити підтвердженням правильності зусиль, вкладених в розвиток правової системи України [3, с. 48].

Аналіз відповідної наукової та навчальної літератури дозволяє зробити висновок, що адміністративне та господарське право Європейського Союзу (ЄС) визначається складною структурою з точки зору змісту, що пояснюється низкою факторів. Перш за все, слід зауважити, що ці правові галузі формуються на перехресті економіки та публічного адміністрування. У сучасний період економіка та державне управління стикаються з рядом викликів, які зачіпають майже всі сфери національного життя.

У цьому контексті європейські науковці виділяють певні інститути в адміністративному та господарському праві, в яких зосереджені правові норми, спрямовані на регулювання численних адміністративних та господарських відносин. До таких інститутів відносяться правовий статус і функції центральних банків країн ЄС та Європейського центрального банку, організація управління економікою, включаючи систему органів державного управління економікою, систему автономних органів, таких як торгово-промислові палати, процедури економічного нагляду, надання субсидій, ремісничого виробництва, функціонування підприємств громадського харчування, розподілу товарів, захисту довкілля від шкідливого впливу та регулювання господарської діяльності.

Розглядаючи сутність та зміст адміністративних та господарських правових систем країн ЄС, слід звернути увагу на їхню розгалужену систему стимулів для впливу на організації. Перед розглядом цього завдання важливо відзначити, що всі інститути, використовувані країнами ЄС для регулювання економічної сфери, можна класифікувати за різними критеріями, проте ми вибрали спосіб групування, враховуючи вплив держави на ці інститути [2, с.88].

Основним інструментом впливу на організації в країнах ЄС є фінансові стимули, представлені грошовими коштами, виплатами або звільненням від зобов'язань. Ці заходи мають безпосередній позитивний вплив на фінансовий стан організацій та стимулюють їх до дотримання певних правил поведінки, таких як створення нових робочих місць.

Зокрема, фінансова підтримка може включати державні виплати, відомі як стимулюючі субсидії, або списання боргів, що відомі як пільгові субсидії або списання іпотечних кредитів. Ці заходи спрямовані на стимулювання певних аспектів діяльності організацій, зокрема, стимулювання їхньої здатності створювати нові робочі місця.

Важливо відзначити, що країни ЄС вже розвинули цілком складну та добре адаптовану систему стимулів, що дозволяє їм ефективно регулювати економічні відносини та сприяти сталому розвитку своїх організацій.

В Європейському Союзі ведуться обговорення щодо ефективності підтримки економіки, зокрема через використання податкових пільг. Питання полягає в тому, що відповідні податкові пільги призводять до втрати податкових надходжень, що, в свою чергу, може призвести до скорочення доходів бюджету. Деякі науковці висловлюють негативне ставлення до цього механізму, аргументуючи тим, що адміністративні рішення не повинні заміщати парламентські рішення, ґрунтовані на загальних принципах оподаткування [1, с. 106].

Усередині цього дискусійного контексту слід визначити, що ЄС розробив різноманітні механізми фінансової підтримки для організацій, які вже зазнали перевірки на практиці ринкової економіки. Крім того, встановлено складні процедури для надання такої підтримки, спрямовані на забезпечення стабільності і передбачуваності національної економічної політики в цьому напрямі.

Цей досвід ЄС має важливе значення для України, особливо в контексті її планів щодо інтеграції з Європою та наміру стати повноправним членом Світової організації торгівлі (СОТ). Проте, важливо враховувати, що це можливо лише за умови визнання необхідності самостійного включення цієї галузі в правову систему України. Такий підхід передбачає детальне вивчення та імплементацію здобутого досвіду в національне адміністративне та господарське законодавство, забезпечуючи відповідність з міжнародними стандартами і вимогами Європейського Союзу.

Аналіз досвіду інших країн у сфері регулювання та здійснення публічних закупівель вказує на деякі ключові принципи, які можуть бути корисними для розвитку відповідної системи в Україні. В першу чергу, країни Європейського союзу акцентують увагу на створенні та впровадженні єдиних стандартів і правил для участі держави в економічній діяльності.

Одним із ключових аспектів цього підходу є прагнення до розробки максимально простих, прозорих та економічно ефективних правил для здійснення державних закупівель. Це спрямовано на створення конкурентного середовища серед приватних організацій та стимулювання розвитку ринкової економіки.

Зазначено, що основною метою економічної діяльності держави в цьому контексті є підтримка здорового конкурентного середовища та надання подальшого імпульсу для розвитку ринкових відносин. Важливою складовою цього підходу є залучення приватного капіталу, що відображається в зусиллях розробки ефективних механізмів стимулювання участі приватних підприємств у державних закупівлях.

У світлі цих висновків виникає питання для представників локального права, які виступають проти створення адміністративного та господарського права в Україні. Чи не є необхідним спеціалізоване законодавство у сфері господарювання, разом із фахівцями, які зможуть його розуміти та застосовувати на практиці?

Відповідь на це питання надто очевидна: Україні потрібно розвивати систему професійного права та підготовки фахівців у сфері господарювання. Цей процес повинен розпочинатися на теоретичному рівні, сприяючи розвитку української адміністративної та господарської юриспруденції. Тільки таким чином країна зможе ефективно адаптувати міжнародний досвід до своїх потреб і розвивати стабільну та ефективну систему господарського права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безух О. В. Проблеми правового регулювання економічної конкуренції в Україні. Тернопіль: Підручники і посібники, 2018. 192 с.
2. Державне управління: Європейські стандарти, досвід та адміністративне право. [В. Б. Авер'янов, В. А. Дерезь, А. М. Школик та ін.]. К.: Юстініан, 2017. 288 с.
3. Кравчук І. В. Гармонізація національних правових систем з правом ЄС. К.: Видав. Дім «Слово», 2022. 320 с.
4. Погрібний Д. І. Корпоративні права держави: поняття, підстави виникнення, механізм реалізації. Харків: Видавництво «ФІНН». 2019. 168 с

Черкасова Олеся Миколаївна,
курсант.

*Науковий керівник: Нагорна Олена Олександрівна,
старший викладач кафедри цивільного права і процесу.*

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ У ГОСПОДАРЬСЬКОМУ ПРАВІ

Захист прав споживачів у господарському праві є важливим аспектом сучасного юридичного регулювання, спрямованим на забезпечення високого стандарту безпеки та якості товарів і послуг на ринку. Кожний суб'єкт господарювання та споживач має право на захист своїх прав і законних інтересів. Права та законні інтереси зазначених суб'єктів захищаються шляхом: визнання наявності або відсутності прав; визнання повністю або частково недійсними актів органів державної влади та органів місцевого самоврядування, актів інших суб'єктів, що суперечать законодавству, ущемлюють права та законні інтереси суб'єкта господарювання або споживачів; визнання недійсними господарських угод з підстав, передбачених законом; відновлення становища, яке існувало до порушення прав та законних інтересів суб'єктів господарювання; припинення дій, що порушують право або створюють загрозу його порушення; присудження до виконання обов'язку в натурі; відшкодування збитків; застосування штрафних санкцій; застосування оперативно-господарських санкцій; застосування адміністративно-господарських санкцій; установлення, зміни і припинення господарських правовідносин; іншими способами, передбаченими законом [1].

Господарське право визначає ряд принципів та механізмів для захисту споживачів від недобросовісних практик суб'єктів господарювання.

Одним із ключових аспектів є інформаційна прозорість. Господарське законодавство вимагає, щоб виробники та продавці надавали точну та повну інформацію про свої товари та послуги [2, с. 167]. Це дозволяє споживачеві приймати обізнані рішення та уникати обману чи неправдивої реклами. Інформаційна прозорість в господарському праві є ключовим принципом, спрямованим на забезпечення споживачів об'єктивною та достовірною інформацією про товари та послуги, що пропонуються на ринку. Цей принцип відіграє важливу роль у взаємодії між підприємствами та споживачами, забезпечуючи більш високий рівень довіри та ефективність на ринку.

1. **Обов'язок надання інформації:** Згідно з господарським законодавством, підприємства мають обов'язок надавати повну, чітку та доступну інформацію про свої товари та послуги. Це включає такі аспекти, як технічні характеристики, умови використання, склад і властивості товарів, а також ціни та умови оплати.

2. **Достовірність реклами та маркетингу:** Щоб уникнути обману споживачів, господарське право обмежує використання недостовірної реклами та маркетингових прийомів. Підприємства зобов'язані надавати правдиву інформацію та утримуватися від маніпуляційних прийомів для залучення клієнтів.

3. Право на вибір та свобода конкуренції: Інформаційна прозорість гарантує споживачам право обирати між різними продуктами та послугами на основі чіткої та порівняльної інформації. Це також стимулює конкуренцію між підприємствами, що сприяє покращенню якості та інновацій у ринкових умовах.

4. Електронна торгівля та онлайн-платформи: З розвитком електронної комерції і онлайн-платформ, прозорість відносно умов використання, цін, та захисту даних стає особливо важливою. Господарське право встановлює вимоги до відображення інформації на веб-сайтах, захисту особистих даних, та процедур електронної оплати.

5. Заходи захисту від недостовірної інформації: У випадках надання неправдивої інформації або утримання від важливої інформації, споживачі мають право вимагати відшкодування збитків. Господарське право передбачає санкції та штрафи для підприємств, які порушують обов'язки щодо інформаційної прозорості

Окрему увагу приділяється гарантіям і відповідальності за порушення прав споживачів [3, с. 12]. Господарське право встановлює правила щодо гарантійних термінів, процедур повернення товарів і компенсації за їхню низьку якість чи дефекти. Крім того, суб'єкти господарювання несуть відповідальність за шкоду, заподіяну споживачам у результаті виробничих чи інших недоліків.

Антимонопольне законодавство також грає важливу роль у захисті прав споживачів. Воно спрямоване на запобігання формуванню монополій, обмеження конкуренції та запобігання недобросовісним методам конкурентного боротьби, що можуть негативно позначитися на споживачах.

У сучасному світі із зростанням електронної комерції важливим аспектом є також захист особистих даних споживачів. Господарське право встановлює стандарти безпеки та конфіденційності у відносинах між споживачами і онлайн-платформами.

Отже, захист прав споживачів у господарському праві забезпечує рівноправність сторін у відносинах споживач – суб'єкт господарювання. Це стимулює підприємства до поліпшення якості своїх товарів та послуг, а споживачі отримують можливість бути впевненими в безпеці та користі від своїх покупок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс України. Ред. від 01.01.2024 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (Дата звернення 09.01.2024)

2. Кравцова Т.М. Адміністративно-правові засади здійснення державної регуляторної політики в сфері господарювання; Національний ун-т внутрішніх справ. 2021, 460 с.

3. Журавльов Д. «Про захист прав споживачів». Науково-практичний коментар. Київ: ТОВ Видавничий дім Професіонал, 2019. 352 с.

Шрамко Денис Максимович,
курсант 4-го курсу ННІ права та підготовки
фахівців для підрозділів Національної поліції України.
Науковий керівник: **Нагорна Олена Олександрівна,**
викладач кафедри цивільного права та процесу,
старший лейтенант поліції.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ ГРОШОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Виконання грошових зобов'язань є запорукою стабільності фінансової системи, товарного та грошового обігу між учасниками правовідносин, у яких реалізується їх основна функція - платіж. Поняття, підстави виникнення та предмет зобов'язань регулюється відповідними положеннями Цивільного кодексу України (далі - ЦК України), Господарського кодексу України (далі - ГК України), поняття грошового зобов'язання міститься у Законі України «Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань» від 22 листопада 1996 року № 543/96-ВР [1].

Як справедливо зазначає В.В. Холод, проведення моніторингу законодавчих джерел у пошуках легального визначення поняття «грошове зобов'язання» дає змогу стверджувати, що, попри наявність цілої низки нормативних положень ЦК України, присвячених регулюванню грошових зобов'язань, жодна не містить поняття . грошового зобов'язання [2, с. 248].

Жоден інший кодифікований акт вітчизняного законодавства не містить визначення терміна «грошове зобов'язання», тому при дослідженні цієї категорії доцільно виходити з загального поняття грошового зобов'язання , що регламентовано ст. 509 ЦК України.

Особливості виконання грошових зобов'язань визначаються такими факторами:

- **Належність грошей як предмета зобов'язання.** Гроші є не лише особливим видом майна, а й засобом платежу. Це означає, що гроші можуть використовуватися для виконання будь-яких зобов'язань, у тому числі грошових. Якщо зобов'язання виражено в іноземній валюті, то при його виконанні застосовується курс НБУ на день платежу.
- **Наявність грошових коштів у боржника.** Боржник зобов'язаний виконати грошове зобов'язання в повному обсязі, якщо він має грошові кошти, необхідні для цього.
- **Необхідність забезпечення виконання грошових зобов'язань.** Грошові зобов'язання можуть бути забезпечені заставою, поручительством, гарантією тощо.
- **За грошовими зобов'язаннями можуть сплачуватися відсотки.** Відсотки можуть бути встановлені договором або законом.
- **За грошовими зобов'язаннями можуть надаватися пільги.** Пільги можуть бути встановлені законом або договором.

За загальним правилом, виконання грошового зобов'язання здійснюється шляхом передачі боржником грошей кредиторowi. Це може бути зроблено готівкою, шляхом перерахування коштів на банківський рахунок кредитора, шляхом зарахування зустрічних однорідних вимог тощо.

Особливості виконання грошових зобов'язань можуть бути встановлені договором між сторонами. Наприклад, договором може бути передбачено, що виконання грошового зобов'язання здійснюється шляхом надання боржником кредиторіві товару або послуги.

Якщо боржник не виконує грошове зобов'язання, кредитор має право вимагати від боржника виконання зобов'язання в повному обсязі, а також відшкодування заподіяної шкоди.

Особливості виконання грошових зобов'язань є важливими для забезпечення ефективного захисту прав кредиторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, N 5, ст. 28. – 1997. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/543/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

2. Холод В.В. Визначення правової природи зобов'язань за вкладями в банківських металах: теоретичні та практичні аспекти / В.В. Холод // Науковий вісник Херсонського державного університету - 2014. - Вип. 5, Т. 1. - С. 246-250.